

Copyright information

Schliemann, Heinrich, 1822-1890.

Orchomenos : hypomnēma epi tōn en tōi Voiōtikōi Orchomenōi anaskaphōn autou / Errikou Schliemann ; ek tēs Germanikēs hypo Sophias Err. Schliemann

Athenais, 1883.

ICLASS Tract Volumes T.71.7

For the Stavros Niarchos Digital Library Euclid collection, [click here](#).

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License](#).

This book has been made available as part of the Stavros Niarchos Foundation Digital Library collection. It was digitised by UCL Creative Media Services and is copyright UCL. It has been kindly provided by the [Institute of Classical Studies Library and Joint Library of the Hellenic and Roman Societies](#), where it may be consulted.

Higher quality archival images of this book may be available. For permission to reuse this material, for further information about these items and UCL's Special Collections, and for requests to access books, manuscripts and archives held by UCL Special Collections, please contact [UCL Library Services Special Collections](#).

Further information on photographic orders and image reproduction is available [here](#).

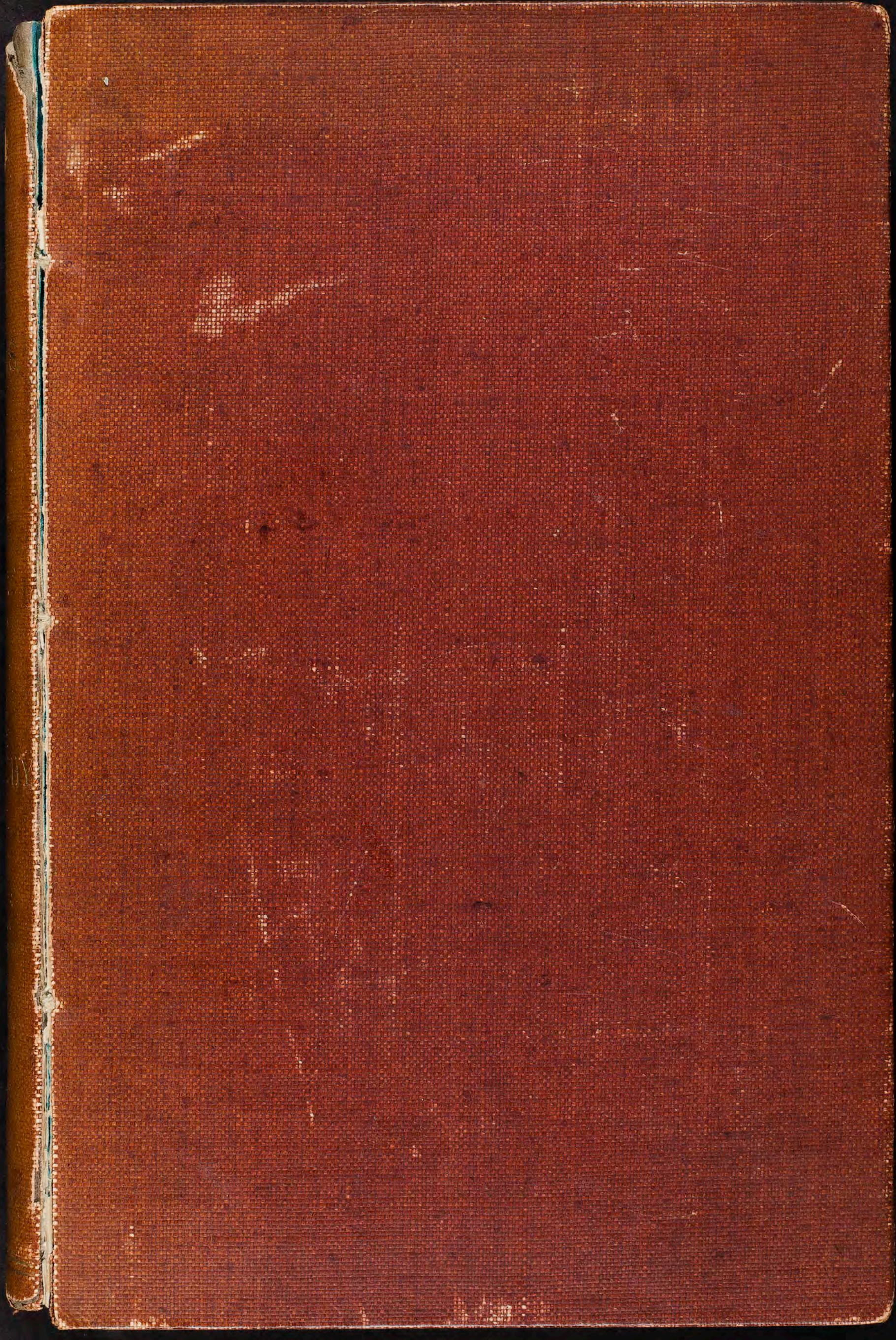

With thanks to the Stavros Niarchos Foundation.

UCL Library Services
Gower Street, London WC1E 6BT
Tel: +44 (0) 20 7679 2000
ucl.ac.uk/niarchoslibrary

ΟΡΧΟΜΕΝΟΣ

ΕΡΡΩΤΕΣ ΕΞΑΙΡΕΤΑΙ

ΟΡΧΟΜΕΝΟΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΤΩ

ΒΟΙΩΤΙΚΩ ΟΡΧΟΜΕΝΩ

ΕΡΡΩΤΕΣ ΕΞΑΙΡΕΤΑΙ

ΟΡΧΟΜΕΝΟΣ

ΕΡΡΩΤΕΣ ΕΞΑΙΡΕΤΑΙ

ΟΡΧΟΜΕΝΟΣ

ΕΡΡΩΤΕΣ ΕΞΑΙΡΕΤΑΙ

1821

THE SOCIETY FOR
THE PROMOTION OF
HELLENIC STUDIES

ΕΡΡΙΚΟΥ ΣΧΛΙΕΜΑΝΝ

ΟΡΧΟΜΕΝΟΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ

ΒΟΙΩΤΙΚΩΙ ΟΡΧΟΜΕΝΩΙ

ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ ΑΥΤΟΥ

ΜΕΤΑ 9 ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ 4 ΠΙΝΑΚΩΝ

ΕΚ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΥΠΟ

ΣΟΦΙΑΣ ΕΡΡ. ΣΧΛΙΕΜΑΝΝ

X

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΟΡΟΜΗΛΑ

1883

30 MAR 1908

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Ὁ
κατὰ
φῶν,
Περιγρ
χει Σ
'Εστὶ
πιστήν
δὲ παρ
of Hel
Οὐδα
τὰς ἐμ
ἀργαί
τως ψη
ὀνομάζο
Θαυμ
μασι το
οὐδέποτε
'Ομήρου
ἄλλων
ματαίως
'Εκείθ
ἐπιστήμ
Μέγα
Γερμανικ
Τῶν ἰ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὡς ἐν Μυκῆναις, οὕτω καὶ ἐν Ὀρχομενῷ, ἐπέτυχον νὰ παρευρεθῶ κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὑπὸ τοῦ ἐμοῦ συζύγου γενομένων ἀνασκαφῶν, συστηματικῶς δὲ καὶ ἐπιστημονικῶς νὰ ἀκολουθήσω αὐτάς. Περιγραφὴν τῆς ἀρχῆς τῶν ἀνασκαφῶν καὶ τῆς ὁδοῦ ἀπ' Ἀθηνῶν μέχρι Σκριποῦ (Ὀρχομενοῦ) ἐν τῷ διακεκριμένῳ παρ' ἡμῖν περιοδικῷ *Ἔστια* ἐδημοσίευσα. Νῦν δὲ κατὰ προτροπὴν πολλῶν προέβην εἰς τὴν πιστὴν μετάφρασιν τοῦ συγγράμματος τοῦ συζύγου μου τοῦ γερμανιστῆ δὲ παρὰ τῷ F. A. Brockhaus ἐν Λειψία, ἀγγλιστῆ δὲ ἐν τῷ *Journal of Hellenic Studies* II. 1881 δεδημοσιευμένου.

Οὐδεμίαν ἐμοὶ ὑπάρχει μεγαλειτέρα ἠδονὴ παρὰ νὰ συντελέσω κατὰ τὰς ἐμὰς δυνάμεις πρὸς διαλεύκανσιν τῆς ἀπομεμακρυσμένης ἐκείνης ἀρχαιότητος τοῦ ἡμετέρου μεγάλου Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἣν δυσδιακρίτως ψηλαφῶντες ἐν τῷ λυκαυγεῖ ἀχανοῦς παρελθόντος προϊστορικῆν ὀνομάζομεν.

Θαυμασίως δὲ παρὰ Θεοῦ εὐπραγίας τυχόντες καὶ τυφλῶς τοῖς ῥήμασι τοῦ θείου Ὀμήρου πεπειθότες, τοιαῦτα ἔσχομεν ἀποτελέσματα, οἷα οὐδέποτε ἢ ἡμετέρα φιλοτιμία ἐτόλμησε νὰ ἐπιθυμήσῃ. Ὑπὸ μὲν τοῦ Ὀμήρου ὀδηγούμενος ὁ ἐμὸς σύζυγος ἐν Ἰσαρλίκ κάτωθεν τεσσάρων ἄλλων ἐπικειμένων πόλεων τὴν ἐπὶ χιλιάδας ἐτῶν πάσῃ ἐρεῦνῃ ματαίως θηρωμένην Ὀμηρικὴν Ἴλιον ἀνεκάλυψεν.

Ἐκεῖθεν ἠνέχθη εἰς τὸ φῶς ὅλος νέος κόσμος διὰ τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην, πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις δέκα θησαυροί.

Μέγα μέρος τῶν Τρωϊκῶν ἀρχαιοτήτων ἐδώρησεν ὁ ἐμὸς σύζυγος τῷ Γερμανικῷ ἔθνει, ὅπερ τὰ μέγιστα αὐτάς ἐκτιμᾷ.

Τῶν ἡμετέρων ἐν Μυκῆναις ἀνακαλύψεων ἦν αἴτιον τὸ ὑφ' ἀπάντων

τῶν ἐπιστημόνων ἐσφαλμένως ἐννοηθέν, μόνον δὲ ὑπὸ τοῦ ἐμοῦ συζύγου ὀρθῶς διερμηνευθέν χωρίον τοῦ Παυσανίου Β'. 16, ὅπου ὁ περιηγητὴς περιγράφει τὸν χώρον τῶν μνημάτων τῶν ἀνδρῶν οὓς σὺν Ἀγαμέμνονι ἐπανελθόντας ἐξ Ἰλίου δειπνίσαντες κατεφόνευσαν Αἰγίσθος καὶ Κλυταιμνήστρα. Φαίνεται πάντες οἱ ἐπιστήμονες ἐπλανήθησαν ὑπὸ τῶν ἐν τῇ κάτω πόλει κειμένων μεγάλων οἰκοδομῶν τῶν λεγομένων θησαυρῶν, νομίζοντες ὅτι ὁ Παυσανίας εἶχεν αὐτὰς ὑπ' ὄψιν ὡς τοὺς τάφους τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων. Naί, ὁπόταν ὁ ἐμὸς σύζυγος ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐν ἔτει 1868 δημοσιευθεῖσα βίβλω του «Ithaque, le Peloponnèse et Troie» ἐν σελίδι 96—97, τὴν ἀληθῆ ἐννοιαν τοῦ εἰρημένου χωρίου τοῦ Παυσανίου ἐδήλωσεν, ἀποδεικνύων δηλ. ὅτι οἱ τάφοι ἐκεῖνοι ἐδείχθησαν τῷ περιηγητῇ ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Μυκηναίων, ὅτι δὲ ὁ Παυσανίας μόνους τοὺς τῆς Κλυταιμνήστρας καὶ τοῦ Αἰγίσθου τάφους ἐκτὸς τῆς Ἀκροπόλεως εἶνε ῥητῶς λέγει, τότε ἅπαντες κατεγέλασαν τοῦ κ. Σχλιέμανν καὶ ἀνόητον αὐτὸν ἀπεκάλεσαν.

Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1876 εὔρομεν τοὺς τάφους ἐκείνους ἀκριβῶς ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ ἐμοῦ συζύγου ἐν ἔτει 1868 δεδηλωμένῃ θέσει, νῦν ἡ αὐτοῦ ἐρμηνεύσις τοῦ χωρίου ἐκείνου τοῦ Παυσανίου ὑφ' ἀπάντων ἐγένετο παραδεκτὴ, τὸ δὲ χωρίον Β'. 16 θὰ μείνῃ πολυθρύλητον εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον.

Ἀπὸ χρόνων πολλῶν νυχόμην τῷ Θεῷ ὅπως μοι παρέχῃ τὴν εὐτυχίαν νὰ ὠφελήσω κατὰ τι τὴν ἐμὴν φιλότατην πατρίδα, ἡ εὐχὴ δὲ αὕτη δαψιλῶς ἐν Μυκῆναις ἐπληρώθη, διότι ἀνεκαλύψαμεν ἐν τοῖς ἐκεῖ τάφοις ἀπείρους θησαυροὺς πλοῦτῳ κατὰ πολὺ ὑπερέχοντας τὰ ἀρχαῖα χρυσᾶ κειμήλια ἀπάντων τῶν μουσείων τοῦ κόσμου ὁμοῦ.

Ὁ Ὅμηρος μόνον τρεῖς πόλεις πολυχρύσους δηλοῖ «τὴν Ἰλιον, τὰς Μυκῆνας καὶ τὸν Ὀρχομενόν», ἐπαληθευσασῶν δὲ τῶν ἡμετέρων ἐν Ἰλίῳ καὶ Μυκῆναις ἀνασκαφῶν ἐκεῖνο τὸ Ὀμηρικὸν ἐπίθετον, ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀντισταθῶμεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ κάμωμεν ἐρεῦνας ἐν Ὀρχομενῷ. Ἄν ὅμως ἐκεῖ δὲν εὔρομεν χρυσόν, τεκμαιρόμεθα οὐχ ἦττον τῷ ἐκεῖ ὑφ' ἡμῶν ἀνακαλυφθέντι θαλάμῳ μετὰ τῆς μεγαλοπρεποῦς ἀναγεγλυμμένης ὀροφῆς τὸν πάλαι πλοῦτον τοῦ Ὀρχομενοῦ καὶ οὕτω τὴν ἀλήθειαν τοῦ Ὀμηρικοῦ ἐπιθέτου πολύχρυσος.

Α'

ΑΠ' ΑΘΗΝΩΝ ΜΕΧΡΙΣ ΟΡΧΟΜΕΝΟΥ

Ὁ ὁδοιπόρος ὁ ἐπιθυμῶν ἀπ' Ἀθηνῶν νὰ ἐπισκεφθῆ τὸν Βοιωτικὸν Ὀρχομενόν, πορεύεται τὴν δι' Ἐλευσῖνος καὶ Θηβῶν μέχρι Λεβαδείας ἀμαξιτὸν ὁδόν. Ἀπ' Ἀθηνῶν ἐξελαύνει διὰ τῆς ὁδοῦ Ἑρμοῦ, παρακάμπτει σχεδὸν ἀπ' ἀντικρυ τοῦ Θησείου πρὸς τὰ δεξιὰ, καὶ ἀφίνει ἀριστερόθεν τὰ παρὰ τῆ Ἀγία Τριάδι μεγαλοπρεπῆ μνήματα ὡς καὶ τὸ Δίπυλον καὶ τὰ ἄλλα διὰ τῶν ἐκεῖ γενομένων ἀνασκαφῶν ἀνακαλυφθέντα ἐρείπια.

Ἀριστερόθεν τὸν Βοτανικὸν κῆπον παραμειβόμενος εἰσέρχεται (λεπτὰ 18) εἰς μεγάλας φυταλιάς ἐλαιῶν καὶ βλέπει εἰς ἀπόστασιν περίπου χιλίων βημάτων δεξιόθεν τὸν ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους εὐκλεῆ γενόμενον λόφον Κολωνὸν ἐφ' οὗ εὐρίσκονται οἱ τάφοι τοῦ Καρόλου Ὁτφριεδ Μυλλέρου καὶ τοῦ Καρόλου Λενορμάν. Ἐν τῷ ἄλλει τῶν ἐλαιῶν διαβαίνει τρεῖς σχεδὸν πάντοτε ξηροὺς βραχίονας τοῦ Κηφισσοῦ, μεταξύ δὲ τῶν ἐλαιοδένδρων ὑπάρχουσι πλεῖστα, οἷς ὁ βοτανικὸς κύριος Θεόδωρος φὸν Χέλδραϊχ ὁ ἐν

Ἀθηναίαις, ἀποδίδει ἡλικίαν πλείονα τῶν 1500 ἐτῶν. Πιθανὸν εἶνε ὅτι ἡ νῦν ὁδὸς μετὰ τὴν τοῦ ἐλαιῶνος ἔξοδον ταυτίζεται τῇ ἀρχαίᾳ ἱερᾷ ὁδῷ, καθότι βλέπομεν ἐκεῖ τὸν ναῖσκον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κατέχοντα τὴν τοποθεσίαν ἀρχαίου ναοῦ τινος τὸ πάλαι κατὰ τὴν πλευρὰν τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ ἰδρυμένου· οἱ δὲ πολυάριθμοι τάφοι οἱ ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ εἰς τὸν βράχον ἐγκεκολλημένοι οὐδεμίαν σχεδὸν ἀφίνουσι περὶ τούτου ἀμφιβολίαν. Ἄλλὰ κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ κωνοειδοῦς λόφου «Ποικίλου» πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὸ στενὸν (λεπτὰ 20) ἡ ἱερὰ ὁδὸς ἔστρεφε, καθὼς φαίνεται, πρὸς τὰ δεξιὰ, ἐν ᾧ ἡ νῦν ὁδὸς προχωρεῖ πρὸς τὰ ἀριστερά.

Τὸ στενὸν τοῦτο περιορίζεται δεξιόθεν μὲν ὑπὸ τοῦ ὄρους Ἰκάρου, ἀριστερόθεν δὲ ὑπὸ τοῦ Κορυδαλλοῦ (*alauda cristata*) ἐπὶ τοῦ δευτέρου δὲ τούτου ὄραται πύργος καὶ ἐρείπια τειχῶν. Κατ' ἀριστερὰν τῆς εἰσόδου εἰς τὸ στενόν, φαίνονται ἐν τινὶ ἀνασκαφῇ θεμέλια τινὰ ἐκ μεγάλων λίθων ἀνήκοντα εἰς τὸν ἐν ἔτει 1855 ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Vassoignes ἀνακαλυφθέντα περίφημον τάφον τῆς γυναικὸς τοῦ Μακεδόνος Ἀρπάλου. Ἦτο δὲ αὕτη οὐχὶ ἄλλη ἢ ἡ Ἐταίρα Πυθιονίκη ἧς ἐπὶ τοσοῦτον ἤρατο ὁ Ἀρπαλος, ὥστε οὐχὶ μόνον ἤγαγε νόμιμον γυναῖκα, ἀλλὰ καὶ ἀνήγειρεν αὐτῇ μετὰ τὸν θάνατόν της μνημεῖον, ὃπερ ὁ Πausanias¹ ἀποφαίνεται ὡς λαμπρότατον καὶ ἀξιοθεατότατον ἀπάντων τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν μνημείων. Τὸ στενὸν τοῦ Δαφνίου εὐκόλον εἶνε ἀμύνεσθαι, ἀποτελεῖ δὲ τὴν εὐθείαν ὁδὸν ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου εἰς Ἀθήνας, καὶ ἦτο ἐπομένως τὸ πάλαι μεγάλης σημασίας εἰς στρατηγικὴν ἔποψιν. Ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ στενοῦ (20 λεπτά) λαμπρὰ θέα τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ πεδίου τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν πέριξ ὄρεων.

Ἐκεῖθεν ἡ ὁδὸς κατέρχεται ἐπὶ ἐλαφρᾷ τοῦ ἐδάφους κλίσεως πρὸς τὸ ἐν μέρει ἡρειπωμένον μοναστήριον τοῦ Δαφνίου, κείμενον

¹ Πausanias, I, 37, 5.

έντος μικρᾶς καὶ ἐπιχαρίτου κοιλάδος. Ἐν τοῖς τοίχοις τῆς ἐκκλησίας ὡς καὶ ἐν τῷ περιτοιχίσματι ὑπάρχουσι πολλὰ πελεκητὰ μάρμαρα τὰ ὁποῖα προδήλως ἐλήφθησαν ἀπό τινος ἀρχαίας Ἑλληνικῆς οἰκοδομῆς, καὶ ἀναμφιβόλως ἐκ τοῦ ὑπὸ Παυσανίου¹ μνημονευομένου ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Τὸ ἱερὸν τοῦτο ὅμως πιθανὸν ὅτι ἔκειτο οὐχὶ ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ μοναστηρίου, ἀλλ' ὀλίγον τι ὑψηλότερον, πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουσι νῦν τὰ λείψανα βυζαντινῆς ἐκκλησίας. Ἐν τῷ ὑπὸ τὸν νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας τῆς μονῆς θόλῳ ἀνεκάλυψεν ὁ Buchon τοὺς τάφους τῶν δουκῶν τῶν Ἀθηναίων. Πλησίον τῆς μονῆς βλέπομεν τὰ ἔχνη παχέος τείχους, ὅπερ προϋφύλαττε τὸ στενόν. Μετὰ τὸ Δαφνίον ἡ ὁδὸς χωρεῖ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ χεῖλους τῆς φάραγγος, ἣτις ἐντεῦθεν ἀρχεται καὶ βαθμηδὸν καθίσταται βαθυτέρα· ἡ δὲ ἱερὰ ὁδὸς ἐξετείνεται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ χεῖλους τῆς φάραγγος διότι πολλὰ ἔχνη αὐτῆς σώζονται εἰς τὸν βράχον. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἡ φάραγγς γίνεται πεδινωτέρα, ἡ δὲ κοιλὰς στενωτέρα· ἡ ὁδὸς διατρέχει στενὸν ἀγρὸν πεφυτευμένον ἐλαιοδένδροις καὶ ἀριστερόθεν κλυζόμενον ὑπὸ τῆς ἐνταῦθα μέγαν κόλπον σχηματιζούσης θαλάσσης, ἐν ἣ βλέπομεν τὴν νῆσον Σαλαμίνα εἰς μικρὰν ἀπόστασιν. Δεξιόθεν βλέπομεν (λεπτὰ 30) τὴν τοποθεσίαν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης Φίλης, οὗ τὰ θεμέλια ἐν μέρει σώζονται· οὗτος ἀνηγέρθη πρὸς τιμὴν τῆς Φίλης, τῆς γυναικὸς τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ καὶ προσκλίνει πρὸς τὸν βράχον ἐν ᾧ πολλὰ κοιλώματα ὑπάρχουσιν. Ὑπὸ τοῦ Παυσανίου² μνημονεύεται πρὸ τοῦ ναοῦ τούτου τεῖχος ἐκ μεγάλων ἀπελεκτήτων λίθων ὡς ἀξιοθέατον. Τὰ ἐρείπια τοῦ τείχους τούτου ἐκτισμένου κατὰ τὸν, ὡς λέγεται, κυκλώπειον ῥυθμὸν κεῖνται εἰσέτι πρὸ τοῦ δαπέδου τοῦ ναοῦ καὶ τινες τῶν μεγάλων πετρῶν εὐρίσκονται εἰσέτι ἐν τῇ αὐτῶν θέσει.

¹ Παυσανίας, I, 37, 5.

² Παυσανίας, I, 37, 6.

Μεγάλη τις ἐγγὺς τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν παραλίαν κειμένη οἰκία (15 λεπτά) τὸ πρῶτον Χάνι τοῦ Σκαραμαγκαῖ ἀποτελεῖ τὸ ἥμισυ τῆς ὁδοῦ τῆς μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Ἐλευσίνος. Ἐντεῦθεν βλέπομεν ἐντὸς τοῦ θαλασσίου κόλπου τὰς δύο μικρὰς νήσους Φαρμακούσας αἵτινες νῦν λέγονται Κυράδες ἤτοι Μεγάλη καὶ Μικρὰ Κυρά. Ἐπὶ δὲ τῆς μεγαλειτέρας αὐτῶν ἐδείκνυτο ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὁ τάφος τῆς Κίρκης¹. Ἐνθένδε ἡ ὁδὸς εἶνε ἐγκεκομμένη εἰς τὸν βραχῶδη αἰγιαλὸν καὶ ταυτίζεται ἐπ' ὀλίγον μετὰ τῆς ἀρχαίας ἱερᾶς ὁδοῦ. Τὸν βράχον καταλιπόντες (10 λεπτά) βλέπομεν δεξιὰ μικρὰν πεδιάδα καὶ τὴν πρώτην τῶν δύο μικρῶν ἀλμυρῶν λιμνῶν «Ῥεῖτοι» ὧν τὸ ὕδωρ καθὼς εἰκάζετο ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἔρχεται ἀπὸ τοῦ Εὐρίπου. Ἡ μὲν αὐτῶν ἦτο καθιερωμένη τῇ Δήμητρι, ἡ δὲ τῇ Περσεφόνῃ, μόνον δὲ οἱ Ἐλευσίνιοι ἱερεῖς εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἀλιεύωσιν ἐν αὐταῖς. Εὐκόλως δύναται τις νὰ παρακολουθῇ τὰ ἔχνη τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ κύκλῳ τῆς πρώτης λίμνης, πιθανῶς δὲ αὕτη διέτρεχε καὶ περὶ τῆς δευτέρας λίμνης ἐν ᾧ ἡ νέα ὁδὸς ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἄγουσα διατελεῖ.

Εὐθὺς μετὰ τὰς λίμνας διαβαίνομεν τὸν ἐλευσίνιον Κηφιστὸν καὶ εἰσερχόμεθα εἰς τὸ πολύκαρπον Θριάσιον πεδῖον, οὕτως ὀνομαζόμενον ἀπὸ τοῦ δήμου «Θρίας»· ἐκτείνεται δὲ παρὰ τὸν θαλάσσιον κόλπον ἀπὸ τῶν λιμνῶν «Ῥεῖτοι» μέχρι τῆς Ἐλευσίνος. Τὰ ὄρη τῆς Σαλαμῖνος φυλάττουσιν αὐτὸ ἀπὸ τῶν νοτίων, ἡ δὲ σειρά τῶν ὄρεων Κιθαιρῶνος ἀπὸ τῶν δυτικῶν, ἡ τῆς Πάρνηθος ἀπὸ τῶν βορείων καὶ τὰ ὄρη Κορυδαλλὸς καὶ Ἴκαρος ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἀνέμων. Ἡ νῆσος Σαλαμίς ἣτις νῦν συνίσταται ἐκ βουνῶν καὶ δὲν δύναται νὰ τρέφῃ τοὺς 700—800 κατοίκους αὐτῆς, ὥστε οἱ πλείονες αὐτῶν τὰ πρὸς τὸν βίον ἀναγκαῖα ἐκ τῆς ἠπείρου πορίζονται. Εἰς δὲ τὴν ἀρχαιότητα ἡ νῆσος αὕτη ἦτο, ὡς φαίνεται, πολὺ καρποφόρος, καθότι εἶχε

¹ Στράβων, IX, 395.

20,000
κατὰ
Τὸ ἀρ
αὐτῆ
Με
πλεύρ
(λεπτά
θεμελι
(λεπτά
μαρμά
τωνος,
15) βλ
ρισσοῦ
τῆς προ
1863 ὁ
σῖνος βλ
κατεχομ
Ἡ
Ἐλευσίν
ὅτι ἐλαβ
μητρος)
Δήμητρο
τούτων
τερα ἐν
Ἄνακτο
πετρώδου
αἰγιαλοῦ
ὑπὸ ῥεῖων
χρητῶς

¹ Στράβων
² Livius

20,000 κατοίκων· εἶχε δὲ καὶ ποταμὸν πρότερον Βόκαρον, κατὰ δὲ τὴν τοῦ Στράβωνος ἐποχὴν Βουκαλιὰν ὀνομαζόμενον. Τὸ ἀρχαιότατον ὄνομα τῆς νήσου ἦτο Πιτυοῦσα ὅπερ ἐδόθη αὐτῇ ἀπὸ τῶν μεγάλων αὐτῆς δασῶν (πιτύων) ¹.

Μεταξὺ τοῦ Κηφισσοῦ καὶ τῆς Ἐλευσίνος βλέπει τις παραπλεύρως τῆς ὁδοῦ πλῆθος ἀρχαίων ἐρειπίων ὧν τὰ πρῶτα (λεπτὰ 15) ἐπ' ἀριστερὰ τὸ Ἡρῶν τοῦ Εὐμόλπου τοῦ μυθικοῦ θεμελιωτοῦ τῶν ἐλευσινίων μυστηρίων σημειοῦται. Μετὰ ταῦτα (λεπτὰ 15) μικρὸς τις λόφος, κεκαλυμμένος ὑπὸ θραυσμάτων μαρμάρου, ὅστις ὑπ' ἄλλων μὲν ὀνομάζεται μνημεῖον τοῦ Στράτωνος, ὑπ' ἄλλων δὲ τοῦ ἥρωος Ἴπποθόντος. Προσωτέρω (λεπτὰ 15) βλέπει τις ἀριστερὰ τῆν ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ ἐπὶ τοῦ Κηφισσοῦ οἰκοδομηθεῖσαν μεγάλην γέφυραν ἣτις ἐκαλύφθη ὑπὸ τῆς προσχώσεως τοῦ ποταμίου καὶ ἀνεσκάφη ἐν μέρει ἐν ἔτει 1863 ὑπὸ τοῦ Φρ. Λενορμάν. Μετὰ ταῦτα πλησίον τῆς Ἐλευσίνος βλέπομεν τὴν τοποθεσίαν τοῦ ναοῦ τοῦ Τριπτολέμου τὴν κατεχομένην ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου Ζαχαρίου.

Ἡ Ἐλευσίς, ἡ νῦν ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ καλουμένη Ἐλευσίνα, ἦτο τόπος τῆς γεννήσεως τοῦ Αἰσχύλου καὶ εἰκάζεται ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο ἢ πόλις ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως (τῆς Δήμητρος). Ἡ Ἐλευσίς ὀφείλει τὸ κλέος τῆς εἰς τὸν ναὸν τῆς Δήμητρος καὶ Περσεφόνης, ὡς καὶ εἰς τὰ πρὸς τιμὴν τῶν δύο τούτων θεῶν τελούμενα μυστήρια, ἅπερ ἐθεωροῦντο τὰ ἀγιώτερα ἐν Ἑλλάδι.

Ὁ ναὸς ἦτο ὠκοδομημένος κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἐσχατιὰν πετρώδους τινὸς ὑψώματος ὅπερ ἐκτεινόμενον παραλλήλως τοῦ αἰγιαλοῦ χωρίζεται πρὸς δυσμὰς διὰ μικρᾶς πεδιάδος ἀπὸ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Κέρατα. Ἡ τοποθεσία τοῦ ναοῦ ἦτο τεχνητῶς ἐξωμαλισμένη καὶ ὑπεράνω αὐτῆς ἦν ἡ Ἀκρόπολις, ²

¹ Στράβων, IX, 395.

² Livius, xxxi, 25. Castellum quod et imminet, et circumdatum est templo.

ἡ δὲ πόλις κατεῖχε τὸν τριγωνοειδῆ χῶρον τὸν ἐκτεινόμενον μεταξὺ τοῦ πετρώδους ὑψώματος καὶ τῆς παραλίας. Ὁ ναὸς τῆς Δήμητρος ἦτο κατὰ τὸν Στράβωνα ὁ μέγιστος ἐν Ἑλλάδι, τὸ δὲ σχέδιον αὐτοῦ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἰκτίνου, τοῦ ἀρχιτέκτονος τοῦ Παρθενῶνος. Ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς ὑπάρχουσι δύο ἱεροὶ περιβόλοι καὶ δύο ἀλλεπάλληλα προπύλαια· ἐνώπιον τοῦ πρώτου περιβόλου ὑπάρχει κατεστραμμένον λιθόστρωτον, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ἀναγνωρίζομεν τὰ λείψανα τῶν προπυλαίων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος. Τὰ πρῶτα προπύλαια εἶνε ἀκριβῆς μίμησις τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν Προπυλαίων. Τὰ δὲ προπύλαια τοῦ δευτέρου περιβόλου εἶνε πολὺ μικρότερα τῶν τοῦ πρώτου, ὠκοδομήθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀππίου Κλαυδίου Ποῦλχερ τὸ ἔτος τῆς ἐν Φαρσάλῳ μάχης. Τὰ μνημεῖα ταῦτα ἀνεσκάφησαν ἐν ἔτει 1860 ὑπὸ τοῦ Φρ. Λενορμὰν δαπάνῃ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. Ὁ μέγας κύριος ναὸς τῆς Δήμητρος κεῖται εἰσέτι ὑποκάτω τοῦ χωρίου ἀλλ' ἐν βραχεῖ θὰ ἀνασκαφῆ ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, καθ' ὅτι ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις κατώρθωσεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον πάσας τὰ ἐξαγοράσῃ τὰς οἰκίας, παραχωρήσασα τοῖς κατοικοῖς ἐπὶ τῆς παραλίας τὴν ἐπαρκοῦσαν γῆν πρὸς οἰκοδομὴν νέων οἰκιῶν.

Ἀπὸ τῆς Ἐλευσίνος ἡ ὁδὸς ἄγει βορειοδυτικῶς διὰ τῆς πεδιάδος μέχρι (ὥραν 1) τοῦ χωρίου Μάνδρα· ἀναβαίνει δὲ μετέπειτα ὑλῶδη γραφικὴν φάραγγα καὶ φθάνει εἰς 1 ὥραν καὶ ¹/₂ τὸ χάνι Παληοκούντουρα κείμενον ἐντὸς μικρᾶς ἐρήμου κοιλάδος. Περαιτέρω (1 ὥραν λεπτὰ 30) ἀφικνεῖται τις εἰς ὑψωμα, ὅθεν διακρίνει ὑπεράνω σειρᾶς προκειμένων ὄρέων, τὰς κορυφὰς τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τοῦ Πεντελικοῦ. Ἡ ὁδὸς καταβαίνει πάλιν καὶ διέρχεται μίαν πρὸς δυσμὰς ἐκτεινομένην κοιλάδα. Πλησίον τοῦ μικροῦ χωρίου Μάζι παρελαύνει τις ἐλληνικὸν τινα πύργον, ὅστις, ὡς τινες εἰκάζουσι, σημειοῖ τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Οἰνότης. Ἡ ὁδὸς ἀνέρχεται ἐτέραν καλλιεργουμένην φάραγγα καὶ φθάνει (λεπτὰ 30) τὸ χάνι Κάζα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κιθαι-

ρῶνος οὐχὶ μακρὰν μιᾶς τῶν πηγῶν τοῦ Ἐλευσινίου Κηφισσοῦ
 εἰς ἀπόστασιν 4 ὥρῶν καὶ $\frac{1}{2}$, ἀπὸ τῆς Ἐλευσίνας. Παρὰ τὸ χάνι
 ὑπάρχει σταθμὸς χωροφυλάκων. Ἀντικρὺ φαίνεται ἐπὶ κρημνώ-
 δους βράχου τὸ ἀρχαῖον φρούριον Ἐλευθεραί, νῦν ὀνομαζόμενον
 Γυφτόκαστρον, περὶ οὗ ἀρτίως ἢ Α. Ὑ. ὁ δούξ Βερνάρδος, διάδοχος
 τοῦ Σαξ-Μάϊνιγκεν, ἐδημοσίευσεν ἐξαιρετον σχεδιογράφημα καὶ
 πολυμαθῆ διατριβήν. Τὸ φρούριον τοῦτο ἐδείκνυε τὰ σύνορα
 Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας καὶ ὑπερησπίζετο τὸ στενὸν τοῦ Κι-
 θαιρῶνος· ἀνῆκε μὲν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἀλλ' οὐχὶ εἰς τοὺς
 δήμους ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἔχει μῆκος 1200 ποδῶν, τὸ
 δὲ μέγιστον αὐτοῦ πλάτος εἶνε 330 ποδῶν. Τὰ τείχη ἔχοντα
 πάχος 8 ποδῶν 8 δακτύλων εἶνε καλῆς ἐλληνικῆς ἀρχιτεκτο-
 νικῆς, ἔχουσι δὲ τετραγώνους πύργους, ὧν οἱ τοῖχοι εἶνε 5 πο-
 δῶν καὶ 5 δακτύλων τὸ πάχος, εἶχε δὲ τὸ φρούριον ἐπτὰ πύλας
 ὧν τὸ πλάτος εἶνε ἄνω μὲν 4 ποδῶν, κάτω δὲ 4 ποδῶν καὶ 6
 δακτύλων. Πάντως τοῦτο εἶνε τὸ κάλλιον διατηρούμενον ἀρ-
 χαῖον φρούριον τῆς Ἑλλάδος. Τινὲς ὅμως πιστεύουσιν ἐναντίον
 τῆς γενικῆς γνώμης ὅτι τοῦτο εἶνε τὸ φρούριον Φυλῆ, ὅπερ ἐν
 ἔτει 404 π. Χ. κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου. Ἀπὸ τοῦ χανίου
 Κάζα ἡ ὁδὸς ἀναβαίνει ἐλικοειδῶς εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Κιθαι-
 ρῶνος πεφυτευμένην ἐξ ἐλατῶν, ἐξ οὗ καὶ τὸ σημερινὸν αὐτοῦ
 ὄνομα Ἐλάτια. Τὸ ὄρος τοῦτο ἦτο τὸ θέατρον πολλῶν ἀρχαίων
 μύθων μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ ἔκθεσις τοῦ Οἰδίποδος εἶνε ἡ
 μᾶλλον γνωστὴ. Ἡ ὁδὸς καταβαίνει πρὸς βορρᾶν εἰς τὴν μεγά-
 λην πεδιάδα, καὶ διελθοῦσα τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀσωποῦ γέφυραν (1
 ὥραν λεπτὰ 20) ἀφίνει δεξιὰ τὸ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ τούτου ἐν
 σχήματι ἀγκῶνος σχηματιζόμενον πεδίον, ὅπερ θεωρεῖται ὡς ἡ
 τοποθεσία τοῦ στρατοπέδου τοῦ Μαρδονίου. Εἰς 3 ὥρας καὶ 30
 λεπτὰ φθάνει τις ἀπὸ τοῦ χανίου Κάζα εἰς Θήβας. Ἡ νῦν
 ἐπὶ τὴν Καδμεῖαν περιοριζομένη πόλις εἶνε ὁ ῥυπαρώτερος καὶ
 ἀπεχθέστερος τόπος τῆς Ἑλλάδος, καὶ συμβουλεύω σπουδαίως
 τοὺς περιηγητάς, προτιμότερον νὰ διανυκτερεύσωσιν εἰς τὸν

φαυλότερον άχυρῶνα παρά εἰς τὸ λεγόμενον ξενοδοχεῖον τῶν Θηβῶν.

Ἐν Θήβαις οὐδὲν ἐρείπιον τῶν ἀρχαίων οἰκοδομῶν σώζεται παρά θραύσματά τινα ἀρχαίων μαρμαρίνων ἀναγλύφων τὰ ὁποῖα βλέπομεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐν τοῖς τοίχοις τῶν οἰκιῶν ὡς καὶ τινα ἐν τοῖς δρόμοις εὕρισκόμενα κιονοτύμπανα ἅτινα μαρτυροῦσι τὴν πάλαι μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς πόλεως. Ὅλως ἀνεξήγητος μοι εἶνε ἡ ἐν Θήβαις μάλιστα ἀσήμαντος ἐπισῶρευσις τεχνικοῦ χῶματος ἥτις μόνον ἐν μιᾷ θέσει φαίνεται ἔχουσα βάθος 10 ποδῶν γενικῶς δὲ εἶνε 2—3 ποδῶν τὸ βάθος.

Ἐν ἄλλαις τοποθεσίαις ἀρχαίων πόλεων εὕρισκομεν τοῦλάχιστον θραύσματα ἀρχαίων ἀγγείων ἔχοντά τινα ἀρχαιολογικὴν ἀξίαν, ἀλλ' ὅτε πρό τινων χρόνων ἀνέσκαψαν τὸ ἔδαφος μέχρι τοῦ βράχου ἵνα κατασκευάσωσι νέας ὁδοὺς οὐδὲ τεμάχιον ἀγγείου εὔρον ὅπερ ὁ μάλιστα φανατικὸς ἀρχαιοδίφης ἤθελεν ἀξιῶσει τῆς ἐλαχίστης προσοχῆς. Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἐπισῶρευσις τοῦ χῶματος ἐν αὐτῇ τῇ Καδμείᾳ εἶνε μικροῦ λόγου ἀξίον, ἐκτὸς αὐτῆς εἶνε παντάπασι μηδαμινόν, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶνε ἀδύνατον ν' ἀποφανθῇ τις πρὸς ποίαν πλευρὰν ἐξετείνετο ἡ κάτω πόλις ἀπὸ τῆς ἄνω. Ἡ ἀρχαία πόλις μετὰ τῆς Καδμείας εἶχε 43 σταδίων περιφέρειαν, τὰ δὲ προάστεια μετὰ τῶν κήπων αὐτῶν, συμπεριλαμβανομένων, 70 βεβαίως στάδια.¹ Ὁ Ὅμηρος² ποιεῖται μνεῖαν μόνον τῆς κάτω πόλεως (Ἵποθηβαι) διότι ἡ Καδμεία εἶχε καταστραφῆ ὑπὸ τῶν Ἐπιγόνων καὶ πιθανῶς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ ποιητοῦ δὲν εἶχεν ἔτι ἀνοικοδομηθῆ. Ἡ ἀπὸ Θηβῶν εἰς Λεβάδειαν ὁδὸς (ῶρας 4 καὶ λεπτὰ 30) εἶνε οὐχὶ ἀξιόπεριεργος, καταλείπει τὴν πόλιν ἐπὶ τῆς βορειοδυτικῆς πλευρᾶς, διέρχεται βραχίονά τινα τοῦ Ἴσμηνοῦ, διαθέει κατὰ μῆκος τῆς ὀρεινῆς ράχεως, ἥτις διαχωρίζει τὴν πεδιάδα τῶν Θηβῶν ἀπὸ

¹ Bursian, Geographie von Griechenland (Leipzig 1862) 1, 225.

² Ἰλιάδος II, 505.

τῆς τῶν Λεύκτρων καὶ τῶν Πλαταιῶν, καὶ ἄγει διὰ τοῦ Τη-
 νερικοῦ πεδίου, ὅπερ ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν τελευταίων παρα-
 φυάδων τοῦ Ἐλικῶνος καὶ τοῦ Σφιγγίου ἢ Φοινικίου (νῦν Φαγᾶ
 λεγομένου) ἐφ' οὗ ἐνεδήμησεν ὁ περὶ Σφιγγὸς μῦθος. Ἐπὶ τῆς
 τελευταίας παραφυάδος τοῦ Σφιγγίου ὑπάρχουσι λείψανα ἑλλη-
 νικῶν τειχῶν τὰ ὅποια πιθανῶς ἐνδεικνύουσι τὸ ἔδαφος τῆς
 Ὀγχηστοῦ. Περαιτέρω ἐκτείνεται ἡ ὁδὸς παρὰ τοῖς ἔλεσι τῆς
 Κωπαίδος λίμνης καὶ παρὰ τὰς ὑπωρείας τῆς ὄρεινῆς ράχεως
 τοῦ Ἐλικῶνος, προχωρεῖ δεξιόθεν ἀρχαίου τινὸς πύργου, μεθ'
 ἐν παρέρχεται τὸ χωρίον Μοῦλκι, διαβαίνει τὸν χεῖμαρρον Κε-
 φαλάρι καὶ ἔπειτα τὴν τοποθεσίαν τῆς Ἀλιάρτου, μιᾶς τῶν
 πόλεων τῆς Βοιωτικῆς Ὀμοσπονδίας. Ἡ Ἀλιάρτος κατεστράφη
 ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, ἀλλ' ὠκοδομήθη πάλιν καὶ συνετάχθη ταῖς
 ἐπιφανεστάταις πόλεσι τῆς Βοιωτίας. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ
 Στράβωνος καὶ τοῦ Πausανίου ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο εἰς ἐρεί-
 πια. Ἡ τοποθεσία αὐτῆς κεῖται ἐπὶ ὄροπεδίου ὅπερ μόλις
 ὑψοῦται ὑπὲρ τοὺς 50 πόδας ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Κωπαί-
 δος λίμνης, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο βλέπει τις ἐπ' αὐτοῦ εἰμὴ ἐν
 κατεσκαμμένον τεῖχος ἐκ πολυγώνων, τάφους τινὰς λελαξευ-
 μένους ἐντὸς τοῦ βράχου καὶ πολλοὺς μεγάλους πελεκητοὺς
 λίθους. Δὲν εὔρον αὐτόθι οὐδεμίαν ἐπισώρευσιν χώματος, ἐπομέ-
 νως ἀνασκαφαὶ ἐκεῖ εἰσιν ἀδύνατοι, μικρὸς χεῖμαρρος ἀναβλύζων
 ἀπὸ τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ βράχου τρέχει εἰς τὰ ἔλη τῆς
 Κωπαίδος λίμνης. Πορρωτέρω προχωρεῖ ἡ ὁδὸς παρὰ τὸ χάνι
 τοῦ Σιάκχου καὶ ἔπειτα παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς Κορωνείας κεί-
 μενα ἐπὶ ὑψώματος εἰς βραχεῖαν ἀπόστασιν πρὸς τὰ ἀριστερά.
 Μετὰ ταῦτα διατρέχει ἡ ὁδὸς παρὰ τοὺς πρόποδος τοῦ ὄρους
 Λαφιστίου ἐπὶ τῆς ἄκρας μεγάλων ἐλῶν ἕως οὗ φθάνει τέλος
 τὴν καρποφόρον πεδιάδα τῆς Λεβαδείας καὶ τὴν πόλιν αὐτήν.
 Κατὰ τὸν Πausανίαν ἡ πόλις ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου
 Λεβάδου κάτωθεν τῆς Ὀμηρικῆς πόλεως Μηδείας, ἧς, κατὰ τὸ
 φαινόμενον, ὑπάρχουσιν εἰσέτι μικρὰ λείψανα. Ἡ νῦν Λεβαδεία

δὲν ταυτίζεται μετὰ τῆς τῶν κλασικῶν χρόνων Λεβαδείας τῆς κειμένης ἐπὶ τοῦ μεμονωμένου λόφου τοῦ εὐρισκομένου ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ὁ ποταμὸς Ἐρκύνας εἰσβάλλει εἰς τὴν κοιλάδα. Ἡ πόλις αὕτη ἐκλήϊζετο διὰ τὸ μαντεῖον τοῦ Τροφωνίου ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔλαβον χρησμὸν ὁ Κροῖσος καὶ ὁ Μαρδόνιος, καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν χρόνων εἰσέτι τοῦ Πausανίου καὶ τοῦ Πλουτάρχου ἐν μεγάλῃ φήμῃ ἦν. Ἡ νῦν πόλις κέκτηται τὴν γραφικὴν θέσιν παρὰ τοὺς πρόποδας κατωφεροῦς βράχου, ἐφ' οὗ φαίνονται τὰ ἐρείπια φρουρίου μεσαιωνικοῦ, καὶ κατὰ τὴν εἴσοδον ἀγρίας φάραγγος ἐξ ἧς ὀρμάται ὁ ποταμὸς Ἐρκύνας. Κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς φάραγγος βλέπει τις πρὸς τὰ δεξιὰ ἐν τῷ καθέτως καταφερομένῳ βράχῳ πολυάριθμα ἴχνη τοῦ μαντείου τοῦ Τροφωνίου, οὕτω λ. χ. μέγαν ἀριθμὸν μεγάλων καὶ μικρῶν κοιλωμάτων, ὡς καὶ τινὰ κυβικὸν θάλαμον λελαξευμένον, ἔχοντα 10 πόδας καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἢ ὄροφῃ αὐτοῦ ἔχει μικρὸν καμάρωμα καὶ ἀριστερὰ ὑπάρχουσι βάθρα λελαξευμένα ἐντὸς τοῦ βράχου, καὶ σαφῆ ἴχνη ὅτι ὁ θάλαμος οὗτος ἐκλείετο τὸ πάλαι διὰ θύρας· ἐκατέρωθεν αὐτοῦ ὑπάρχουσι κοιλώματα χρησιμεύσαντα δι' ἀναθήματα. Ὁ θάλαμος οὗτος εἶνε λελαξευμένος ἐντὸς τοῦ καθέτου βράχου εἰς ὕψος περίπου 6 ποδῶν ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους. Ὑπάρχει προσέτι δρόμος κεκομμένος εἰς τὸν βράχον πλάτους 3 ποδῶν καὶ 4 δακτύλων, καὶ ὕψος 2 ποδῶν καὶ 2 δακτύλων, ὅστις, ὡς λέγεται, φέρει εἰς ἐσωτερικὸν τινὰ θάλαμον περιέχοντα δεξάμενὴν μετὰ θύρας εἰς τὴν ἀντίθετον πλευράν. Δὲν εἶνε πιθανὸν ὅτι ὁ δρόμος οὗτος σχηματίζει τὴν ἀληθῆ εἴσοδον εἰς τὸ χρηστήριον, ἥτις κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Πausανίου¹ καὶ κατὰ πᾶσαν εἰκασίαν ζητητέον ἐντὸς τῶν κάτω τειχῶν τοῦ μεσαιωνικοῦ φρουρίου δηλ. ἐπὶ τῆς ἄκρας τοῦ ἰδίου βράχου κατέχοντος τὰ κοιλώματα καὶ τὸν κυβικὸν θάλαμον· ἢ ἐπι-

¹ Πausανίας, IX, 39.

σώρευσις τοῦ χρώματος, καθὼς φαίνεται, ἔχει περίπου 20 ποδῶν βάθος ὥστε ἡ ἀνασκαφή εὐκολος εἶνε.

Ὁ ἐντιμος φίλος μου, ὁ καθηγητὴς A. H. Sayce ἐξ Ὀξωνίας, ὅστις μὲ ἠκολούθησε τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους τούτου εἰς Ὀρχομενὸν καὶ μὲ ἐβοήθησεν ἐν ταῖς ἐκεῖ ἐργασίαις μου, ἐπέστησε τὴν ἐμὴν προσοχὴν ἐπὶ ὀξυτάτην κλαγγὴν οὐχὶ ἀνόμοιον πρὸς τὴν φωνὴν πτηνῶν τινων, ἣν ἀκούει τις ἐπαναλαμβανομένην κατὰ διακοπὴν ἐνὸς ἢ δύο λεπτῶν ἐπὶ δύο διαφόρους θέσεις τῆς στενῆς φάραγγος καὶ 150 περίπου βήματα καθ' ὑπερθεὶν τοῦ μαντείου τοῦ Τροφωνίου. Μὲ ἠρώτησε δὲ ἂν αὐταὶ αἱ κλαγγαὶ ἠδύναντο νὰ ἔχωσι σχέσιν τινὰ μετὰ τοῦ μαντείου. Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα προέρχονται αἱ κλαγγαὶ αὗται ἐκ τοῦ ρεύματος τοῦ Ἐρκύνα δι' ὑπογείων σπηραγγῶν οὐχ ἤττον ὅμως εἶνε ἀκατανόητον πῶς ἐπὶ δύο διαφόροις θέσεσιν ἢ παράδοξος αὕτη κλαγγὴ εἶνε ἀκριβῶς ἢ ἰδίᾳ. Ἡ φάραγξ αὕτη περιέχει φυσικὰ τινὰ ἄντρα καὶ ἡ θέα αὐτῆς εἶνε τόσον ἐκπληκτικὴ, μυστηριώδης καὶ φόβον ἐμπνέουσα, ὥστε μόνον δύναμαι νὰ προσομοιάσω αὐτὴν πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς Κυλλήνης ἐν Ἀρκαδίᾳ ἐν τῷ μυχῶ τῆς ὁποίας ἀναβρῦει ἡ Στύξ. Ὑπεράνω τῆς φάραγγος κατ' ἀριστερὰν βλέπομεν ἐν τῷ καθέτως καταφερομένῳ βράχῳ μέγα ἄντρον περιέχον ἐκκλησιδίον πρὸς ὃ δὲν ὑπάρχει ἄλλη πρόσβασις εἰμὴ διὰ μέσου ξυλίνου ξυστοῦ προσαπτομένου ἰσχυραῖς ἀλύσσεσι καὶ συρομένου ἄνω καὶ κάτω. Ἀξίαι λόγου εἶνε αἱ λατομεῖαι μαρμάρου ἐν Λεβαδείᾳ καὶ ἄνωθεν αὐτῆς, ἐκόπτοντο δὲ ἐν αὐταῖς ἅπαντα τὰ μάρμαρα διὰ τὰς ἀρχαίας οἰκοδομὰς ἐν Ὀρχομενῷ ὡς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα διὰ τὰ κτίρια ἐν Χαιρωνείᾳ καὶ ταῖς ἄλλαις γειτνιαζούσαις πόλεσιν. Ὑπὸ τὴν διαλυτικὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἀέρος τὸ μάρμαρον τοῦτο ἔχει χρῶμα ὑπόλευκον, καὶ ὅταν ἀποκόψωμεν ἐξ αὐτοῦ τεμάχιον βλέπομεν ὅτι τὸ ρῆγμα ἔχει μέλαν χρῶμα.

Ὑπὸ τὴν Τουρκοκρατίαν ἦτο ἡ Λεβαδεία ἡ μάλιστα ἀνθοῦσα πόλις τῆς βορείου Ἑλλάδος, ἔχουσα 1500 οἰκίας.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος ἀπώλεσε τὴν ἑαυτῆς ἀκμὴν, ὥστε βλέπομεν ἐκεῖ πολλάς ἡρειπωμένας οἰκίας· οὐχ ἦττον εἶνε εἰσέτι πόλις 5000 κατοίκων καὶ ἐμποιεῖ ἐντύπωσιν εὐπορίας καὶ καθαριότητος. Εὕρισκει τις νυκτερινὸν κατάλυμα ἐν τῷ χανίῳ, ἀλλ' ὁ ἐξαιρέτος καὶ πεπαιδευμένος ἀστυνόμος κύριος Γεώργιος Λουκίδης οὐδέποτε ἐπιτρέπει τοῖς ξένοις νὰ καταλύσωσιν ἀλλαχοῦ ἢ ἐν τῇ φιλοξένῳ αὐτοῦ οἰκίᾳ. Ὁμολογοῦμεν ἐνταῦθα τῷ κυρίῳ τούτῳ καὶ τῇ χαριέσσει συζύγῳ αὐτοῦ τὴν θερμὴν ἡμῶν εὐγνωμοσύνην διὰ πάσας τὰς ἀφιλοκερδεῖς ὑπηρεσίας ἃς παρέσχον ἡμῖν διαρκουσῶν τῶν ἐν Ὁρχομενῷ ἀνασκαφῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1880 καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1881.

Ἡ ἀπὸ τῆς Λεβαδείας ἀπόστασις τοῦ Ὁρχομενοῦ κατ' εὐθείαν μὲν γραμμὴν τῶν 4 ἀγγλικῶν μιλίων οὐχ ὑπερέχει, ἀλλ' ἐνεκα τῶν πολλῶν ἐλιγμῶν τῆς ὁδοῦ ἀνέρχεται εἰς 7 σχεδὸν ἀγγλικά μίλια. Τὴν ἀπόστασιν ταύτην δέον ὁ περιηγητῆς νὰ διανύσῃ ἔφιππος διότι ἡ ἀπὸ Λεβαδείας εἰς Λαμίαν ἀμαξιτὸς ὁδὸς μόνον μέχρι τοῦ ἡμίσεος τῆς εἰς Ὁρχομενὸν ὁδοῦ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ. Ἡ ὁδὸς καταλείπει τὴν Λεβάδειαν πρὸς βορρᾶν, ὑπερβαίνει (λεπτὰ 15) τὸν Ἐρκύναν καὶ στρέφεται τότε πρὸς ἀνατολὰς, μεταξὺ τοῦ ὄρους Θουρίου καὶ τοῦ ποταμοῦ, ὅστις ῥέει εἰς διεύθυνσιν νοτιοανατολικήν. Ἀφικόμενός τις (1 ὥραν) πλησίον τῆς τελευταίας παραφυάδος τοῦ Θουρίου, καταλείπει τὴν ἀμαξιτὸν ὁδὸν καὶ ἐλαύνει ἐπὶ ἐλικοειδοῦς ἀτραποῦ, διὰ μέσου τεлмаτωδῶν ἀγρῶν διερχόμενος τοῦλάχιστον μίαν δωδεκάδα στενοτάτων ξυλίνων γεφυρῶν καὶ ἀφίνων ἀριστερόθεν αὐτοῦ τὰ χωρία Ῥωμάϊκο καὶ Ἀραποχώρι. Πλησίον τῶν πρώτων εἰς μικρὰν ἀπόστασιν πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν βλέπει τις κωνοειδῆ τύμβον καὶ παρέρχεται ἄλλον δεύτερον πλησίον τοῦ χωρίου Σκριποῦ. Ἀμφότεροι οἱ λόφοι εἶνε ὅλως ὅμοιοι τοῖς λεγομένοις Ἡρωϊκοῖς τάφοις τῆς Τρωάδος, ὀνομάζονται δὲ ἐνταῦθα Μαγοῦλα, ἣν λέξιν ἐγὼ νομίζω παραφθορὰν τῆς ῥωσικῆς λέξεως mogila εἰ καὶ σημαινούσης τάφον, τὸσφ δὲ μᾶλλον

καθόσον τὸ ο προφέρεται ὡς α. 'Αλλ' ὁ κύριος Παναγιώτης Εὐστρατιάδης, ὁ γενικὸς ἔφορος τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀρχαιοτήτων, μοι διεκοίνωσεν ὅτι Μαγοῦλα εἶνε λέξις Ἀλβανικὴ σημαίνουσα «στῆθος γυναικός», πιστεύει ἐπομένως ὅτι τὰ μνημεῖα ὀφείλουσι τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὸ σχῆμα αὐτῶν, τὸ ὅμοιον πρὸς στῆθος γυναικός. Ὁ Μαρτῖνος Leake¹ ὑπολαμβάνει τὸν παρὰ τῆ Σκριποῦ κωνοειδῆ λόφον ὡς μνημεῖον ἀνεγερθὲν ὑπὸ τοῦ Σύλλα πρὸς ἀνάμνησιν τῆς νίκης αὐτοῦ κατὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Ἀρχέλαον στρατοῦ τοῦ Μιθριδάτου. Τέλος (ὥραν 1 λεπτὰ 25) διαβαίνων τις τὸν Κηφιστὸν ἐπὶ μικρᾶς λιθοκτίστου γεφύρας, ἔργου τουρκικοῦ, ἀφικνεῖται εἰς τὸ ῥυπαρὸν χωρίον Σκριποῦ ὅπου ὁ περιηγητὴς εὕρισκει ὑποδοχὴν διὰ μίαν ἢ δύο ἡμέρας ἐν τῇ μονῇ τῆς Θεοτόκου, ἧς ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόξενος ἡγούμενος εἶνε ὁ πατὴρ Θεοδόσιος.

¹ Travels in northern Greece 11, 143.

Β'

ΟΡΧΟΜΕΝΟΣ

Τὸ χωρίον Σκριποῦ ἔχει περίπου 110 οἰκίας· εἶνε ἐν μέρει ἐκτισμένον ἐπὶ τῆς πετρώδους ὑπωρείας τῆς νοτίου παραφυάδος τοῦ Ὑπανθείου τὸ ὁποῖον οὐδὲν ἄλλο εἶνε παρὰ ἢ δυτικοβορειοδυτικὴ κλιτὺς τοῦ Ἀκοντίου ὄρους· ἐν μέρει δὲ κεῖται τὸ χωρίον ἐν τῇ πεδιάδι παραπλεύρως τοῦ ποταμοῦ, ὅπου οὗτος, ἀφ' οὗ πρότερον διαρρεύσῃ κατὰ μῆκος τῆς νοτίου ὑπωρείας τοῦ Ἀκοντίου, στρέφει τὸ ρεῦμα αὐτοῦ ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς τὰ βορειοανατολικά καὶ ἔπειτα πρὸς βορρᾶν φερόμενος εἰς τὰ ἔλη τῆς Κωπαίδος λίμνης. Ὁ Ὀρχομενός, ὅπως καὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ πόλεις, ἦτο ὠκοδομημένος ἐπὶ τῆς τριγωνικῆς κλιτύος ἀποτόμου ὄρους (τοῦ Ὑπανθείου) ἐν ᾧ τόπῳ τοῦτο ὑψοῦται ἐπὶ τῆς πεδιάδος, ἕνεκα τούτου ἐκέκτητο, ὡς παρατηρεῖ ὁ Leake, ἐξόχως τὰ πλεονεκτήματα ἐκεῖνα τῆς τοποθεσίας εἰς τὰ ὁποῖα ἰδιαζόντως οἱ Ἕλληνες μηχανικοὶ ἐφίστων τὴν προσοχὴν ὅπως ἀσφαλισθῶσιν αἱ πόλεις ἐξ ὄλων τῶν πλευρῶν διὰ φεράγγων, ποταμῶν καὶ ἐλῶν. Τὸ Ὑπάνθειον κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν

αὐτοῦ διεύθυνσιν καὶ ἀντικρυ τοῦ Ἀκοντίου φθάνει εἰς τὴν ὑψίστην αὐτοῦ κορυφὴν συναπτομένην ἐπὶ βράχου καὶ σχεδὸν στρογγύλου ἔχοντος διάμετρον περίπου 120 ποδῶν. Ἐπὶ τοῦ βράχου τούτου ὑπῆρχεν ἡ Ἀκρόπολις ἐκτισμένη ἐκ μεγάλων πελεκητῶν λίθων ὧν οἱ πλεῖστοι τοῖχοι διατηροῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καὶ ὡς. Εἰς τὴν βόρειον γωνίαν ὑπάρχει διαρραγεῖς πύργος, διακρίνει δέ τις τὰ λείψανα προμαχῶνος, ἐπέκεινα τάφρον λελαξευμένην ἐντὸς τοῦ βράχου, καὶ παραλλήλως τῇ βορειοδυτικῇ πλευρᾷ ἐκτεινομένην. Ἡ πρόσθασις τῆς Ἀκροπόλεως εἶνε ἐπὶ λοξῆς ἐντὸς τοῦ βράχου ἐκκεκομμένης κλίμακος ἐκ 44 βαθμίδων καὶ πλάτους 7 ποδῶν, καὶ ὕστερον ἐπ' ἄλλης κλίμακος τοῦ αὐτοῦ πλάτους ἐκ 50 βαθμίδων. Πάντες οἱ λίθοι τῆς Ἀκροπόλεως ταύτης φέρουσι τὰ σαφέστατα τεκμήρια ὅτι ἐπελεκήθησαν διὰ σιδηρῶν ὀξειῶν σφυρῶν. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς κατασκευῆς τῶν πετρῶν, ὡς καὶ ὁ τρόπος τῆς οἰκοδομῆς, δὲν ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ εἰκάσωμεν ὅτι τὸ μικρὸν τοῦτο φρούριον ἀνηγέρθη πρὸ τῆς Μακεδονικῆς ἐποχῆς, αὕτη δὲ εἶνε καὶ ἡ γνώμη τοῦ καθηγητοῦ Sayce. Τῷ ὄντι δὲν φαίνεται ὅτι ὁ ἀρχαῖος Μινύειος Ὀρχομενὸς ἐξετείνετο μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους, καθότι ἐν ὄλῳ τῷ φρουρίῳ δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὔρωμεν μηδὲ ἓνα λίθον ἀνήκοντα εἰς μεγάλην ἀρχαιότητα. Ὡς ἐκ τοῦ προσηρτημένου σχεδίου ὑπ' ἀριθ. III φανερόν ἐστιν, ἡ ἀκρόπολις αὕτη μόνον μίαν στενὴν πρόσδοον ἔχει μεταξὺ τειχῶν τὰ ὅποια κατὰ τὰ τελευταῖα 200 βήματα σχεδὸν εἶνε παράλληλα καὶ ἀφίστανται ἀπ' ἀλλήλων οὐχὶ πλέον τῶν 20—30 βημάτων. Τὰ τείχη ταῦτα εἶνε ἀρκετὰ καλῶς διατετηρημένα, συνίστανται ἐκ καλῶς προσηρμοσμένων πολυγώνων. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ οὗτοι φέρουσι προφανῆ σημεῖα τοῦ ὅτι ἐπελεκήθησαν μετὰ σιδηρῶν ὀξειῶν σφυρῶν, δὲν δυνάμεθα ἐπίσης νὰ ἀποδώσωμεν καὶ εἰς τὰ τείχη ταῦτα ἀνώτεραν ἀρχαιότητα ἢ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τοσοῦτῳ ἥττονα καθ' ὅτι ἐκεῖνα ἀνευ ταύτης δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπάρξωσιν· ἐὰν δὲ ὠκοδομήθησαν ἐκ πολυγώνων, τοῦτο

ἐγένετο πιθανῶς ὅπως καταστήσωσιν αὐτὰ ἰσχυρότερα καὶ ἀσφαλέστερα.

Ἐν τοῖς τείχεσι τούτοις διακρίνονται πύλαι καὶ θύραι τινές, μία πύλη εἶνε μεγαλειτέρα τῶν ἄλλων καὶ ἔχει πύργον ὀπίσθεν ἑαυτῆς. Ἡ συνέχεια τοῦ νοτίου τείχους, ὅπερ ὁ Leake ἠδυνήθη ν' ἀκολουθήσῃ ἐπὶ $\frac{3}{4}$ ἀγγλικῶν μιλίων σχεδὸν ἄνευ διακοπῆς, ἐνεφανίσθη νῦν ἐντελῶς, μόλις δὲ ἠδυνήθη ὁ καθηγητῆς Sayce νὰ εὕρῃ σποραδικὰ ἴχνη αὐτῆς. Ἄλλ' ἀντὶ τούτου ἠτύχησε νὰ ἀνεύρῃ τὴν συνέχειαν τοῦ βορείου τείχους ἐπὶ διάστημα $\frac{1}{2}$ ἀγγλικῶν μιλίων. Τὸ τεῖχος τοῦτο εἶχε πύργους πολλοὺς ἐξ ὧν ὁμῶς μόνον μέρος τῶν θεμελίων διατηρεῖται. Εἷς ἐκ τῶν πύργων τούτων εἶνε ἰδιαζόντως ἄξιος λόγου ὡς εὐρισκόμενος ἀκριβῶς κάτωθεν τοῦ ὑπ' ἐμοῦ ἐν μέρει ἀνεσκαμμένου τείχους τοῦ ἀπὸ βορρᾶν πρὸς νότον ἐπὶ τοῦ Ὑπανθείου ἐκτεινομένου (Σχεδιογρ. III) καὶ ὅπερ κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν ὡς φαίνεται ἀπετέλει τὸ τεῖχος Μινυείου Ὁρχομενοῦ. Τοῦθ' ὅπερ εἶνε τοσοῦτω μᾶλλον πιθανὸν ὅσῳ ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ τείχους τούτου διακρίνεται τάφος ἐκτεινομένη ἐπὶ τι διάστημα. Ὀλίγον περαιτέρω πρὸς δυσμὰς τοῦ εἰρημένου πύργου ὑπάρχει σπήλαιον 60 περίπου ποδῶν τὸ βάθος, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ἀπορρέει ἢ μία πηγὴ τοῦ Μέλανος (ἴδε Σχεδιογρ. III). Ὁ ποταμὸς οὗτος ὀνομάζεται νῦν Μαῦρο ποτάμι, καλούμενος οὕτω ἄνευ ἀμφιβολίας ἕνεκα τοῦ σκοτεινοῦ χρώματος τοῦ διαυγοῦς αὐτοῦ ὕδατος. Ἄνωθεν τοῦ σπηλαίου ὁ βράχος εἶνε τεχνητῶς ἰσοπεδωμένος, φανερώτατα ὁμῶς εἶχεν ἀνεγερθῆ αὐτόθι οἰκοδομή, καὶ εἰκάζομεν ὅτι ἦν τὸ πάλαι ἐνταῦθα ὁ ναὸς τοῦ Ἡρακλέους· διότι κατὰ τὸν Πausανίαν¹ ὁ ναὸς οὗτος ἔκειτο παρὰ ταῖς πηγαῖς τοῦ Μέλανος ὅστις ἀποτελεῖ ἐνταῦθα λίμνην καὶ χύνεται εἰς τὸν Κηφισόν. Μολονότι ὁ Πausανίας προστίθησιν ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Ἡρακλέους εὐρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 7 σταδίων ἀπὸ τοῦ

¹ Πausανίας, IX, 38.

Ὀρχομενοῦ, τοῦτο ὅμως ἀντιφάσκει εἰς τὸ ἄλλο χωρίον αὐτοῦ, ἔνθ' ὅπου λέγει ὅτι κεῖται πλησίον τῶν πηγῶν τοῦ Μέλανος, καὶ ἀντιφάσκει τῷ Πλουτάρχῳ λέγοντι ἐν τῷ βίῳ τοῦ Σύλλα, ὅτι ὁ Μέλας ἀναβρύει κάτωθεν τοῦ Ὀρχομενοῦ. Τὸ τεῖχος τῆς πόλεως, τὸ τῆς νοτιοδυτικῆς, δυτικῆς καὶ ἀνατολικῆς πλευρᾶς, ὅπερ εἶδεν ὁ Leake εἰσέτι ἐν ἀρχῇ τοῦ αἰῶνος τούτου ἠφανίσθη ἄνευ ἔχρους. Τὰ λείψανα μεγάλης γεφύρας ἐκ λίθων ὀλίγον πεπελεκημένων βλέπομεν ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Κηφισσοῦ ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ πρὸς νότον τῆς ἀρχαίας πόλεως. Ὁ Στράβων λέγει¹ ὅτι καθὼς εἰκάζεται ὁ Ὀρχομενὸς τῶν χρόνων αὐτοῦ δὲν ἦτο ἐκτισμένος ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τῆς ἀρχαίας πόλεως, καθόσον ἐπειδὴ αἱ πλημμύραι τῆς λίμνης εἶχον καταναγκάσει τοὺς κατοίκους ν' ἀποσυρθῶσιν ἀπὸ τοῦ πεδίου ἐπὶ τὸ ἀκόντιον. Ἡ γνώμη αὕτη φαίνεται ἐπιβεβαιουμένη ὑπὸ τῆς τοποθεσίας τοῦ θησαυροφυλακίου ἔξω τοῦ τείχους τῆς πόλεως τοῦ ἀναφερομένου ὑπὸ τοῦ Leake· διότι ἀδύνατον ν' ἀποδεχθῶμεν ὅτι ὁ Μινύας κατεσκεύασε τοῦτο ἐν θέσει τοιαύτῃ. Εἶνε λοιπὸν πιθανώτατον ὅτι ἡ ἀρχαία πόλις ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἑαυτῆς ἀκμῆς ἐξετείνετο μέχρι τῆς ὄχθης τοῦ Κηφισσοῦ, τοσούτῳ δὲ μᾶλλον, καθ' ὅσον ἡ μονὴ τῆς Σκριποῦ, ἣτις κεῖται σχεδὸν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ μεταξὺ τοῦ θησαυροφυλακίου καὶ τοῦ Κηφισσοῦ ἵδρυται ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ ναοῦ τῶν Χαρίτων, διότι ὁ ἀνατεθειμένος ταύταις ταῖς θεαῖς μαρμάρινος τρίπους ὃν βλέπει τις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς μονῆς εὐρέθη δι' ἀνασκαφῆς γενομένης αὐτόθι. Ὁ ναὸς οὗτος ἦν ὑποδομημένος ἐκ μεγάλων πελεκητῶν πετρῶν φαμμίνου λίθου καὶ φαίνεται ὅτι κατεσκάφη ὅπως χρησιμεύτωσιν οἱ λίθοι αὐτοῦ πρὸς οἰκοδομήν τῆς μονῆς ἐν τοῖς τοίχοις τῆς ὁποίας, καὶ ἰδίως ἐν τοῖς τῆς ἐκκλησίας βλέπει τις τὰ μάλιστα διάφορα εἶδη τοῦ ὑλικοῦ τοῦ ναοῦ, οἷον κατωφλίων, κιονοβάθρων καὶ μέγαν ἀριθμὸν κιονοτυμπάνων, πάντων ἐκ φαμμίνου λίθου. Κατὰ Παυσανίαν ὁ ναὸς

¹ Στράβων IX, 416.

τῶν Χαρίτων ἦν λίαν ἀρχαῖος, ἡ δὲ λατρεία τῶν θεῶν τούτων εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Ἐτεοκλέους υἱοῦ Ἀνδρέως ἢ τοῦ Κηφισσοῦ, ᾧ τινι τὰ εἰδῶλα αὐτῶν ἐν εἴδει ἀμόρφων λίθων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔπεσαν. Ὁ Πausανίας προστίθησιν ὅτι μόνον ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ ἀνιδρύθησαν ἐκεῖ ἀγάλματα τῶν Χαρίτων τεχνικῶς ἐξεργασμένα, καὶ ὅτι τὰ εἰδῶλα τῶν θεῶν τούτων, ἕκαστον ἐν εἴδει ἀμόρφων λίθων ἐσεμνύνοντο τὰ μέγιστα¹.

Ἀκουσίως ἐπέρχεται νῦν ἡμῖν ἡ σκέψις ὅτι οἱ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεπτωκότες ἄμορφοι λίθοι ἦσαν ἀερόλιθοι. Πρὸς τιμὴν τῶν Χαρίτων ἐτελοῦντο τὰ Χαριτήσια μετ' ἀγώνων αἰδῶν καὶ ποιητῶν, εἰς ἃ συνέρρεον πάντες ἐξ Ἑλλάδος, ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐκ τῆς Μεγάλῃς Ἑλλάδος².

Τὴν πρώτην μνεῖαν τοῦ Ὀρχομενοῦ εὐρίσκομεν ἐν τῇ Ἰλιάδι, ἐνθα ὁ Ἀχιλλεὺς ἀπορρίπτει τὰς προτάσεις τοῦ βασιλέως τῶν πολυχρύσων Μυκηνῶν:

«Οὐδ' εἴ μοι δεκάκις τε καὶ εἰκοσάκις τόσα δοίη,
«ὅσσα τέ οἱ νῦν ἐστί, καὶ εἴ πόθεν ἄλλα γένοιτο
«οὐδ' ὅσ' ἐς Ὀρχομενὸν ποτινίσσεται, οὐδ' ὅσα Θήβας
«Αἰγυπτίας, ὅθι πλεῖστα δόμοις ἐν κτήματα κεῖται»³:

Ἡ πόλις ὠνομάσθη Μινύειος Ὀρχομενὸς ἀπὸ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ Μινύου τοῦ υἱοῦ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ὀρχομενοῦ. (Ἰλιάδος II. 511.) «Οἱ δ' Ἀσπληδόνα ναῖον ἰδ' Ὀρχομενὸν Μινύειον»⁴. Κατὰ Πausανίαν ὁ Μινύας ἦτον υἱὸς τοῦ Χρύσου, ὄνομα ὅπερ παράγεται ἐκ τοῦ Χρυσός, καὶ πιθανὸν ἐδόθη τῷ πατρὶ ἕνεκα τοῦ μεγάλου πλοῦτου τοῦ υἱοῦ. Μετὰ ταῦτα ὁ Πausανίας ἐξακολουθεῖ λέγων·

¹ Πausανίας, IX, 34 καὶ 38.

² O. Müller, Orchomenos und die Minyer, Σελ. 177—186. Clarke, Travels, II, 152.

³ Ἰλιάδος IX, 379—382.

⁴ Ἰδ. ὁμοίως Πίνδαρ. Ὀλυμπ. XIV, 4, Θουκυδ. IV, 76 καὶ Στράβωνα IX, 414. ὁ τελευταῖος δὲ τὴν περὶ τῆς ἄλλοτε δυνάμεως καὶ πλοῦτου τοῦ Ὀρχομενοῦ παράδοσιν ἐπικυροῖ.

«Πρόσοδοι δὲ ἐγένοντο τῷ Μινύᾳ τηλικαῦται μέγεθος, ὡς ὑπερβαλέσθαι τοὺς πρὸ αὐτοῦ πλούτῳ· θησαυρόν τε ἀνθρώπων ὧν ἴσμεν Μινύας πρῶτος ἐς ὑποδοχὴν χρημάτων ὠκοδομήσατο. Ἕλληνες δὲ ἄρα εἰσὶ δεινοὶ τὰ ὑπερόρια ἐν θαύματι τίθεσθαι μείζονι ἢ τὰ οἰκεῖα, ὅποτε γε ἀνδράσιν ἐπιφανέσιν εἰς συγγραφὴν πυραμίδας μὲν τὰς παρὰ Αἰγυπτίοις ἐπῆλθεν ἐξηγήσασθαι πρὸς τὸ ἀκριβέστατον, θησαυρόν δὲ τὸν Μινύου καὶ τὰ τείχη τὰ ἐν Τίρυνθι οὐδὲ ἐπὶ βραχὺ ἤγαγον μνήμης, οὐδὲν ὄντα ἐλάττονος θαύματος¹». Περαιτέρω ὁ Πausανίας λέγει: «θησαυρὸς δὲ ὁ Μινύου, θαῦμα ὄν τῶν ἐν Ἑλλάδι αὐτῇ καὶ τῶν ἐτέρωθι οὐδενὸς ὕστερον, πεποίηται τρόπον τοιόνδε· λίθου μὲν εἴργασται, σχῆμα δὲ περιφερὲς ἐστὶν αὐτῷ, κορυφὴ δὲ οὐκ ἐς ἄγαν ὀξὺ ἀνηγμένη· τὸν δὲ ἀνωτάτω τῶν λίθων φασὶν ἀρμονίαν παντὶ εἶναι τῷ οἰκοδομήματι²». Ἐκ τούτων σαφές ἐστὶν ὅτι κατὰ τὸν χρόνον ὅτε ὁ Πausανίας ἐπεσκέφθη τὸν Ὀρχομενὸν τὸ θησαυροφυλάκιον ἦτο εἰσέτι ἀκέραιον, δύσκολον δ' ἐστὶν νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβῶς τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Πausανίου εἰς Ὀρχομενὸν διότι ἔζη κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀδριανοῦ (ἴδε I. 5) καὶ τῶν δύο Ἀντωνίνων (ἴδε II 27. VIII 43. X 34). Ἡ τελευταία χρονολογία ἢ ἐν τῷ αὐτοῦ συγγράμματι εὐρίσκομένη εἶνε τὸ ἔτος 174 μ. Χ. εὐρίσκομεν δὲ ταῦτα προσθέτοντες τὰ 217 ἔτη τὰ ὁποῖα ὡς λέγει ὁ Περιηγητὴς παρῆλθον ἀπὸ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς Κορίνθου μέχρι τῶν χρόνων αὐτοῦ πρὸς τὸ ἔτος 40 π. Χ. ἢ 710 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης ὡς χρονολογία τῆς ἀνοικοδομήσεως ἐκείνης.³

Τὸ θησαυροφυλάκιον εἶχε τὸ σχῆμα σίμβλου μελισσῶν καὶ ἦτο ὁμοιότατον πρὸς τὸ λεγόμενον θησαυροφυλάκιον τοῦ Ἀτρέως ἐν Μυκῆναις. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἡμικατεστραμμένον, τὸ δὲ σωζόμενον αὐτοῦ μέρος ἦτο βαθέως τεθαμμένον ὑπὸ τὴν γῆν καὶ

¹ Πausανίας IX, 36.

² Πausανίας IX, 38.

³ Πausανίας IX, 34 καὶ 22.

τὰ χώματα, ὥστε μόνον τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς πύλης ἦτο ὄρατόν, διὰ τοῦτο ἐνόμισαν ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐπισκεφθέντες τὸν Ὀρχομενὸν ὅτι ἦτο ἐξ ὀλοκλήρου κατεστραμμένον ἐκτὸς τῆς πύλης καὶ οὕτω περιγράφεται λόγου χάριν ἐν τῷ *Itinéraire de l' Orient* ὑπὸ Emile Isambert¹, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ K. O. Müller² ὅστις λέγει· « Ἀπὸ τοῦ Ὀρχομενικοῦ θησαυροφυλακίου οὐδὲν ὑπολείπεται ἢ πλατὺς μαρμάρινος λίθος ὑποστηριζόμενος ὑπὸ δύο ὀρθίων τειχῶν, βεβαίως ἢ εἴσοδος τῆς ἀρχαίας οἰκοδομῆς » προσθέτει καὶ ὁ Leake, ὡς φαίνεται οὐδεμίαν εἶχεν ἰδέαν περὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἐρειπίων τοῦ θησαυροφυλακίου, διότι αὐτὸς λέγει « πρὸς ἀνατολὰς τοῦ κάτω τείχους βλέπει τις ὀλίγα λείψανα τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ φαινόμενον ἀνῆκον εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον ». Οὐχ ἦττον δις ἐγένοντο ἐκεῖ ἀπόπειραι ἀνασκαφῶν, πρῶτον μὲν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος καθὰ λέγει ὁ Leake³ ὑπὸ τῶν τεχνιτῶν τοῦ λόρδου Ἐλγίνου, οἵτινες ὁμῶς ἐνεκεν τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν ἐμποδιζόντων ὀγκωδεδστάτων λίθων τὰ ὁποῖα δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπομακρύνωσιν ἐκεῖθεν φόβῳ, ἀπετράπησαν τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ ἔργου. Ἡ δευτέρα ἀπόπειρα πρὸς ἀνασκαφὴν τοῦ θησαυροφυλακίου ἐγένετο ἐν ἔτει 1862 ὑπὸ τοῦ ποτὲ δημάρχου τοῦ τόπου ὀνόματι Γαδάκου, ὅστις ἐσκόπει νὰ ὠφεληθῇ τῶν μαρμάρων πρὸς οἰκοδομὴν μιᾶς νέας ἐκκλησίας, ἂν καὶ ἡ Σκριποῦ ὑπὸρει δύο ἐκκλησιῶν, ὧν ἐκάστη εἶνε ἀρκούντως μεγάλη ὥστε νὰ περιλάβῃ ὅχι μόνον πάντας τοὺς κατοίκους τούτου τοῦ χωρίου, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοῦ γειτονικοῦ Πετρο-μαγοῦλα. Ὁ εὐσεβῆς ἄνθρωπος εἶχεν ἤδη καταστρέψῃ ὀλοκλήρον « τὸν δρόμον » καὶ ἀφαιρέσῃ ἅπαντα αὐτοῦ τὰ μάρμαρα ὧν τινα ἦσαν τόσον μεγάλα, ὥστε ἐξ ἐκάστου αὐτῶν ἠδύνατο νὰ ἐκκόψῃ ἓνα στῦλον διὰ τὴν ἐκκλησίαν. Ἐμελλε δὲ νὰ κατασκάψῃ τὴν πύλην τοῦ

¹ Σελὶς 181.

² Orchomenos und die Minyer.

³ Travels in Northern Greece II, 148.

θησαυροφυλακίου ὅτε εὐτυχῶς ὁ βανδαλισμὸς αὐτοῦ κατηγγέλθη τῷ ὑπουργῷ τῆς παιδείας ἐν Ἀθήναις, ὅστις ἀνέστειλεν αὐτόν.

Εἶνε παραδοξότατον ὅτι πᾶσι τοῖς ἐπισκέπταις καὶ μάλιστα περιηγητῇ τόσον διακεκριμένῳ οἷος ὁ Leake¹, ἡ πύλη ἔκαμε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶνε ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Δύναμαι ὁμῶς νὰ βεβαιώσω ὅτι αὕτη, καθὼς καὶ ἅπαντα τὰ ὑπόλοιπα μέρη τῆς οἰκοδομῆς τοῦ θησαυροφυλακίου συνίστανται ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ μαρμάρου ὅπερ, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, ἀπεκόπη ἐκ τοῦ λατομείου τῆς Λεβαδείας· τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦτο ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς συζύγου μου ἀνέσκαψα τὸν Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον τοῦ 1880. Τάχιστα ἐπέισθημεν ὅτι ἡ πρὸς ἀνασκαφὴν αὐτοῦ ἀπόπειρα τοῦ λόρδου Ἑλγίνου μόνον διὰ τοῦτο ἀπέτυχε, διότι ἤρξατο τοῦ ἐξῶθεν τῆς πύλης ὅπου φυσικῶς τῷ λόγῳ ἡ δυσχέρεια τῆς ἀποκινήσεως τῶν λίθων ἦν μεγίστη. Δι' ὃ δὲν εἶνε θαυμαστὸν ὅτι ἡ ἀνασκαφὴ αὐτοῦ ἂν ἐν τῷ δρόμῳ πρὸ τοῦ θησαυροφυλακίου οὔτε πρὸς τὸ κατώφλιον προὔχωρησε. Δυνάμεθα ὁμῶς νὰ συγχαρῶμεν αὐτοῖς ὅτι ἡ ἀνασκαφὴ αὐτοῦ ἀπέτυχεν, διότι τὰ ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ περιεχόμενα μάρμαρα πρέπει νὰ μείνωσιν αὐτόθι, ἡ δὲ μετακινήσις αὐτῶν θὰ ἦτο μεγάλη ζημία διὰ τὴν ἐπιστήμην. Ἡμεῖς ὁμῶς ἐπιχειρήσαντες συστηματικῶς ἐκ τῶν ἀνωθεν τὴν ἀνασκαφὴν δὲν ἤρξάμεθα μεταφέροντες τὸ χῶμα διὰ τῆς πύλης, πρὶν ἢ ταύτην κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς φῶς ἠγάγομεν, καὶ ὄντως οὐδεμίαν ὄλως δυσχέρειαν ἔσχομεν ἐκ τῶν μαρμάρων τὰ ὅποια ἀπλῶς μόνον καθ' ὅσον ἀναγκαῖον ἐφαινετο, ἐκυλινδοῦμεν ἀπὸ θέσεως εἰς θέσιν ἕως οὗ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ θησαυροφυλακίου, τότε δὲ ἐτοποθετήσαμεν ἐπ' αὐτοῦ ταῦτα συστηματικῶς ἐπὶ τῶν στενῶν αὐτῶν πλευρῶν, ὥστε ὁ ἐπισκέπτης δύναται εὐκόλως νὰ ἐπιθεωρήσῃ αὐτὰ οὐδόλως ὑπ' αὐτῶν κωλυόμενος.

Διὰ τὸ ἀνώμαλον τοῦ ἐδάφους δὲν ἠδυνάμεθα νὰ μεταχει-

Travels in Northern Greece, II, 149.

ρισθῶμεν οὔτε κάρρα οὔτε χειραμάξας ἀλλὰ μεγάλους κοφίνους φερομένους ὑπὸ δύο ἐργατῶν. Τὰ ἐργαλεῖά μου συνίσταντο ἐκ σιδηρῶν μοχλῶν ἐξ ὀξειῶν σκαπανῶν ἐκ πτυαρίων καὶ ἐκ πλατυτάτων μακελλῶν λίαν ἐπιτηδεῖων εἰς πλήρωσιν τῶν κοφίνων. Ἀπησχόλουν 100—120 ἐργάτας ὧν περίπου τὸ ἥμισυ ἦσαν γυναῖκες αἱ ὁποῖαι ἐργάζονται ἐπίσης καλῶς, ὡς καὶ οἱ ἄνδρες, ἀλλὰ φυσικῶ τῷ λόγῳ μόνον εἰς τὴν μεταφορὰν τῶν κοφίνων εἶνε χρήσιμοι. Τὰ δύο τρίτα σχεδὸν τῶν ἀνθρώπων μου ἦσαν Ἕλληνες, οἱ δὲ λοιποὶ Τσιγγᾶνοι, οἵτινες ὀνομάζονται ἐν Ἑλλάδι Γύφτης καὶ Γύφτισσα. Ἄπαντες εἶνε τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος καὶ διάγουσιν οἰκουρικὸν βίον παραλαβόντες τὰ ἥθη, τὰς χρεῖας καὶ δεισιδαιμονίας τῶν Ἑλλήνων χωρικῶν, καὶ ἐνίοτε μάλιστα συνάπτουσι μετ' αὐτῶν ἐπιγαμίας. Τὸ ἡμερομίσθιον εἶνε 3 δραχμὰς διὰ τὰς γυναῖκας καὶ 4 διὰ τοὺς ἄνδρας.

Ἡ ἐπισώρευσις τῶν χωμάτων ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ εἶχε κατὰ μέσον ὄρον βάθος 30 ποδῶν. Συνίστατο δὲ ἐξ ἐπιστρώματος φυτικῆς γῆς 6 περίπου ποδῶν τὸ βάθος, ὕστερον δὲ ἐκ μεγίστου ποσοῦ μεγάλων καὶ μικρῶν λίθων. Οἱ λίθοι οὗτοι ἐξάπαντος ἐτέθησαν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πλευρᾶς τῶν ὀριζοντίως καὶ καθέτως καμπτομένων πελεκητῶν λίθων, ἐξ ὧν τὸ θησαυροφυλάκιον ὤκοδομήθη οὐχὶ πρὸς ἄλλον βεβαίως σκοπόν, εἰμὴ διὰ τῆς ἐκ τοῦ πλαγίου αὐτῶν πίεσεως καὶ διὰ τοῦ μεγάλου αὐτῶν ὄγκου τηρήσωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν. Κάτωθεν δὲ τῶν λίθων τούτων οἱ ὁποῖοι κατέπεσον ὅτε τὰ μεγάλα πελεκητὰ αὐτοῦ μάρμαρα ἐξεκομίσθησαν πρὸς κατασκευὴν ἄλλων κτιρίων ἢ πρὸς κατασκευὴν ἀσβέστου, εὔρον 60—80 τούτων τῶν μεγάλων μαρμάρων τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι διέφυγον τῶν χειρῶν τοῦ καταστροφέως, καὶ πιθανῶς δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ ἐξαχθῶσιν ἐκ νέου. Κάτωθεν τῶν μαρμάρων τούτων εὔρον ἀλλεπάλληλα στρώματα τέφρας καὶ ἄλλων κεκαυμένων ὑλῶν, ἐχουσῶν 12 περίπου ποδῶν βάθος, πιθανὰ δὲ εἶνε

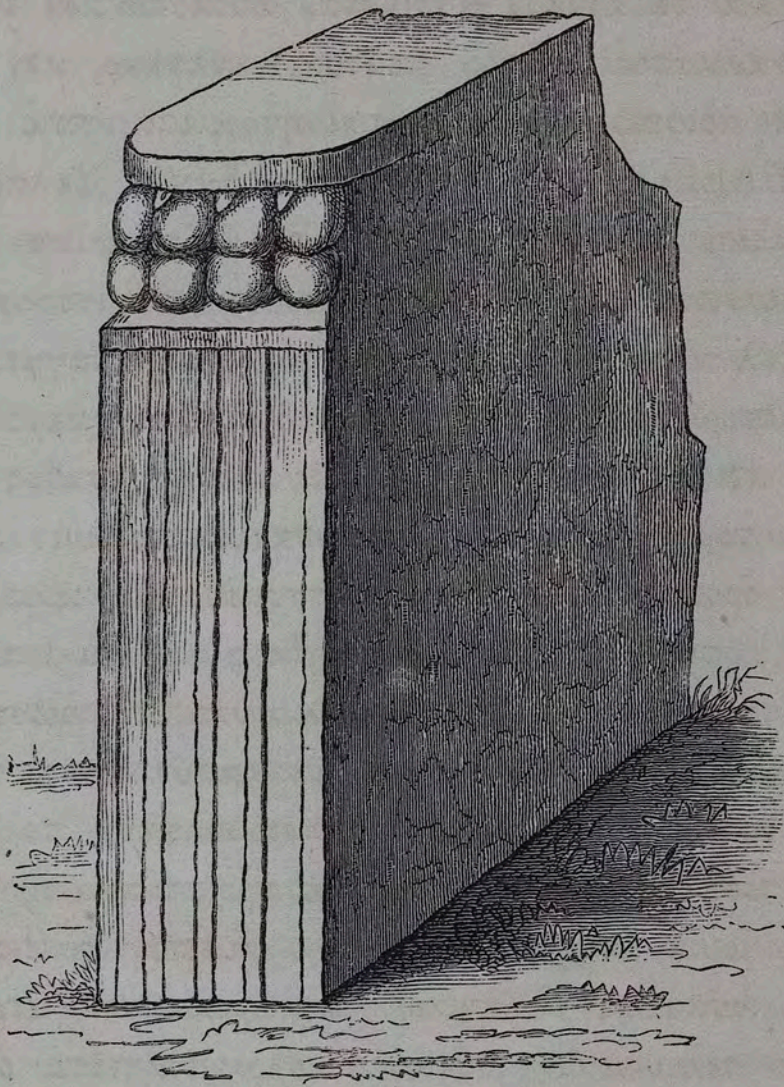
λείψανα θυσιῶν. Ἐπὶ τοῦ ἐξωμαλισμένου ἐδάφους τοῦ θησαυροφυλακίου εὗρον μέγαν ἀριθμὸν καλῶς κατεργασμένων τετραγώνων μαρμάρων, ὡς καὶ μαρμαρίνων τεμαχίων τὰ ὁποῖα ἀνήκον ἐξάπαντος εἰς ἰδιαιτέρον μνημεῖον ἴσως μικρὸν ναὸν ἐκεῖ ἰδρυμένον. Τὰ τεμάχια ἔχουσιν ἀπὸ 3 ποδῶν καὶ 7 δακτύλων μῆκος, καὶ ἐνὸς ποδὸς καὶ 7 δακτύλων πλάτος, μέχρι 3 ποδῶν καὶ τεσσάρων δακτύλ. μῆκος, καὶ πλάτος, ἅπαντα δὲ ἔχουσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς, καὶ τινὰ μάλιστα ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν τὰς τρύπας μοχλῶν δι' ὧν ποτε ἦσαν πρὸς ἀλληλα προσηρτημένα. Ἄλλ' οἱ μοχλοὶ οὗτοι τόσον ἐπιμελῶς ἐξειλκύσθησαν ὑπὸ τῶν καταστροφῶν ὥστε οὐδὲν ἔχνος αὐτῶν ἐν οἰαδῆποτε τῶν ὀπῶν ἀνεκαλύψαμεν, δι' ὃ εἶνε δύσκολον νὰ εἴπωμεν ἐκ τίνος μετάλλου ἦσαν. Πιθανῶς ὅμως ἦσαν ἐκ σιδήρου καθότι εὗρον ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ θησαυροφυλακίου κτίσμα, ὅπερ δυσχερῶς δύναται νὰ ἀξιῶση ἀνωτέραν ἀρχαιότητα τῆς Μακεδονικῆς ἐποχῆς.

Ταύτης τῆς περιόδου εἰκάζω ὅτι εἶνε καὶ ἡ θαυμασίως ἀναγεγλυμμένη μαρμαρίνη πλάξ, ἔχουσα ὕψος 2 ποδῶν καὶ 6 δακτύλων, πλάτος 2 ποδῶν καὶ $10\frac{1}{2}$ δακτύλων καὶ πάχος $7\frac{1}{2}$ δακτύλων ἧς παρατίθημι ἐνταῦθα ἐν εἰκόνι 1 τὸ διάγραμμα σχεδιασθὲν ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις καθηγητοῦ κ. Ἐ. Τσίλλερ.

Ἄξιον λόγου ἡ ἀναγλυφὴ ἐν σχήματι πτηνῶν ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου μέρους πλακός. Ταύτη τῆ χρονικῆ περιόδῳ φαίνεται ἀνήκε καὶ ἡκρωτηριασμένον περιβεβλημένον γυναικεῖον ἄγαλμα ἐκ λευκοῦ μαρμάρου οὗ ἐλλείπουσιν οἱ βραχίονες οἱ πόδες καὶ ἡ κεφαλὴ, ἔχει μῆκος 3 ποδῶν, πλάτος 2 ποδῶν, καὶ πάχος ἐνὸς ποδὸς καὶ 6 δακτύλων. Εὗρον δὲ κάτωθεν τοῦ κεκαυμένου στρώματος καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἰσταμένου εἰδός τι βωμοῦ ἐκ φαιοῦ μαρμάρου ὅπερ ἔχει πλάτος καὶ μῆκος 1 ποδὸς καὶ $11\frac{1}{2}$ δακτύλων, ὕψος δὲ 1 ποδὸς καὶ 11 δακτύλων, ἐπὶ δὲ τῆς ἀνω αὐτοῦ πλευρᾶς ἔχει τετράγωνον κοίλωμα μῆκος μὲν καὶ πλάτους 1 ποδὸς καὶ $8\frac{1}{2}$ δακτύλων, βάθος δὲ $\frac{1}{8}$ δακτύλου. Πρὸς τούτοις εὗρον ὑπὸ τὸ αὐτὸ στρώμα μαρμαρίνά τινα βάρρα

ἐξ ὧν ἓν ἔχει μῆκος καὶ πλάτος 2 ποδῶν καὶ 6 δακτύλων, καὶ πάχος 1 ποδὸς καὶ 11 δακτύλων, τὸ βάθρον τοῦτο ἔχει ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τρύπας, χρησιμευούσας εἰς στερέωσιν ἀντικειμένων ἅτινα πιθανῶς ἦσαν ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ

Σχῆμα. 1.

Μαρμάρινος πλάξ μετὰ κοσμήματος πτηνῶν ἐν ἀναγλύφῳ. Μέτρ. 1:10

ἄλλου δὲ βάθρου βλέπομεν σημεῖα ποδῶν· ἄρα τοῦλάχιστον τοῦτο ἐχρήσίμευσεν ὡς βᾶσις ἀγάλματος. Προσῆχθησαν δε εἰς τὸ φῶς αὐτόθι δύο μικραὶ στήλαι ἀμφοτέραι 7 δακτύλων ὕψους καὶ 5 πάχους ἐξ ὧν ἢ μία ὁμοιάζει τῇ στήλῃ ἣν βλέπομεν ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τῷ ὑπερθεῖν τῆς πύλης τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνηῶν μεταξύ τῶν δύο λεόντων. Μνημονεύω προσέτι μιᾶς ὀπλῆς ἵππου ἐκ μαρμάρου ὅπερ θὰ ἦτο ἴσως ἀνάθημα· ἐνδὸς

ιωνικοῦ κιονοκράνου· πολλῶν λεπτῶν πλακῶν ἐξ ἀναλελυμένου
 μαρμάρου μετὰ τινος κοσμήματος ἐγκεχαραγμένων ἐλίκων ὧν
 ἢ μία ἔχει μῆκος 2 ποδῶν καὶ τεσσάρων δακτύλων, καὶ πλά-
 τος ἐνὸς ποδὸς καὶ 8 δακτύλων· μιᾶς χειρὸς καὶ ἐνὸς ποδὸς
 μετὰ σανδάλου ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἀποκοπέντων ὀφθαλμοφα-
 νῶς ἐξ ἀγαλμάτων. Πρὸς τούτοις ἀναφέρω καὶ μαρμαρί-
 νην πλάκα ἀριστερόθεν τεθραυσμένην μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς
 ΕΙΩΗΡΗΤΕΛΕΙΑ, ἣν ὁ καθηγητὴς Sayce ἐκλαμβάνει ὡς
 τέλος ἐνὸς ἑξαμέτρου. Εὖρον περαιτέρω ἐν πορφύριον κογχυλίου
 (Murex) πολλοὺς λίθους χειρομύλου ἐκ τραχίτου λίθου ὧν ὁ
 εἷς εἶνε ἐστολισμένος μετὰ σταυροειδῶν ἐγκεχαραγμένων γραμ-
 μῶν. Περαιτέρω ἀστραγάλους τινάς, ὀδόντας ἀγριοχοίρου, σφον-
 δύλους ἐκ στεατίτου ἢ πηλοῦ, μεγάλους δίσκους ἐξ ὀλίγον
 κεκαυμένου πηλοῦ, οἵτινες κοσμοῦνται ἐκατέρωθεν δι' ἀποτυ-
 πώματος δένδρου, ἐν ὑέλινον σῶμα ἀγγείου μετὰ κομβίου ῥωμαϊ-
 κῆς ἐποχῆς, τινάς ὀρειχαλκίνοὺς ἤλους, δι' ὧν αἱ χάλκεια
 πλάκες εἰς τοὺς τοίχους τοῦ θησαυροφυλακίου προσεκολλῶντο,
 ἐπίσης δὲ καὶ πολλὰ θραύσματα μαρμάρων εἰσέτι τοὺς ἤλους
 ἔχοντα. Πρὸς δὲ εὖρον ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ πολλὰς χειρο-
 ποιήτους ἢ τροχηλάτους μονοχρώμους προϊστορικὰς χύτρας ἀνα-
 μειγμένας μετὰ κεχρωματισμένων χυτρῶν ὁμοίων τῶν ἐν
 Μυκῆναις, ὡσαύτως ἐλληνικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν κεράμων. Ἡ
 ὑπαρξίς τῶν τελευταίων τούτων εὐκόλως ἐξηγεῖται διότι τὸ θη-
 σαυροφυλάκιον ἦτο ὀφθαλμοφανῶς ἀνοικτὸν ἐν τῇ Μακεδονικῇ
 καὶ πάντως ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ ἐποχῇ. Αἱ δὲ προϊστορικαὶ χύτραί
 περὶ ὧν θὰ λαλήσω βραδύτερον περιείχοντο πιθανῶς ἐντὸς τοῦ
 χώματος δι' οὗ τὸ θησαυροφυλάκιον ἐκαλύφθη ἔξωθεν ἵνα φανῇ
 ὑπόγειον. Ἐπεσε δὲ ἐντὸς κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ οἰκοδο-
 μήματος, τῷ λεγομένῳ θησαυροφυλακίῳ τοῦ Ἀτρέως ἐν Μυ-
 κῆναις, εἰκὸς τὸ τοῦ Ὀρχομενοῦ συνίσταται ἐκ συμμετρῶν
 ὀριζοντίων σειρῶν μαρμάρων. Ἐν ταῖς ὀκτὼ κατωτάταις σειραῖς
 ἕκαστον μάρμαρον εὐρίσκεται εἰσέτι ἐν τῇ θέσει του, ἐκ τῆς ἐνά-

δακτύλων,
 τοῦτο ἔχει
 εἰς στε-
 αλκοῦ. Ἐπὶ

Μέτρ. 1:10

τοῦλάχιστον
 θησαν δε εἰς
 τῶν ὕψους
 ἣν βλέπομεν
 ροπόλεως τῶν
 προσέτι μιᾶς
 γνάθημα· ἐνὸς

της 8 μόνον μάρμαρα μένουσιν ἐν τῇ αὐτῶν θέσει, καὶ ἄλλα τόσα ἐν τῇ δεκάτῃ, ἐν ᾧ ἐν τῇ ἐνδεκάτῃ μόνον 4, καὶ ἐν τῇ δωδεκάτῃ 3 ἐν τῇ αὐτῶν θέσει, ἅπασαι αἱ πέτραι αὗται εἶνε ἐκ τοῦ ἰδίου φαιοῦ μαρμάρου ὡσπερ ἡ πύλη. Τὸ θησαυροφυλάκιον κεῖται ἐπὶ τοῦ ἐξωμαλισμένου σκληροῦ τιτανώδους βράχου καὶ ἔχει διεύθυνσιν πρὸς νότον μετὰ ἐλαφρᾶς κλίσεως πρὸς ἀνατολάς. Ὡς ἐκ τοῦ ἐπισυναπτομένου ὑπ' ἀριθ. IV πίνακος καταφαίνεται, ἔχει 13,84 μέτρων = 46 ποδῶν καὶ $1\frac{1}{2}$ δακτύλου ἐν διαμέτρῳ ἀπὸ νότον πρὸς βορρᾶν καὶ 14,05 μέτρων = 46 ποδῶν καὶ 10 δακτύλων ἀπὸ τοῦ νοτιοδυτικοῦ πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν καὶ ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, εἶνε ἄρα μόνον κατὰ 3 πόδας καὶ τινὰς δακτύλους μικρότερον τοῦ ἐν Μυκῆναις θησαυροφυλακίου τοῦ Ἀτρέως ἔχοντος 50 ποδῶν διάμετρον. Τὰ ἐν ταῖς δύο κατωτάταις σειραῖς μάρμαρα εἶνε ἐν γένει μεγαλειότερα, ἢ τὰ ἐν ταῖς ἐπομέναις σειραῖς. Ἐν μάρμαρον τῆς κατωτάτης σειρᾶς ὑπ' ἐμοῦ μετρηθὲν εἶχε 5 ποδῶν καὶ 5 δακτύλων μῆκος, 1 ποδ. καὶ 10 δακτύλων πάχος. Ἐν τῇ δευτέρᾳ σειρᾷ ἐμέτρησα μάρμαρον 5 ποδ. καὶ 8 δακτύλ. μῆκος 1 ποδ. καὶ 10 πάχους. Ἐν τῇ τρίτῃ σειρᾷ ἕτερον 3 ποδῶν καὶ 7 δακτύλων μῆκος, 1 πόδα καὶ $8\frac{1}{2}$ δακτύλ. πάχος, ἐν τῇ τετάρτῃ σειρᾷ ἕτερον 5 ποδῶν, καὶ 4 δακτύλων μῆκος, 1 ποδ. καὶ 4 δακτύλων πάχος, ἐν τῇ πέμπτῃ σειρᾷ ἄλλο 3 ποδ. καὶ $2\frac{1}{2}$ δακτύλων μῆκος, 1 ποδ. καὶ 4 δακτύλ. πάχος, ἐν τῇ ἕκτῃ σειρᾷ ἄλλο 2 ποδῶν καὶ 11 δακτύλ. μῆκος, 1 πόδ. καὶ 5 δακτύλ. πάχος ἐν τῇ ἐβδόμῃ ἄλλο 1 πόδ. καὶ 10 δακτύλους μῆκος, 1 ποδ. καὶ 5 δακτύλ. πάχος ἐν τῇ ὀγδόῃ ἄλλο 3 ποδῶν καὶ 3 δακτύλ. μῆκος, 1 ποδ. καὶ 4 δακτύλ. πάχος, καὶ ἕτερον 3 ποδῶν καὶ 9 δακτύλων μῆκος καὶ 1 ποδ. καὶ 4 δακτύλων πάχος.

Εἶνε λίαν ἀξιοσημεῖωτον ὅτι ἀπὸ τῆς πέμπτης σειρᾶς τῶν λίθων (ἐμπεριεχομένης καὶ αὐτῆς) καὶ ἄνω ἕκαστος λίθος ὅπως ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ τῶν Μυκηνῶν ἔχει μίαν ὀπήν μετὰ

τῶν λ
ἐξαίρε
σφαιρ
βάθος
ὀπή
Τ
τὸ π
8 πο
 $\frac{2}{3}$ δακ
πύλη
18 πο
ἐννέα
φυλακ
μέτρων
ποδ. κ
καὶ 2
λόμενο
Μυκην
29 ποδ
300,00
σκεπτο
τῆς ἐξ
τὴν πύ
ἐπειδὴ
ἐν σχή
ἐν τῷ
ὑπεράνα
σωσι τῶ
ὅπερ ἄλλ

τῶν λειψάνων ὀρειχαλκίνου ἤλου. Μόνη ἡ ὀγδόη σειρά ποιεῖται ἐξαίρεσιν καθόσον ἐν ταύτῃ ἕκαστον μάρμαρον ἔχει κοιλότητα σφαιρικὴν μὲ διάμετρον $2-2\frac{1}{4}$ δακτύλων ἐν διαμέτρῳ καὶ βάθος $\frac{1}{2}$ δακτύλου ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ὁποῖου πάντοτε ὑπάρχει ὀπή μετὰ τῶν λειψάνων χαλκίνου ἤλου.

Τὸ ὕψος τῆς πύλης εἶνε 5 μέτρα = 18 ποδῶν καὶ $4\frac{1}{2}$ δακτύλ. τὸ πλάτος αὐτῆς ἐν τῷ ἀνοίγματι ἄνω μὲν 2,47 μέτρων = 8 ποδ. καὶ $2\frac{3}{4}$ δακτύλ. κάτω δὲ 2,71 μέτρων = 9 ποδ. καὶ $\frac{2}{5}$ δακτύλου. Ἐχει ἄρα τὰς αὐτὰς περίπου διαστάσεις ἅς καὶ ἡ πύλη τοῦ θησαυροφυλακίου τοῦ Ἀτρέως τῆς ὁποίας τὸ ὕψος εἶνε 18 ποδ. τὸ δὲ πλάτος ἄνω μὲν 8 πόδ. καὶ 6 δακτύλ. κάτω δὲ ἐννέα πόδ. καὶ 2 δακτύλ. Ἡ πύλη τοῦ Ὀρχομενίου θησαυροφυλακίου ἐπιστέγει εὐπελέκητον ξυστὸν μάρμαρον μήκους 5 μέτρων = 16 ποδ. καὶ 8 δακτύλ. πλάτους 2,22 μέτρων = 7 ποδ. καὶ 5 δακτύλ. καὶ πάχους $96\frac{1}{2}$ ἑκατοστομμ. = 3 ποδῶν καὶ $2\frac{1}{2}$ δακτύλων. Εἶνε ἄρα ἀσυγκρίτως μικρότερος παραβαλλόμενος πρὸς τοὺς λίθους οἵτινες ἐπιστεγάζουσι τὴν πύλην τοῦ Μυκηναίου θησαυροφυλακίου ὧν ὁ εἷς ἔχει μῆκος $27\frac{1}{2}$ μέχρι 29 ποδῶν καὶ πλάτος 17 ποδῶν καὶ ὑπελογίσθη ἔχων βάρος 300,000 ἀγγλικῶν λιτρῶν¹. Καλῶς τὴν προσοχὴν τῶν ἐπισκεπτομένων ἐπὶ τὸ ὠρειδὲς κοίλωμα τὸ ὁποῖον βλέπομεν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πλευρᾶς κατὰ τὰς δύο ἄκρας τοῦ λίθου, τοῦ τὴν πύλην τοῦ Ὀρχομενίου τοῦ θησαυροφυλακίου ἐπιστέγοντος· ἐπειδὴ αἱ ἄκραι εἶνε ἀπασπασμέναι, φαίνεται ὅτι αὐταὶ ἐξεῖχον ἐν σχήματι κεράτων. Ἀναμφιβόλως καὶ ἐνταῦθα καθὼς καὶ ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ τῶν Μυκηναίων, αἱ σειραὶ τῶν λίθων ὑπεράνω τῆς πύλης ἦσαν οὕτω τεθειμέναι ὥστε νὰ σχηματίσωσι τριγωνοειδὲς κοίλωμα, οὗ σκοπὸς ἦν ν' ἀφαιρέσῃ τὸ βάρος ὅπερ ἄλλως ἤθελεν ἐπιβαρύνει ἐπὶ τοῦ στεγάζοντος τὴν πύλην

¹ Ἴδε τὸ σύγγραμμά μου αἱ Μυκηναί, πίνακα IV.

μαρμάρου. Ἄλλὰ τὸ κοίλωμα τοῦτο ἠφανίσθη ταυτοχρόνως μετὰ τοῦ σχηματίσαντος αὐτὸ τοίχου.

Ἄξιοθέατον εἶνε τὸ κατώφλιον ἔχον μῆκος 9 ποδῶν καὶ $\frac{2}{5}$ δακτύλων, καὶ πλάτος 3 ποδῶν καὶ $\frac{3}{5}$ δακτύλ. ὅπερ συνίσταται ἐκ δύο εὖ πεπελεκημένων πλακῶν κειμένων τῆς μιᾶς ἐπὶ τῆς ἄλλης· ὑπ' ἀριθ. VI δίδω διάγραμμα τοῦ κατωφλίου τούτου εἰς μέγεθος 1:50 καὶ καλῶ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τὸ παράδοξον σχῆμα τῶν διὰ τὰς στρόφιγγας χρησιμευσάντων κοιλωμάτων καὶ ὀπῶν τῶν ἀποδεικνυουσῶν ὅτι ὑπῆρχον ἐκεῖ διπλᾶ φύλλα τῆς θύρας, φαίνεται δὲ ἀπὸ τῆς μικρότητος τῶν τρυπῶν ὅτι αὐτὰ ἦσαν ἐξ ὀρειχάλκου· μνημονεύουσι δὲ ἡμῖν ὅτι Ἀσσυριακοῦ τινος ναοῦ ἦσαν ἀνακαλυφθέντος ἐν Balawāt ὑπὸ τοῦ Hormuzd Rassam. Ἡ πρὸς τὸ θησαυροφυλάκιον εἴσοδος ἔχει μῆκος 5,29 μ. = 17 ποδ. καὶ 8 δακτύλ., τὰ δὲ μεγάλα φύλλα τῆς θύρας ἦσαν εἰς τὸ μέσον αὐτῆς περίπου, καθόσον τὸ κατώφλιον ἀπέχει 6 πόδας, καὶ 9 δακτύλους ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς ἄκρας τῆς εἰσόδου καὶ 7 πόδας καὶ 10 δακτύλους ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς. Ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου σημείου ἄρχεται ὁ κύριος δρόμος, ὅστις ὡς ἤδη παρατηρήσαμεν κατεστράφη ἐν ἔτει 1862 ὑπὸ τοῦ δημάρχου τῆς Σκριποῦς. Ἡ κατασκαφὴ ὑπῆρξε τόσον ἐντελής, ὥστε ἂν μὴ ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐλησμόνει ν' ἀφαιρέσῃ λίθον τινὰ ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς εἰσόδου, ἀδύνατον θὰ καθίστατο νὰ ὀρισθῇ τὸ πλάτος τοῦ δρόμου· ἀλλ' ὁ λίθος οὗτος δεικνύει ἡμῖν ὅτι τὸ πλάτος αὐτοῦ ἐξετείνεται ἐπὶ 18 ποδ. Ἀπὸ τοῦ κατωφλίου καὶ ἐπέκεινα ἐξετείνεται ὁ ἐξωμαλισμένος βράχος ἔτι 21 πόδας μετὰ ἐλαφρᾶς κλίσεως εἰς τὸν δρόμον, καὶ ἔπειτα πίπτει αἴφνης κατ' αὐτῆς. Ἐκεῖθεν δὲ ἤρχετο τὸ λιθόστρωμα τοῦ δρόμου. Ἀνασκάπτων δὲ τὸν δρόμον ἐπὶ διάστημα 100 περίπου ποδῶν προσέκρουσα κατὰ τὸ μέσον τοῦ διαστήματος τούτου εἰς μέγα ποσὸν πελεκητῶν μαρμάρων, ἅπερ προέρχονται ὡς φαίνεται ἀπὸ τοῦ δρόμου καὶ ἦσαν ἐκεῖ καταλελειμμένα ὑπὸ τοῦ δημάρχου.

Σχεδόν ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ θησαυροφυλακίου βλέπομεν ἐν τῷ ἐξωμαλισμένῳ βράχῳ τρύπαν βάθους 9 δακτύλων, πλάτους 15 δακτύλων καὶ μήκους 19 δακτύλων, ἣτις θὰ ἐχρησίμευεν ὡς ἔοικε πρὸς ἴδρυσιν μνημείου τινός. Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ εὐρεθέντων λόγου ἀξίων μαρμαρολίθων ὑπάρχει εἷς ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἰδιαιτέρως καλῶ τὴν προσοχὴν καθότι (ὅπως εἶνε τὸ πρωτότυπον) τοῦ κυρτώματος αὐτοῦ, καὶ τῆς ἐξεργασίας, ὡς καὶ ἔκ τινος ἐν αὐτῷ καταφανοῦς στρογγύλης τρύπας τριῶν σχεδόν δακτύλων διαμέτρου, φαίνεται ὅτι εἶνε ὁ ἄνω μνημονευθεὶς ἀνώτατος λίθος, ὅστις, καθ' ἃ λέγει ὁ Πausanias, τὴν ὄλην οἰκοδομὴν συνεκράτει, ἐτοποθέτησα αὐτὸν δεξιόθεν παρὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον.

Περιηγηταὶ ἐπισκεφθέντες τὸν Ὀρχομενὸν κατὰ τὰς Μυκήνας δὲν δύνανται νὰ ἐξηγήσωσι τὸν θαυμασμὸν τοῦ Πausanίου περὶ τοῦ θησαυροφυλακίου τοῦ πρώτου καὶ τὴν σιωπὴν αὐτοῦ περὶ τοῦ δευτέρου, διότι μόνον τὸ μάρμαρον ἐξ οὗ τὸ Ὀρχομενίον θησαυροφυλάκιον κατεσκευάσθη δὲν ἤρκει βεβαίως νὰ παρακινήσῃ αὐτὸν ὅπως βεβαιώσῃ ὅτι μήτε ἐν Ἑλλάδι μήτε ἀλλαχοῦ ὑπῆρχέ τι θαυμαστότερον, καὶ ὅπως παραβάλλῃ αὐτὸ πρὸς τὰ τεῖχη τῆς Τίρυνθος ἢ τὰς πυραμίδας τῆς Αἰγύπτου.

Εἰκασάν τινες, ὡς λ. χ. ὁ Leake¹, ὅτι τὸ παράδοξον τῆς τελευταίας παραβολῆς ταύτης φαίνεται ὡς λογικὸν ἰσοζύγιον διὰ τῆς πρώτης καὶ ὅτι προέκυψεν αὕτη παρὰ τοῦ Πausanίου ἔνεκα ἰδιοτήτων τινῶν τοῦ Ὀρχομενίου θησαυροφυλακίου, δι' ὧν διέφερον ἀπὸ τοῦ τῶν Μυκηνηῶν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Πausanίου τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ Μινύα εἶχε κορυφὴν οὐκ εἰς ἄγαν ὀξὺ ἀνηγμένην, ὀφθαλμοφανῶς φαίνεται ἐκ τούτου ὅτι ἡ οἰκοδομὴ αὕτη ὑπὸ τὴν γῆν ἐκρύπτετο. Ἄλλ' αὐταὶ αἱ ὑπὸ τοῦ Leake παρατιθέμεναι εἰκασίαι εἶνε ὅλως πεπλανημέναι, διότι πάντες οἱ ἐπισκέπται δύνανται ἰδίῳις ὀφθαλμοῖς νὰ ἴδωσι πάντα τὰ μάρμαρα τοῦ θησαυροφυλακίου τοῦ Μινύου

¹ Travels in Northern Greece II, 150.

ἄ. εἶνε κατὰ τὰς πέντε αὐτῶν πλευρὰς καλῶς πεπελεκημένα καὶ ἐξειργασμένα, μόνον δὲ ἡ ἐξωτερικὴ πλευρὰ δὲν κατειργάσθη ἀλλ' ἀφέθη ὅλως τραχεῖα. Τὸ πρᾶγμα τοῦτο φαίνεται ἤδη καθ' ἑαυτὸ ἐπαρκὲς τεκμήριον τοῦ ὅτι τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦτο ὅπως καὶ τὸ ἐν Μυκῆναις ἦτο προωρισμένον νὰ εἶνε ὑπόγειον. Τοῦτο ἐπὶ πλέον ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν σωρῶν τῶν λίθων τῶν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πλευρᾶς τοῦ τειχίσματος κειμένων, οἵτινες, ὡς ἀνωτέρω διεξηγήσαμεν, πρὸς οὐδένα ἄλλον σκοπὸν συνεσωρεύθησαν ἐκεῖ ἢ ὅπως διὰ τοῦ μεγάλου αὐτῶν ὄγκου συγκρατήσωσιν εἰς τὴν θέσιν των πάντα τοὺς λίθους τῶν κυκλικῶν σειρῶν τοῦ τειχίσματος. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ταύτης εἶνε ἡ ἀρχὴ τοξοειδοῦς τοίχου τοῦ φέροντος μέγα ἐπ' αὐτοῦ κείμενον βᾶρος, καὶ τοῦ παραλαμβάνοντος διὰ στερεότητα καὶ συναρμογὴν διὰ τοῦ βάρους τούτου.

Ἡ ἀνακάλυψις ἡ πλέον ἀξία λόγου ἦν ἡ εὕρεσις θαλάμου ἐντὸς τοῦ θησαυροφυλακίου κατὰ τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ πλευρᾶν. Ἡ πρὸς τοῦτον εἴσοδος σχηματίζεται ὑπὸ παστάδος μήκους 9 ποδῶν καὶ 4 δακτύλων, ὕψους 7 ποδῶν καὶ 2 δακτύλων καὶ πλάτος 5 ποδῶν, ταύτης δὲ προηγείται θύρα ἧς παρέχω ἀπείκασμα ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. V σχήματι. Ἡ θύρα αὕτη ἔχουσα 6 ποδῶν καὶ 3 $\frac{3}{4}$ δακτύλους ὕψους ἄνω δὲ 3 πόδας καὶ 8 δακτύλους κάτω δὲ 3 πόδας καὶ 11 δακτύλους πλάτους σχηματίζεται ὑπὸ τῶν τεσσάρων κατωτέρων σειρῶν τῶν μαρμάρων. Τὸ κατώφλιον αὐτῆς ἧς παρέχω ἐπίσης διάγραμμα ὑπ' ἀριθ. VII ἔχει πλάτος 1 ποδὸς καὶ 3 $\frac{1}{2}$ δακτύλων ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς πλευρᾶς, δεξιόθεν ἔχει προβολὴν τινα 5 περίπου δακτύλων εὐρεῖαν καὶ 18 $\frac{1}{2}$ δακτύλων μακρὰν ἐπ' αὐτῆς δὲ ὑπάρχει στρογγύλη τρύπα διὰ τὸν στρόφιγγα 1 $\frac{1}{2}$ δακτύλον βαθεῖα καὶ μὲ διάμετρον 4 δακτύλων. Κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ διεύθυνσιν ἐν τῷ ἄνω μαρμάρῳ τῆς θύρας ὑπάρχει ἄλλη ὀπὴ βάθους 4 δακτύλων καὶ 3 δακτύλων ἐν διαμέτρῳ. Ἐκατέρωθεν βλέπομεν ἐν τῷ κατωφλίῳ τετράγωνα κοιλώματα.

τὸ ἐνδότερον ἔχει βάθος 2 δακτύλ. μήκος $4 \frac{2}{5}$ δακτύλων καὶ πλάτος $2 \frac{1}{2}$ δακτύλ. τὸ δεύτερον ἔχει βάθος $1 \frac{1}{2}$ δακτύλ. μήκος $4 \frac{2}{5}$ δακτύλ. καὶ πλάτος $2 \frac{1}{2}$ δακτύλ. Τὸ τρίτον ἔχει βάθος 1 δακτύλου, μήκος $5 \frac{1}{2}$ δακτύλων καὶ πλάτ. $4 \frac{1}{2}$ δακτύλων. Ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τῆς θύρας ὑπάρχει τετράγωνος ὀπή 2 δακ. βάθους, 3 δακτύλ. μήκους, καὶ $1 \frac{1}{5}$ δακτύλ. πλάτους. Προσέτι βλέπομεν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς γραμμοειδές τι κόσμημα, ὅπερ ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, ἀλλ' ἐνταῦθα εἶνε τεχνικώτερον ἐξεργασμένον καὶ διακόπτεται ὑπὸ 30 μέτρων περίπου σφαιρικῶν κοιλωμάτων ἐχόντων βάθος $\frac{1}{2}$ περίπου δακτύλου ἅτινα ἀναμφιβόλως ἦσαν ἄλλοτε πεπληρωμένα χαλκοῦ. Τὸ ἐπὶ τῆς θύρας κείμενον μάρμαρον ἔχει μήκος 9 ποδ. καὶ πάχος 2 ποδῶν καὶ 4 δακτύλων, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἔκειτο ἄλλοτε δεύτερον μάρμαρον οὗ μικρὸν μέρος σώζεται εἰσέτι. Τὸ πρῶτον ἔχει τρεῖς σειρὰς ὀπῶν αἵτινες ἀλλαχοῦ κεῖνται μονήρεις, ἀλλαχοῦ ἀνὰ πάσαις σχεδὸν ταῖς ὀπαῖς ταύτης βλέπομεν ὡς καὶ ἡ ἀπεικόνισις ὑπ' ἀριθ. V ἐμφαίνει ἐφ' ἐκάστης πλευρᾶς τῆς θύρας τρεῖς σειρὰς τοιούτων ὀπῶν. Ἀναμφιβόλως ἐχρησίμευον πάντες οἱ χάλκινοι ἤλοι οἱ ἐν τοῖς λίθοις ἀπὸ τῆς πέμπτης σειρᾶς συμπεριλαμβανομένης καὶ αὐτῆς ὅπως εὐρίσκονται διὰ νὰ κρατήσωσι τὰς ὀρειχαλκίνας πλάκας δι' ὧν πάλαι ὄλον τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ θησαυροφυλακίου ἦν κεκοσμημένον. Πράγματι ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐν τοῖς προϊστορικοῖς χρόνοις τοιούτῳ τρόπῳ ἐκόσμουσαν τὰς οἰκίας αὐτῶν, οὐδαμῶς δὲ ἄλλως δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὰς παρ' αὐτῶν μνημονευομένας ὀρειχαλκίνας οἰκίας καὶ δωμάτια· οὕτως ἀναγινώσκωμεν λ. χ. ἐν τῷ Ὀμήρῳ.

« Ὡστε γὰρ ἠελίου αἴγλη πέλεν ἠὲ σελήνης

« Δῶμα καθ' ὑφηρεφές μεγαλήτορος Ἀλκινόοιο,

« Χάλκεοι μὲν γὰρ τοῖχοι ἐρηρέδατ' ἐνθα καὶ ἐνθα,

« Ἐς μυχὸν ἐξ οὐδοῦ· περὶ δὲ θριγκὸς κυάνοιο ¹.

¹ Ὀδύσσεια. VII 84—87.

Πρὸς δὲ φαίνεται ὅτι καὶ τὰ ἀνάκτορα τῶν ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου θεῶν εἰκάσθησαν διὰ χαλκίνων πλακῶν ἐστολισμένα, διότι ὁ Ὅμηρος λέγει « Διὸς ποτε χαλκοβατὲς δῶ »¹. Ὡσαύτως παρὰ Πausανία ἀπαντᾶται. « Ἄλλα δὲ ἔστιν Ἀργείοις θεᾶς ἄξια. κατάγαιον οἰκοδόμημα, ἐπ' αὐτῷ δὲ ἦν ὁ χαλκοῦς θάλαμος ἐν Ἀκρίσιός ποτε φρουρὰν τῆς θυγατρὸς (Δανάης) ἐποίησεν »². Εἶνε ἄρα βέβαιον ὅτι ἐν τῇ ἀπωτάτῃ ἀρχαιότητι στιλπναὶ μετάλλου πλάκες ἐχρησίμευον ὅπως παράσχωσιν ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν πλουσίων λαμπρότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν.

Ἐκ τῶν ὀρειχαλκίνων πλακῶν αἵτινες πάλαι ἐκόσμου τὸ Ὀρχομένιον θησαυροφυλάκιον εὔρον πολλὰ τεμάχια, ἀλλὰ συγχρόνως εὔρον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κεχυμένον καὶ κεχωνευμένον ὀρειχαλκον, ἐξ οὗ εἰκάζομεν ὅτι αἱ ὀρειχάλκιναι πλάκες ἐχωνεύθησαν παρ' αὐτῷ τῷ θησαυροφυλακίῳ ὑπὸ τῶν κἀταστροφῶν. Ἡ διακόσμησις ὁμως τῆς θύρας τοῦ θαλάμου ἦν διάφορος τῆς τῶν τοίχων.

Πράγματι τὸ πολὺ πλῆθος καὶ ἡ ποικιλία τοῦ περὶ τὴν θύραν ὁπῶν τῶν ἡλῶν ἀποδεικνύει ὅτι αὕτη ἰδιαζόντως λαμπρῶς ἦτο κεκοσμημένη, καὶ ὅτι ὁ θάλαμος ἰδιαιτέραν εἶχε σπουδαιότητα. Τὸ πέρασ τῆς πρὸς τὸν θάλαμον εἰσόδου ἐφράττετο διὰ τινῶν ἐκ τῶν μετ' ἀναγλύφων κεκοσμημένων πλακῶν ἐξ ὑποχλώρου σχιστολίθου, αἵτινες ἐσχημάτιζον τὴν στέγην αὐτοῦ. Ἡ στέγη αὕτη φαίνεται ὅτι μόλις πρὸ 11 ἐτῶν κατέπεσεν ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἐπ' αὐτῆς ἐπιβαρύνοντος ὄγκου χώματος, διότι πάντες οἱ χωρικοὶ τοῦ τόπου συμφωνοῦσιν ὅτι τότε ἀκριβῶς ὑπεράνω τῆς θέσεως ὅπου εἶνε ὁ θάλαμος τὸ ἔδαφος αἴφνης μετὰ σφοδροῦ κρότου ἐβυθίσθη καὶ ἐσχηματίσθη κοίλωμα βαθύ. Ἐνεκα τῶν χειμερινῶν βροχῶν καὶ τοῦ ἐπισκῆψαντος φύχους δὲν ἠδυνήθη ἐπὶ πλέον νὰ μετακομίσω τὸ μέγα ποσὸν

¹ Ἰλιάς I, 426.

² Πausανίας.

τοῦ τὸν θάλαμον καλύπτοντος χώματος, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀναβάλω τὴν ἐργασίαν ταύτην μέχρι τοῦ Μαρτίου τοῦ 1881, ὁπότε ἐπέρανα αὐτὴν παρόντων τοῦ γενικοῦ ἐφόρου κ. Π. Εὐστρατιάδου ἐξ Ἀθηνῶν, τοῦ καθηγητοῦ Sayce ἐξ Ὀξωνίας καὶ τῆς συζύγου μου. Ἡρξάμην δὲ ἐρύττων ἄνωθεν τοῦ θαλάμου τάφρον μήκους 50 κατὰ μέσον ὄρον ποδῶν, καὶ πλάτους 40 ποδῶν ἣτις ὁμῶς ταχέως ἀπεδείχθη λίαν μεγάλη καθότι ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς εἰς βάθος 21 ποδῶν καὶ ἐπὶ διάστημα 30 ποδῶν μήκους καὶ 24 ποδῶν πλάτους εὗρον τὸν γυμνὸν βράχον. Ἐπὶ τῆς νοτίου πλευρᾶς ἡ τάφος εἶχε 14 ποδῶν βάθος, 20 ποδῶν πλάτος, καὶ 27 ποδῶν μήκος. Ἐνταῦθα ἔφερον εἰς φῶς ὄλον τὸν θάλαμον καὶ ἠδυνήθη οὕτω νὰ ἐξετάσω ἀκριβῶς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ. Ὁ θάλαμος ἐλαξεύθη ἐν τῷ τιτανῶδει βράχῳ κατὰ τὴν βορειο-ανατολικὴν καὶ νότιον αὐτοῦ πλευρὰν καὶ τὸ αὐτὸ ἐν μέρει καὶ κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τὴν ἐστραμμένην πρὸς τὸ θησαυροφυλάκιον. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς βορείου πλευρᾶς ὁ καθέτως κεκομμένος βράχος ὑπερέχει τῶν πλακῶν τῆς σχιστολίθου, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν στέγην τοῦ θαλάμου 6 πόδας ἐπὶ τῆς βορείου, 3 ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς, 1 πόδα καὶ 11 δακτύλους ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς. Κατὰ τὴν βορειο-ανατολικὴν καὶ μεσημβρινὴν ὡς καὶ τὴν δυτικὴν πλευρὰν δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τῆς εἰσόδου εὐρέθη τοῖχος ἐκ μικρῶν καὶ μεγάλων λίθων διὰ πηλοῦ συνδεδεμένων, ἐκτεινόμενος κατὰ μήκος τῶν ἐν τῷ βράχῳ ἀποκεκομμένων τοίχων τοῦ θαλάμου. ὁ τοῖχος οὗτος ἔχει πάχος πρὸς βορρᾶν μὲν 4 ποδῶν καὶ 8 δακτύλων καὶ πρὸς νότον καὶ δυσμᾶς 4 ποδ. καὶ 4 δακτύλων.

Ἐνδοθεν τῶν τοίχων τούτων ὑπάρχει ὁ θάλαμος ἔχων μήκος 12 ποδῶν καὶ $7\frac{1}{2}$ δακτύλων ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς καὶ 9 ποδῶν καὶ $3\frac{1}{2}$ δακτύλων ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον. Τὸ δάπεδον τοῦ δωματίου τούτου συνίσταται ἐκ τοῦ ἐξωμαλισμένου καὶ ξυστοῦ βράχου καὶ εὐρίσκεται ἐξ ἴσου μετὰ τοῦ ἐδάφους τοῦ θησαυροφυλακίου. Αἱ τέσσαρες πλάκες αἱ ἐξ ἰσοχλῶρου σχι-

στολίθου αίτινες ἀπετέλουν τὴν ὀροφὴν τοῦ θαλάμου ἦσαν τεθειμέναι ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον ἐν ὕψει 8 ποδῶν ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους. Μόνον τὴν πρώτην τὴν παρὰ τῆ εἰσόδῳ πλάκα ἠδυνήθη νὰ καταμετρήσω ἔχουσαν μῆκος 15 ποδῶν καὶ δύο δακτύλων, ἀλλὰ πιθανώτατον εἶνε ὅτι πᾶσαι τὸ αὐτὸ μῆκος ἔχουσιν, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἐξετείνοντο πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς νότον κατὰ 3 πόδας. Ἴνα δὲ στερεοποιηθῶσιν ἔτι μᾶλλον ἐπεφορτίσθησαν τὰ ἄκρα τῶν πλακῶν πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς νότον καὶ εἰς ὕψος 6 ποδ. μὲ μεγάλους λίθους συνδεδεμένους διὰ πηλοῦ καὶ ἔχοντας ὄψιν τοίχου. Ἡ πρώτη παρὰ τῆ εἰσόδῳ πλάξ ἔχει πάχος 9 δακτύλ. καὶ πλάτος 9 ποδ. καὶ 7 ¹/₂ δακτύλ. ἡ δευτέρα ἔχει πάχος μὲν 1 ποδ. καὶ 3 ³/₅ δακτύλ. καὶ πλάτος 4 ποδῶν, ἡ τρίτη ἔχει τὸ τεράστιον πάχος 1 ποδὸς καὶ 4 ⁴/₅ δακτ. καὶ πλάτος 3 ποδῶν καὶ 10 ¹/₂ δακτύλων, καὶ ἡ τετάρτη ἔχει πάχος μὲν 8 ⁴/₅ δακτύλων καὶ πλάτος 4 ποδ. καὶ 2 δακτύλων. Ἡ τρίτη πλάξ ἔχει ἐπὶ τῆς ἐξωθεν ἐπιφανείας παρυφὴν ἐν τῷ μέσῳ 1 ³/₅ δακτ. δι' ἧς προσκλίνει ἐπὶ τῆς τετάρτης πλακός· σμικρύνεται δὲ ἡ παρυφὴ αὕτη πρὸς τὰς δύο ἄκρας μέχρι ⁴/₅ δακτύλων. Αἱ τέσσαρες αὗται πλάκες ἔχουσιν ἐπὶ τῆς κατωτέρας πλευρᾶς τῆς σχηματιζούσης τὴν κορυφὴν τοῦ θαλάμου, μεγαλοπρεπῆ ἀναγλύφου διακόσμησιν, ἧτις κατὰ πρῶτον μὲν παρίστησιν ἀκροτάτην ταινίαν ἐκ μικρῶν τετραγώνων, ταύτην δὲ διαδέχεται ἕτερα ἐκ μεγάλων ρόδων ὧν ἕκαστον ἔχει 5 δακτύλων διάμετρον καὶ 16 τριπλᾶ φύλλα. Μεταξὺ τούτων παρετήρησα τρία ρόδα μὲ μόνον 12 τριπλᾶ φύλλα· πιθανὸν δὲ νὰ ὑπάρχωσι περισσότερα τοιαῦτα, καθ' ὅσον αἱ πλάκες κατέρρευσαν καὶ μοι ἐστάθη ἀδύνατον ὅλα τὰ ρόδα αὐτῶν νὰ διακρίνω. Μετὰ τὸ ἐκ ρόδων περιδέριον τοῦτο ἔπονται κατὰ μῆκος τοῦ θαλάμου καὶ πρὸς δυσμᾶς καὶ πρὸς ἀνατολᾶς 6 σειραὶ μεγαλοπρεπεστάτων ἐλίκων ἐν ᾧ πρὸς βορρᾶν καὶ νότον μόνον 4 σειραὶ ἐξ αὐτῶν ὑπάρχουσι. Ταῦτα διαδέχεται ἐν τῷ κέντρῳ ἐν τετράγωνον μετὰ ταινίας περὶ τὰ ἄκρα ἀποτελου-

μένης
ἐξω τὰ
μὲ 42
φύλλα
κρά,
πληροῦ
αὐξήσῃ
γλύπτῃ
ἢ μία
τὴν προ
mettes
Δίδω
¹/₁₅ καὶ
Καί
ταύτης
λ. γ. κα
palmette
σύνθεσις
Τσίλλερ
προηγῆθη
τάπητος
καθηγητῆ
Βαβυλων
ἦν κυρίως
ἐπὶ ἀγγεί
νος τριγων
σης, ἧτις
ἴσταται

¹ Ἴδε τὸ
² " " "
³ " "

μένης ἐκ δύο σειρῶν ρόδων τοῦ αὐτοῦ μεγέθους ὡς καὶ τὰ τῆς ἔξω ταινίας, ὁ δὲ ὑπόλοιπος χῶρος τοῦ τετραγώνου πληροῦται μὲ 42 ἑλικας. Πᾶσαι αὗται αἱ ἑλικες εἶνε περιπεπλεγμέναι μὲ φύλλα φοινίκων μεταξύ τῶν ὁποίων ἐξέχει μία κάλυξ λίαν μακρά, ὁ δὲ ὑπόλοιπος χῶρος μεταξύ τῶν φοινικῶν φύλλων πληροῦται μὲ palmettes μετὰ τετραπλῶν φύλλων. Ἴνα δὲ αὐξήσῃ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς διακοσμῆσεως ὁ ὀρχομένιος γλύπτης ἐφρόντισεν ὅπως αἱ palmettes αὗται φοινικες ἴστανται ἢ μία ἀντικρὺ τῆς ἄλλης. Ὁ καθηγητὴς Sayce μοι ἐπέστησε τὴν προσοχὴν εἰς τὴν μεγάλην ὁμοιότητα τούτων τῶν palmettes πρὸς σφιγγοουράς.

Δίδωμι ἐν πίνακι I τὴν εἰκόνα ὅλης τῆς ὀροφῆς εἰς μέγεθος $\frac{1}{15}$ καὶ ἐν πίνακι II μέρος αὐτῆς εἰς μέγεθος $\frac{1}{3}$.

Καί τοι οὐδεὶς τῶν ἀρχιτεκτονικῶν ρυθμῶς τῆς ὀροφῆς ταύτης εἶνε ἄγνωστος ἡμῖν, καί τοι τοῦτο τὸ εἶδος τῶν ἐλίκων λ. χ. καὶ ἐν Τροίᾳ¹ καὶ ἐν Μυκῆναις² εὐρίσκομεν, τὴν δὲ τῶν palmettes συχνὰ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ πόλει³ οὐχ ἤττον ἢ σύνθεσις αὐτῶν εἶνε ἐντελῶς νέα. Ὁ καθηγητὴς κύριος Ἐρνέστος Τσίλλερ μοι παρετήρησεν ὅτι ἐπειδὴ ἡ ὑφαντικὴ ἀναγκαίως προηγῆθη τῆς γλυπτικῆς τούτου ἔνεκεν αὕτη ἡ διακόσμησις τάπητος ἐξ οὗ μετηνέχθη εἰς τὴν ὀροφήν τοῦ θαλάμου. Ὁ δὲ καθηγητὴς Sayce μοι ὑπενθύμισεν ὅτι τὰ ρόδα εἶνε καταγωγῆς Βαβυλωνικῆς καὶ ὅτι μετέβησαν καὶ εἰς τὴν Φοινικικὴν τέχνην ἣν κυρίως χαρακτηρίζουσι. Πράγματι εὐρίσκομεν αὐτὰ πανταχοῦ ἐπὶ ἀγγείων τῆς λεγομένης φοινικιοελληνικῆς τέχνης καὶ ἐπὶ τινος τριγωνοειδοῦς ὀρειχαλκίνης πλακῶς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνακαλυφθείσης, ἣτις διαιρεῖται εἰς τέσσαρα διαμερίσματα· ἐν τῷ κατωτάτῳ ἴσταται ἡ πτερωτὴ ἀσιατικὴ θεὰ ἣν ὁ Ἐρνέστος Κούρτιος

¹ Ἴδε τὸ σύγγραμμά μου Ἰλιος ἀριθ. 836—838.

² » » » Μυκῆναι ἀριθ. 140, 153, 472—476.

³ » » » Μυκῆναι ἀριθ. 151, 470, 471.

ἀπέδειξεν ὅτι εἶνε ἡ Νάνα ἐν Βαβυλῶνι ἢ Ἰστάρ ἐν Ἀσσυρίᾳ ἢ Ἀστορέδ (ἡλλητισμένον Ἀστάρτη) ἐν τῇ Φοινίκῃ, ἢ Κυβέλη ἐν Λυδίᾳ καὶ ἡ Ἐφεσία Ἄρτεμις παρὰ τοῖς Ἑλλησιν. Ἐν τῷ δευτέρῳ διαμερίσματι ἔρχεται ὁ Ἡρακλῆς καὶ οἱ Κένταυροί· ἐν τῷ τρίτῳ Γρύπες ἰστάμενοι ἀπέναντι ἀλλήλων, καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ τρεῖς ἀετοί. Φαίνεται δὲ ὅτι ῥόδα (ἐξ ὧν εὐρέθη ἐν χαλκοῦν μετὰ τῆς πλακός·) μετεχειρίσθησαν ὅπως πληρώσωσι τὸν χῶρον ἐν τοῖς διαφόροις διαμερίσμασι.

Τὰ ῥόδα ἦσαν λίαν συνήθη ἐν τοῖς Τρωαδικοῖς καὶ Μυκηναίοις κειμηλίοις¹. Τῷ ὄντι εὖρον ἐν Τροίᾳ πληθὺν χρυσῶν ἐνωτίων, ὧν ἕκαστον ἦτο κεκαλλωπισμένον μὲ 28 ῥόδα. Ἄλλ' ἡ λαμπροτάτη αὕτη ἐξ ὑποπρασίνου σχιστολίθου ὄροφῃ δὲν ἦτο τὸ μόνον κόσμημα τοῦ θαλάμου, διότι οἱ τοῖχοι αὐτοῦ ἦσαν κεκοσμημένοι μὲ μαρμαρίνους πλάκας, 3 δακτύλων πάχους αἵτινες εἶχον κάτωθεν ταινίαν τῶν ῥόδων καθὼς ἐπὶ τῆς ὄροφῆς.

Ἀναμφιβόλως δὲ ἡ ταινία αὕτη τῶν ῥόδων ἐκόσμησεν ἄνωθεν καὶ κάτωθεν καὶ τοὺς τέσσαρας τοίχους τοῦ θαλάμου, ὁ δὲ ἐπίλοιπος χῶρος ἦν πεπληρωμένος μὲ ἔλικας.

Μόνον βλέπομεν ἐν τῇ αὐτῶν θέσει ὀλίγα ἴχνη μετὰ ῥόδων καὶ ἐλίκων τοιχοκοσμήματος τὰ ὁποῖα ὀφθαλμοφανῶς ἐξετέθησαν εἰς μέγαν καύσωνα δι' οὗ ἐβλάβησαν μᾶλλον ἢ ἦττον ὑπὸ τῆς ὑγρασίας· οὐχ ἦττον τὰ ῥόδα καὶ αἱ ἔλικες διακρίνονται εἰσέτι σαφῶς ἐπ' αὐτῶν. Ὡς ἤδη ἐρρέθη, ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ ἐκείνῳ εὖρον πλάκας τινὰς ἐκ κατεστραμμένου μαρμάρου ὧν ἡ μία ἔχει μῆκος 2 ποδ. καὶ 4 δακτύλων, καὶ πλάτος ἐνὸς ποδὸς καὶ 8 δακτύλων κεκοσμημένη δι' ἐλίκων, ἀνήκουσι δὲ αἱ πλάκες αὗται ἀναμφιβόλως εἰς τὰ τοῦ θαλάμου τοιχοκοσμήματα· ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ θαλάμῳ οὐδὲν ἀπεσπασμένον τεμάχιον

¹ Ἴδε τὸ σύγγραμμά μου Ἴλιος ἀριθ. 835, 842, 843, 873, 903, 907, 920 καὶ τὸ σύγγραμμά μου Μυκῆναι ἀριθ. 281, 283, 284, 285, 337, 344, 354 κτλ.

τοῦ τοιχοκοσμήματος εὐρέθη. Ἐν Ἀσσυρίᾳ ὑπῆρχεν ἡ συνήθεια νὰ κοσμῶνται οἱ τοῖχοι τῶν μεγάρων τῶν βασιλέων ὑπὸ γλυπτῶν πλακῶν.

Ἀδύνατον εἶνε τάχα νὰ διετηρεῖτο ὁ θάλαμος οὗτος ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πausανίου εἰς τοιαύτην καλὴν κατάστασιν ἵνα ἐμπνεύσῃ αὐτῷ τὸν τοσοῦτον θαυμασμόν ὥστε νὰ λαλήσῃ περὶ τοῦ θησαυροφυλακίου τοῦ Μινύα ὡς περὶ ἐνὸς τῶν μεγίστων θαυμάτων τοῦ αἰῶνός του; Εἰκάζον ὅτι θὰ εὕρισκον ἐν τῷ θαλάμῳ σαρκοφάγον ἢ τούλάχιστον σημεῖα ὅτι ἐχρησίμευεν ὁ θάλαμος ὡς τάφος, ἀλλ' εἶδον διαψευθεῖσαν τὴν προσδοκίαν μου· καθότι οὐδὲν ἄλλο εὔρον ἐν αὐτῷ ἢ μαῦρον χῶμα καὶ οὐδὲ θρυμματίον ὑδρίας ἢ ὄστρακον. Μία τεθραυσμένη πλίνθος καὶ ἐν στρογγύλον τεμάχιον κεράμου μὲ δύο ὀπὰς, ἰδοὺ πᾶν ὅ,τι περιεῖχεν ὁ θάλαμος.

Εἶνε ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι τὰ ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ θησαυροφυλακίου βάρθρα εὐρέθησαν πάντα ἰστάμενα ἐπὶ τοῦ ἐξωμαλισμένου ἐδάφους, ἐνῶ τὰ κυμάτια καὶ οἱ πελεκητοὶ λίθοι οἵτινες θὰ ἀνήκον εἰς τὸν ναόν, ἢ εἰς ἄλλο τι κτίσμα ἰδρυμένον ἐντὸς τοῦ θησαυροφυλακίου, συνήθως εὐρέθησαν κεχωρισμένοι ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τοῦ στρώματος τέφρας ἐκ ξύλων ἐχούσης πάχος 1—4 δακτύλων. Πλὴν τούτου τὰ βάρθρα καὶ πάντα τὰ κομμάτια καὶ οἱ πελεκητοὶ τετράγωνοι μαρμαρόλιθοι φέρουσιν ἐμφανῆ ἔχνη τοῦ ὅτι ἐξετέθησαν εἰς μεγάλην πυρκαϊάν. Τὸ μνημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκον θὰ κατεστράφη ὑπ' ἐκείνης τῆς πυρκαϊᾶς, καθότι ἄλλως δὲν θὰ ἦτο δυνατόν οἱ μαρμαρόλιθοι νὰ πέσωσιν ἐπὶ στρώματος τέφρας ξύλων, ἐνῶ τὰ βάρθρα ἴστανται ἐπὶ τοῦ δαπέδου.

Ὁ καθηγητὴς Sayce εἰκάζει ὅτι οἱ Γότθοι, οἵτινες ἦσαν χριστιανοί, πλὴν ἄγριος λαὸς ἐλθόντες ἐν ἔτει 396 μ. Χ. ὑπὸ τὸν βασιλέα Ἀλάρικον εἰς τὴν Ἑλλάδα συνέλεξαν ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ τῷ εὕρισκομένῳ καὶ κατὰ μέγα μέρος ἐκ ξύλων ὀικοδομημένῳ ναῷ καὶ περίξ αὐτοῦ πάντα τὰ ξύλινα εἶδωλα

τὰ ἐν Ὀρχομενῷ καὶ τοῖς περιχώροις αὐτοῦ εὕρισκόμενα καὶ ἐπυρπόλησαν αὐτά. Πρὸς ταῦτα ὅμως δύναμαι νὰ ἀντείπω ὅτι καὶ ἂν ὄλον τὸ θησαυροφυλάκιον μέχρι τοῦ ἀκροτελευταίου λίθου ἦτο πεπληρωμένον μὲ ξύλα, ἀδύνατον νὰ παρήγετο στρῶμα στερεὸν τέφρας βαθύτερον τριῶν ποδῶν, ἀλλ' ὀφθαλμοφανῶς πολὺ ἀβαθέστερον, ἐνῶ, ὡς ἤδη εἴρηται, τὸ θησαυροφυλάκιον ἦτο πεπληρωμένον μὲ τέφραν ξύλων καὶ ἄλλων κεκαυμένων ὑλῶν, μέχρι 12 ποδῶν βάθος. Οἱ ἐπισκέπται δύνανται νὰ πεισθῶσι περὶ τούτου βλέποντες τὴν κεκαυμένην ὑλὴν ἐκτεινομένην μέχρι τοῦ ὕψους τούτου μεταξύ τῶν μαρμαρολίθων τοῦ τειχίσματος τοῦ θησαυροφυλακίου.

Παραδοξότατον εἶνε ὅτι αὐτοὶ οἱ μαρμαρόλιθοι οὐδαμοῦ φέρουσιν ἶχνος τοῦ ὅτι ἐξετέθησαν εἰς τὸ πῦρ. Ἀφ' ἐτέρου ἐν τῷ θαλάμῳ οὐδαμοῦ εὔρον τὸ ἐλάχιστον ἶχνος τέφρας, εἴτε ἐκ ξύλου εἴτε ἐξ ἄλλων καυσίμων ὑλῶν ἐν ᾧ αἱ μαρμαρίνοι πλάκες αἱ ἐκ σχιστολίθων, αἱ τὴν ὄροφὴν τοῦ θαλάμου σχηματίζουσαι, μαρτυροῦσιν ἐμφανῆ σημεῖα φλογός, εἰς ἣν ἐξετέθησαν ἶχνη πυρὸς βλέπομεν ἐν τῷ θραύσματι τῶν πυλῶν τούτων, καὶ οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπολείπεται ὅτι αὐταὶ ἐξησθενίσθησαν ἐμαλακώθησαν ἐκ τούτου ἕως οὗ τέλος ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ὑπ' αὐτὰς ἐπιβαρύνοντος ἐπὶ αἰῶνας πολλοῦς σωροῦ χώματος ἐρράγησαν. Πράγματι ἡ πτώσις τῆς ἀναγεγλυμμένης ταύτης ὄροφης μόνον εἰς τὴν ἄλλοτε ἐνέργειαν τοῦ πυρὸς δύναται νὰ ἀποδοθῇ. Ὑπενθυμίζω δὲ τῷ ἀναγνώστῃ ὅτι αἱ δύο μεσαῖαι πλάκες ἔχουσι τὸ τεράστιον πάχος ἐνὸς ποδὸς καὶ $3 \frac{2}{3}$ δακτύλων καὶ ἐνὸς ποδὸς καὶ $4 \frac{1}{5}$ δακτύλων. Ἀλλ' ἐὰν νῦν παραδεχώμεθα ὅτι τὸ βαθὺ στρῶμα κεκαυμένης ὑλῆς δώδεκα ποδῶν βάθος ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ θησαυροφυλακίου μόνον διὰ τοῦ πυρὸς, καὶ πιθανῶς πυρὸς θυσιῶν, ὅπερ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐκεῖ ἔκαιε, δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, καὶ ἀπορῶ νὰ ἐξηγήσω τὴν ἔλλειψιν παντὸς ἵχνους καπνοῦ ἢ θερμότητος ἐπὶ τῶν μαρμαρολίθων ἐξ ὧν τὸ θησαυροφυλάκιον εἶνε ὠκοδομημένον. Ἐκτὸς

ἐὰν ἀποδεχθῶμεν ὅτι οὗτοι εἰσέτι κατὰ τὸν χρόνον τοῦ πυρός ἦσαν κεκαλυμμένοι ὑπὸ ὀρειχαλκίων πλακῶν, καὶ ὅτι ἦσαν προπεφυλαγμένοι ὑπ' αὐτῶν.

Ἄλλ' ἤκιστα ἀνεξήγητον μοι εἶνε τὸ ὅτι ἡ τοιχοκόσμησις καὶ ἡ ὀροφή τοῦ θαλάμου φέρουσι τὰ γνωρίσματα μεγάλου πυρός, ἐν ᾧ ὁ θάλαμος μόνον μέλαν χρῶμα περιέχει, καὶ οὐδὲν ἶχνος τέφρας, ἢ ἄλλων κεκαυμένων ὑλῶν. Ὁ καθηγητὴς Sayce φρονεῖ ὅτι ἡ πρὸς τὸν θάλαμον εἴσοδος ἦτο ἀνοικτή, ὁ δὲ θάλαμος κενός, καὶ ὅτι ἐπομένως αἱ ἐν αὐτῷ μαρμάρινοι πλάκες τοῦ τοιχοκοσμήματος ὡς καὶ αἱ πλάκες τῆς ὀροφῆς ἐπηρεάσθησαν ὑπὸ τοῦ πυρός τοῦ ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ θησαυροφυλακίου. Ἡ γνώμη ὁμῶς αὕτη μοι φαίνεται ἀπαράδεκτος· καθότι ἡ πρὸς τὸν θάλαμον εἴσοδος ἔχει μῆκος 9 ποδῶν καὶ τεσσάρων δακτύλων, πλάτος δὲ μόνον 5 ποδῶν. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ εἴσοδος αὕτη ἦτο μέχρι τοῦ ἡμίσεος τοῦ ὕψους αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἰδίου μέλανος χρώματος ὡς καὶ ὁ θάλαμος, καὶ οὐδὲν ἶχνος κεκαυμένης ὑλῆς κατεῖχεν. Ἄλλ' ἰδίως θαυμαστὸν εἶνε ὅτι τὰ ἶχνη τοῦ πυρός δὲν περιωρίζοντο μόνον εἰς τὸν θάλαμον ἀλλὰ διακρίνονται εἰσέτι ὑπεράνω αὐτοῦ. Ὡς ἤδη παρατηρήσαμεν, ὁ θάλαμος πρὸς τὴν βόρειον, νότιον, ἀνατολικὴν καὶ ἐν μέρει δυτικὴν αὐτοῦ πλευρὰν εἶνε λελαξευμένος ἐντὸς τοῦ βράχου, ἀλλὰ παράδοξον εἶνε καίτοι ὁ καθέτως κεκομμένος βράχος ἐκτείνεται μακρὰν, ἄνω τῆς ὀροφῆς τοῦ θαλάμου, οὐχ ἦττον βλέπομεν τὴν ἐξακολούθησιν τῶν τοῦ βράχου πλευρῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐκτισμένων τοίχων ἐκ πηλοῦ, ὡς ἂν εἰ ὁ θάλαμος εἶχε καὶ δεύτερον πάτωμα εἰς τὸ ὁποῖον ἢ ἐκ πλακῶν ὀροφή ἐχρησίμευεν ὡς ἔδαφος. Πάντες οἱ ἐκ πηλοῦ τοῖχοι οὗτοι ὦν τὰ λείψανα βλέπομεν ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς 6 πόδας, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς 3 πόδας, καὶ ἐπὶ τῆς νοτίου 2 πόδας ἄνω τοῦ βράχου φανερόνουςι τὰ σαφέστατα ἶχνη μεγίστου θάλπους ὅπερ εἰσεχώρησε βαθέως ἐντὸς τοῦ πηλοῦ καὶ κατέκαυσεν αὐτόν. Ἄλλ' ἐν τῇ βορειανατολικῇ γωνίᾳ ὑπεράνω τοῦ θαλάμου βλέ-

πομεν τοῖχον μὲ πάχος 5 ποδῶν καὶ 8 δακτύλων, ὠκοδομημένον καθέτως ἐπὶ τοῦ βραχέως τοίχου καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γραμμῇ τοῦ κεκαυμένου πηλίνου τοίχου· ὁ τοῖχος οὗτος σύγκειται ἐκ πλίνθων ὠμῶν, φθάνει δὲ μέχρι 2 ποδῶν κάτωθεν τῆς νῦν ἐπιφανείας καὶ οὐδὲν ἔχνος πυρὸς δεικνύει. Ὁ τοῖχος οὗτος πάλιν εἶνε ὡσαύτως μέγα ἄνοιγμα. Ἡ μόνη δυνατὴ ἐξήγησις φαίνεται μοι οὕσα ἢ ἐξῆς, ὅτι σκοπὸς τοῦ ἀρχικοῦ ἀρχιτέκτονος ἦτο, ὅπως ἴσταται ἐλευθέρα ἢ ἐκ σχιστολίθου στέγη τοῦ θαλάμου χωρὶς οὐδὲν νὰ φέρῃ, ἐφ' ἑαυτῆς βάρους. Ὅπως δὲ κατορθώσῃ τοῦτο ἔδωκε πράγματι τῷ θαλάμῳ δεύτερον πάτωμα, οὗτινος οἱ τοῖχοι συνέκειντο ἐκ τοῦ καθέτως κεκομμένου βράχου καὶ ἐκ τῶν πηλίνων τοίχων οὓς ἔκαυσεν ἵνα παράσχη αὐτοῖς μείζονα στερεότητα, ὅτι τῷ δευτέρῳ τούτῳ πατώματι προσῆψε κατὰ τὴν βορειανατολικὴν γωνίαν θύραν ἣτις πολὺν χρόνον βραδύτερον ἐνεφράχθη διὰ τοίχων ἐξ ὠμῶν κεράμων ὅπως ἐξομαλυνθῆ καὶ στερεοποιηθῆ τὸ ἔδαφος. Προσθετέον δ' ὅτι τὸ εἶδος τοῦ χώματος τοῦ ἐν τῷ δευτέρῳ πατώματι τοῦ θαλάμου ὡς καὶ αἱ ἐκεῖ εὑρεθεῖσαι ἀρχαιότητες ἐνισχύουσι κατὰ τὰ φαινόμενα καὶ τὴν θεωρίαν μου ταύτην. Τὸ χῶμα συνίστατο κυρίως ἐκ μελαίνης γῆς ἢ ὁποῖα κατηνέχθη ὑπὸ τῶν χειμερινῶν βροχῶν ἐκ τοῦ πολλῷ ὑψηλότερον κειμένου ἰσοπέδου τῆς ἀρχαίας πόλεως, τοσοῦτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον αὕτη κατέχει ὄστρακα ἀγγείων προϊστορικῶν Ἑλληνικῶν καὶ μεσαιωνικῶν ἀναμειγμένα. Ὡς ἀντικείμενα πλέον λόγου ἄξια μνημονεύω τὸ τεμάχιον ἐνὸς ἀργυροῦ ἀγγείου καὶ τινὰς λιθίνους πελέκει, ὑποθέτω δὲ ὅτι καὶ ταῦτα ἀπὸ τοῦ ὄρους κατηνέχθησαν. Ἀλλ' οὕτως ἐξηγοῦνται μόνον οἱ κεκαυμένοι τοῖχοι οἱ ὑπεράνω τοῦ θαλάμου, οὐδόλως ὅμως ἐξηγεῖται τὸ πῦρ δι' οὗ ἐβλάβη ἢ ἀνάγλυφος αὐτοῦ ὄροφῆ, καθότι, ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ ἐν τοῖς ἀναγλύφοις ἔχνη τῆς φλογός, τὸ πῦρ τοῦτο ὑπῆρξεν ἐντὸς τοῦ θαλάμου.

Πλὴν τούτων ἠρεύνησα ἐπίσης ὀλόκληρον τὴν ἐπὶ τῷ Ὑπανθείῳ τοποθεσίαν τοῦ ἀρχαίου Ὀρχομενοῦ, ἣν περ εὖρον ἐστρωμένην

δι' ὅστ
αἱ ἐρ
τοῦδε
χρονολ
σκομε
ἴσως μ
τῶν ἀ
πλεονά
καὶ τοῦ
τερον τ
τῆς ἐπι
ἀγγείων
ἢ πυρρῶ
Πᾶσα
τυχον.
εἰς βάθ
ἐπὶ τοῦ
ἀποτελεῖ
Προσέτι
ἐπὶ τῆς
σεως ὅπο
τάφον. Γ
16 ποδῶ
συμπεπ
καθηγητ
τῆς πόλ
πίνους σ
ἐθραύοντ
ματα κε
Λίαν
καὶ ἄλλ
ἀγγεῖα

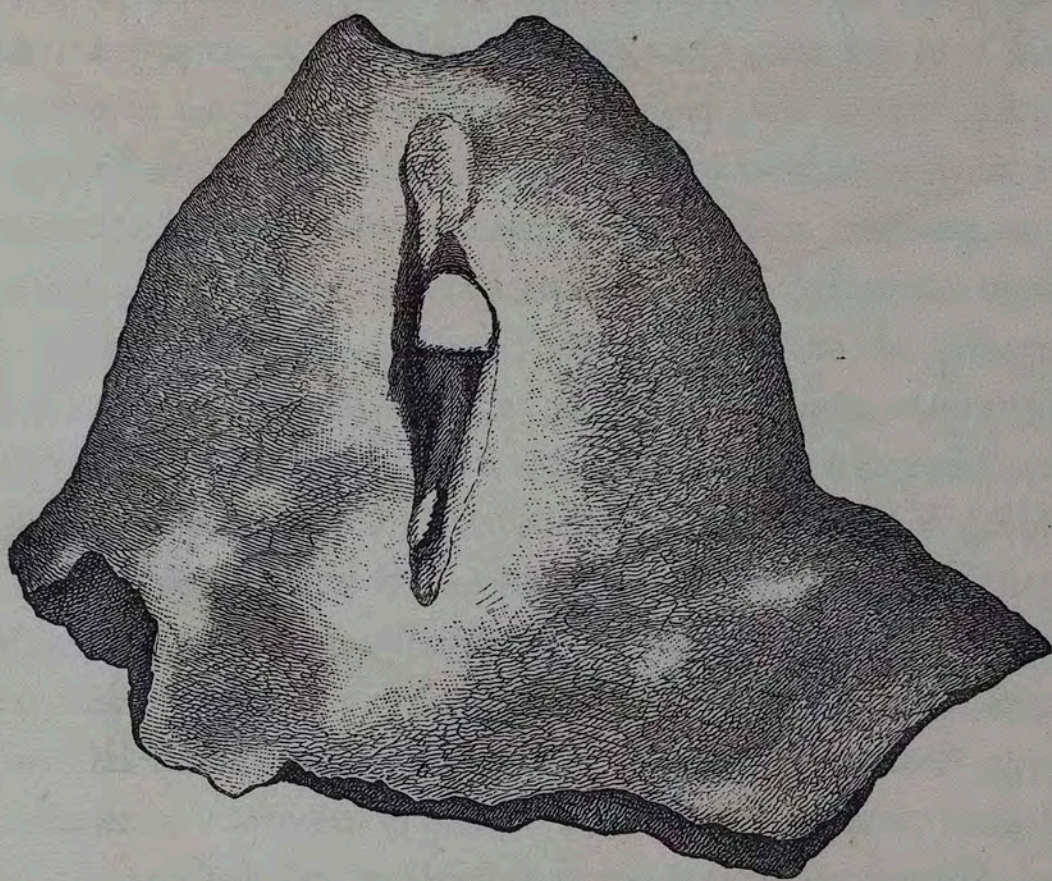
δι' ὀστράκων, ἀρχαίων ἀγγείων μεταξὺ τῶν ὁποίων πλεονάζουσιν αἱ ἐρυθραὶ γεγανωμένα πλίνθοι. Δυστυχῶς δὲν ἔχομεν μέχρι τοῦδε κριτήριον ἵνα ὀρίσωμεν ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν τὴν χρονολογίαν τῶν παραδόξων τούτων πλίνθων, ἀλλ' ἐπειδὴ εὐρίσκουμεν αὐτῶν μεγάλα ποσά, εἰκάζω ὅτι δὲν εἶνε ἀρχαιότερα καὶ ἴσως μάλιστα εἶνε νεώτερα τῶν μακεδονικῶν χρόνων. Μεταξὺ τῶν ἀγγείων ὑφ' ὧν ἡ τοποθεσία τοῦ Ὀρχομενοῦ εἶνε ἐστρωμένη πλεονάζουσι τὰ τροχήλατα γεγανωμένα μονοχροερυθρά· ἀλλὰ καὶ τοῦτο κατὰ τὴν γνώμην μου δὲν δύναται νὰ εἶνε ἀρχαιότερον τῶν μακεδονικῶν χρόνων. Ἄλλ' εὐρίσκονται ἐπίσης ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας πολυάριθμα τεμάχια ἀρχαίων ζωγραφιστῶν ἀγγείων ὡς καὶ διὰ χειρὸς πεποιημένων μονοχρῶμων, μελανῶν ἢ πυρρῶν, τὰ ὁποῖα ἀνήκουσιν εἰς ἀρχαιότερον χρόνον.

Πᾶσαί μου αἱ ἀπόπειραι ὅπως εὕρω ἄλλα θησαυροφυλάκια ἀπέτυχον. Ἐσκαψα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δύο φρέατα καὶ ἔφθασα εἰς βάθος 9 ποδῶν ἐπὶ τοῦ βράχου. Ἐν ἄλλοις φρέασιν ἔφθασα ἐπὶ τοῦ βράχου μόνον εἰς βάθος 16—18 ποδῶν, τοῦτο δ' ἄλλως ἀποτελεῖ τὸ μείζον βάθος τῆς ἐπισωρεύσεως ἐπὶ τοῦ Ὑπανθείου. Προσέτι ἔσκαψα τάφρον 5 ποδῶν πλάτος καὶ 110 ποδῶν μῆκος ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ Ὑπανθείου (ἴδε πίνακα III) ἐπὶ θέσεως ὅπου ὑψωμά τι χώματος κατὰ τὸ φαινόμενον κατεδείκνυε τάφον. Προσέκρουσα ἐκεῖ κατὰ τὸ χεῖλος τοῦ βράχου εἰς βάθος 16 ποδῶν εἰς τεῖχος ἐξ ἀκατεργάστων λίθων μετὰ χώματος συμπεπηγμένου, 5 ποδῶν καὶ 10 δακτύλων πάχους ὅπερ ὁ καθηγητὴς Sayce ὑπολαμβάνει ὡς τὸ ἀρχαῖον Μινίειον τεῖχος τῆς πόλεως. Ἐντὸς ταύτης τῆς τάφρου εὗρον πολλοὺς ἀνθρωπίνους σκελετοὺς τόσῳ κακῶς διατηρουμένους, ὥστε τὰ κρανία ἐθραύοντο ὅτε ἐξήγομεν αὐτά. Εὗρον ἐκεῖ καὶ πυκνὰ στρώματα κεκαυμένων ὑλῶν.

Λίαν ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι ἐν Ὀρχομενῷ τὰ μετὰ ἐλίχων καὶ ἄλλων Μυκηναίων κοσμημάτων ἐστολισμένα, ἐζωγραφημένα ἀγγεῖα ὡς βόες μὲ μικρὰ κέρατα, καὶ τοιούτου σχήματος καὶ

τοιούτου χρώματος, ὡς τὰ ἐν Μυκῆναις¹, εὐρίσκονται συνήθως μόνον μέχρι βάθους 6 ποδῶν κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας· καὶ ὅτι ἐν μείζονι βάθει ἀπαντῶσι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μονόχροα μέλανα, ἐρυθρὰ ἢ κίτρινα χειροποίητα ἢ τροχήλατα ἀγγεῖα, ὅποια ὑπάρχουσι καὶ ἐν τοῖς βασιλικοῖς τάφοις τῶν Μυκηνηῶν. Λίαν συνήθη ἐνταῦθα εἶνε τὰ μεγάλα χειροποίητα ἐκπώματα,

Εἰκὼν 2. Τεμάχιον ἀγγείου μετὰ καθέτου διατετρημένης παραφυάδος ἀφ' ἐκάστης πλευρᾶς, $\frac{2}{3}$ φυσικοῦ μεγέθους.

ἢ λεκάνη μετὰ κοίλου ποδὸς καὶ μετὰ ὀριζοντίων ραβδώσεων ὑπεράνω αὐτοῦ οἶαι καὶ ἐν Μυκῆναις² εὐρέθησαν· ὡσαύτως καὶ τεμάχια ἀγγείων ἀφ' ἐκάστης πλευρᾶς ἐχόντων εὐθεῖαν διατετρημένην παραφυάδα πρὸς ἀνάρτησιν διὰ θώμιγγος ὡς ἡ εἰκὼν

¹ Ἴδε τὸ σύγγγραμά μου αἰ Μυκῆναι, χρωματιστὸν πίνακα Α, εἰκόνα α, καὶ β, καὶ τοὺς ἀριθ. 84 καὶ 88.

² Ἐνθα ἄνωτ. ἀριθ. 230.

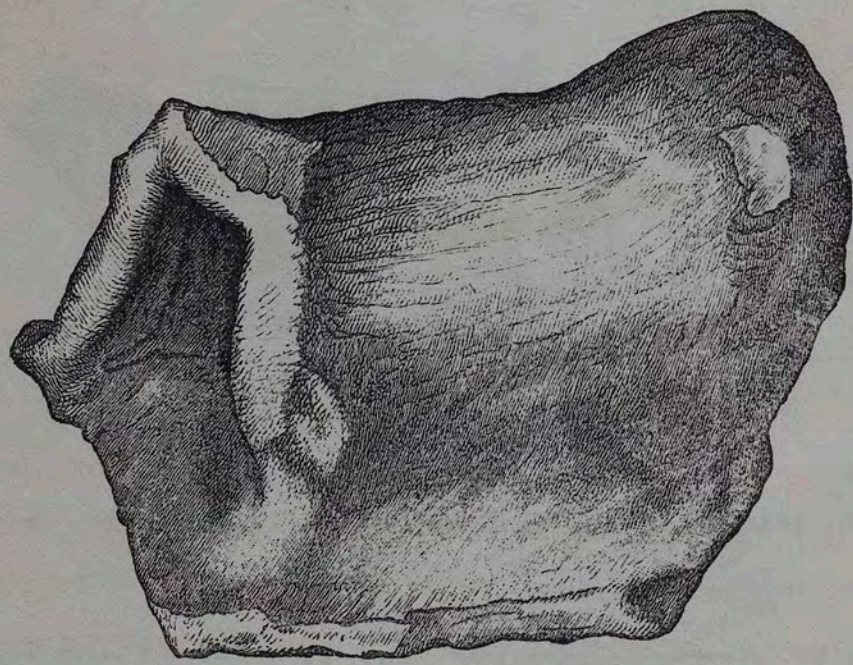

2. Ἐπίσης τεμάχια ἀγγείων μετὰ μιᾶς καθέτου ὀριζοντίας, διατετρημένης παραφυάδος ὡς καὶ ἡ εἰκὼν 3 δεικνύει ἀγγεῖα

Εἰκὼν 3. Τεμάχιον ἀμφορέως μετὰ καθέτου διατετρημένης παραφυάδος ἀφ' ἐκάστης πλευρᾶς, $\frac{2}{3}$ φυσικοῦ μεγέθους.

ἔχοντα ἀφ' ἐκάστης πλευρᾶς μίαν παραφυάδα ὀριζοντίως δια-

Εἰκὼν 4. Τεμάχιον ἀγγείου μετὰ μακρᾶς ὀριζοντίου ὀπῆς ἀφ' ἐκάστης πλευρᾶς πρὸς ἀνάρτησιν, φυσικοῦ μεγέθους.

τετρημένην πρὸς ἀνάρτησιν ὡς αἱ εἰκόνες 4, 5, 6. Ὅμοίως εὐρίσκονται συχνὰ ἀγγεῖα χαρακτηριζόμενα ἔνεκα τοῦ μικροῦ

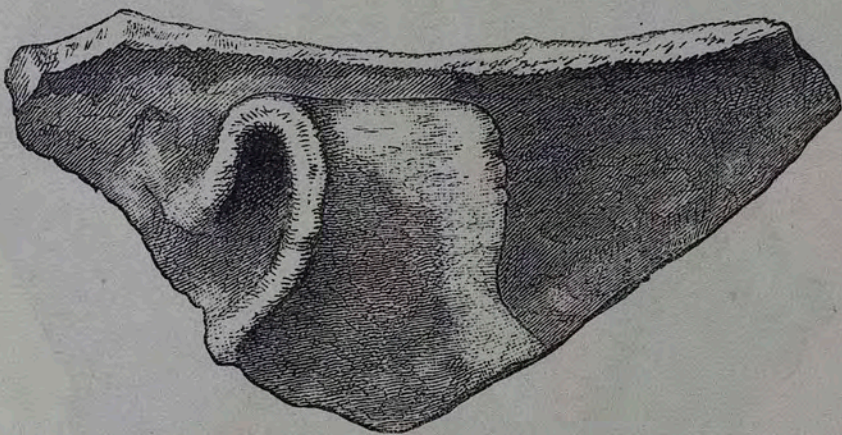

αὐτῶν ὡτὸς ὡς ἐν εἰκόνι 7 καὶ ἄλλα ἕνεκα τοῦ μεγάλου ὡτὸς-
ταῦτα προσομοιάζουσι τοῖς ἀγγείοις τῆς 6 πόλεως ἐν Ἰλίῳ
ἀριθ. 8. Εὐρίσκονται ἐπίσης ἀγγεῖα μετὰ μιᾶς προχόης εἰς τὸ
χεῖλος ὡς ἐν τῇ εἰκόνι 9. Τῶν ἀγγείων τούτων μέρος μὲν

Εἰκὼν 5. Τεμάχιον ἀμφορέως μετ' ὀριζοντίας σωληνοειδοῦς ὀπῆς ἀφ' ἑκατέρας
πλευρᾶς πρὸς ἐξάρτησιν, $\frac{2}{3}$ φυσικοῦ μεγέθους.

εἶνε χειροποίητα μέρος δὲ τροχήλατα. Εἶνε δὲ αὐτὰ ἢ μέλανα
καὶ ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει ἔχουσι τὸ φυσικὸν χρῶμα τοῦ

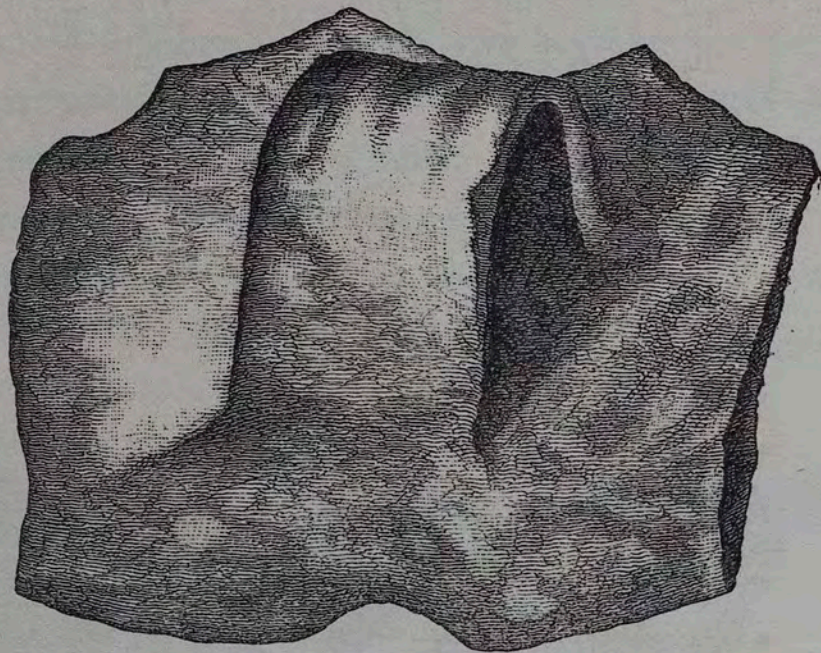

Εἰκὼν 6. Τεμάχιον ἀγγείου μετὰ ὀριζοντίας σωληνοειδοῦς ὀπῆς ἀφ' ἑκάστης
πλευρᾶς πρὸς ἀνάρτησιν $\frac{2}{3}$ φυσικοῦ μεγέθους.

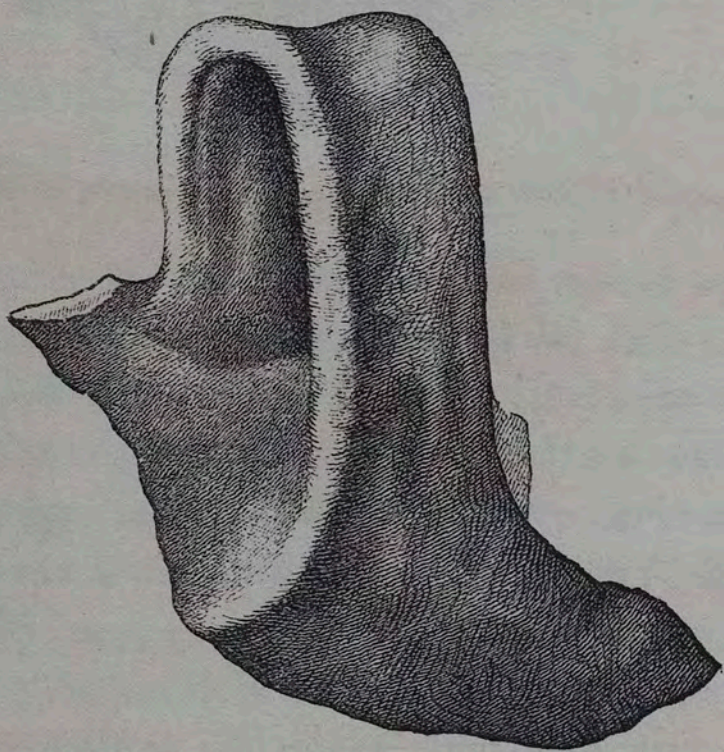
πηλοῦ, εἶνε κίτρινα ἢ ἐρυθρά, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐλα-
φρῶς γεγανωμένα. Τρίποδες ἐκ κεράμου ὑπῆρχον ἐν Ὀρχομενῶ,
πλὴν δὲν ἦσαν συνήθεις, διότι μόνον ὀλίγους πόδας αὐτῶν
εὔρον. Σπάνια ἐπίσης εἶνε καὶ τὰ ἀγγεῖα τὰ μετὰ γυναικείων
μαστῶν. Ἐν γένει τὰ μονόχροα ἱστορικά ἀγγεῖα ἐν Ὀρχο-

μενῶ εἶνε λίαν ἐπιπολαίως ἐψημένα, διότι κατὰ τὸ πλεῖστον
μόνον τὸ ὄγδοον τοῦ πάχους τοῦ πηλοῦ εἶνε ἐψημένον· ἀλλὰ

Εἰκὼν 7. Τεμάχιον ἀγγείου μετὰ μικρῶν λαβῶν, $\frac{2}{3}$ φυσικοῦ μεγέθους.

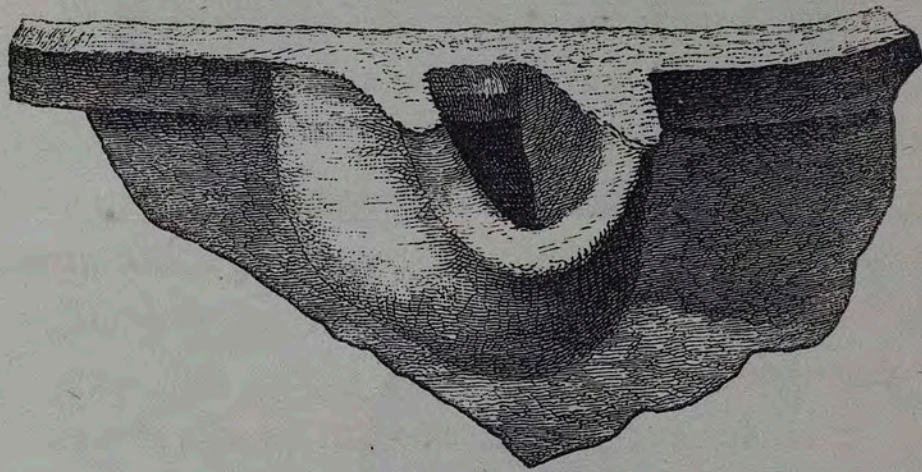
Εἰκὼν 8. Ὑψηλὴ λαβὴ ἀγγείου, $\frac{2}{3}$ φυσικοῦ μεγέθους.

καὶ οὕτω φαίνονται τὰ ἀγγεῖα ἔχοντα μεγάλην στερεότητα,
ὅπερ τόσῳ μᾶλλον εἶνε ἀξιοσημεῖωτον, ὅσῳ ὁ πηλὸς ἐλάχιστον

μόνον μίγμα ἔχει συντετριμμένον γρανίτου ἢ χαλκοῦ. Παραδοξότατον εἶνε ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ μεγάλοι πίθοι ἐν Ὀρχομενῶ εἶνε ὀλιγώτερον τοῦ ἡμίσεος πάχους τοῦ πηλοῦ ἐψημένοι. Ἡ περίπτωσις αὕτη παρέχει τὴν φανεράν ἀπόδειξιν ὅτι ὁ ἐνταῦθα πηλὸς εἶνε λίαν ἐξαίρετος, εἰ δὲ μὴ τοῦτο οὕτως εἶχε, μόνον ἔνεκα τοῦ βάρους αὐτῶν οἱ πίθοι οὗτοι ἤθελον συνθραυσθῆ.

Ἐξω τῶν βασιλικῶν τάφων εἶχον εὐρεθῆ ἐν Μυκῆναις ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τεμάχια τροχηλάτων ἀγγείων γεγανωμένα, πρασίνων, κυανῶν, κιτρίνων ἢ ἐρυθρῶν, τὰ ὁποῖα ὡς πρὸς τὴν ἀπεργα-

Εἰκὼν 9. Τεμάχιον ἀγγείου μετὰ προχόης ἐν τῷ χεῖλει, $\frac{2}{3}$ φυσικοῦ μεγέθους.

σίαν μεγάλην ὁμοιότητα ἔχουσι πρὸς τὰ νῦν τουρκικὰ ἀγγεῖα καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν ἠδυνάμην νὰ θεωρήσω αὐτὰ ὡς ἀρχαῖα· ἐπειδὴ ὁμως τώρα εὔρον τιαῦτα γεγανωμένα ἀγγεῖα ἐν Ὀρχομενῶ καὶ ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ ἐπὶ τοῦ βράχου ὡς καὶ εἰς τὰ κατώτατα στρώματα τῶν τάφων καὶ φρεάτων, ἃ ὤρυξα ἐπὶ τοῦ Ὑπανθείου, τολμῶ νὰ προτείνω τὴν γνώμην μου ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἀγγείων ἦτο ἐν χρήσει ἤδη εἰς ἀπωτάτην προϊστορικὴν ἐποχὴν ὅτι δὲ ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς αὐτῶν βραδύτερον ἀπωλέσθη, καθότι δὲν ὑπάρχει ἐν τοῖς στρώμασι τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Οἱ πυθμένες τῶν γεγανωμένων τούτων ἀγγείων ἔχουσι συνήθως σχῆμα ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἀγγειοπυθμένων ὅπερ οὐδέποτε ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς τουρκοῖς

ἀγγείοις. Ἐνίοτε δὲ βλέπομεν ἐπὶ τῶν ἀγγείων τούτων ἐρυθρὰ διαγράμματα παράδοξα διὰ τὸ σχῆμά των.

Ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐν τοῖς φρέασι, καὶ ταῖς τάφροις ἃς ὤρυξα ἐπὶ τοῦ Ὑπανθείου εὐρεθέντων ἀντικειμένων μνημονεύω λίθινά τινα ἐργαλεῖα ὡς ζευγὸς πελέκων ἐκ διωρίτου, πλῆθος σφαιροειδῶν μυλοπετρῶν ἐκ πυρίτου, ἢ γρανίτου, σφύρας τινὰς ἐκ διωρίτου πολλοὺς σφονδύλους ἐκ στεατίτου ἢ πηλοῦ, καὶ μαχαίρας τινὰς ἐξ ὑαλοπέτρας (obsidian). Οὐδὲν ἕτερον μετάλλινον ἀντικείμενον εὐρέθη, εἰμὴ σιδηροῖ τινες ἤλοι ἐν τοῖς ἀνωτέροις στρώμασιν· ἐξ ὅστου εὐρέθη ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ Ὑπανθείου μεγάλη τάφρῳ παράδοξόν τι ἀντικείμενον ἔχον σχῆμα ἡμισέληνον μετὰ δύο ἀκίδων κατὰ τὰ ἄκρα ἀπεχουσῶν ἀπ' ἀλλήλων 6¹/₂ δακτύλους.

Ἀνερχόμενός τις δυτικῶς τὸ Ὑπάνθειον περαιτέρω βλέπει δύο χθαμαλοὺς λόφους· ὀλίγον δὲ δυτικώτερα 30 περίπου βημάτων ἐπέκεινα τοῦ δυτικοῦ τοίχους τοῦ ἀρχαίου Ὀρχομενοῦ, ὑπάρχει ἄλλος κατὰ τι ὑψηλότερος λόφος, καὶ 120 βήματα περαιτέρω πρὸς δυσμὰς κεῖνται δύο ἔτι μικροὶ λόφοι. Πάντες οὗτοι οἱ λόφοι οἱ ἐπὶ τοῦ πίνακος III σημειούμενοι ἐξετέθησαν ὑπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Οἱ δύο πρῶτοι ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν λειψάνων οἰκοδομῆς τινος μεσαιωνικῆς· ἐν τῷ ἐπομένῳ λοφίσκῳ ἔσκαψα τάφρον μήκους 30 ποδῶν καὶ πλάτος 4 ποδῶν καὶ 10 δακτύλων, εἰς βάθος δὲ 8—9 ποδῶν εὖρον τὸν βράχον, οὐδὲν ἄλλο εὐρῶν ἢ χαράδραν ἐκ κυανῆς ὑέλου καὶ τινὰς γεγανωμένας ἐρυθρὰς πλίνθους. Πρὸς νότον τῆς τάφρου ταύτης ἔφθασα εἰς τεῖχος ἔχον 6 πόδας καὶ 3 δακτύλους τὸ ὕψος καὶ 3 πόδας καὶ 4 δακτύλους τὸ πλάτος, συγκείμενον ἐκ μεγάλων πελεκητῶν λίθων ὧν μόνον ἡ ἐξωτερικὴ πλευρὰ ἀφέθη ἀπελέκητος.

Φαίνεται ὅτι ἐπὶ τοῦ τείχους τούτου ἔκειτο μέγας τις πελεκητὸς λίθος, ὃν βλέπομεν 8 πόδας μακρὰν κείμενον μὲ ἀνεστραμμένην τὴν λείαν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν πρὸς τὰ κάτω. Τὸ τεῖχος

τοῦτο ἐκ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης φαίνεται ὅτι ἀνήκεν εἰς τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους, ἐκτείνεται δὲ πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐνοῦται ὑπὸ ὀρθὴν γωνίαν μετὰ τοῦ δυτικοῦ τείχους τοῦ ἀρχαίου Ὀρχομενοῦ, ὅπερ δύναται τις νὰ παρακολουθήσῃ ἀπὸ νότον πρὸς βορρᾶν καθ' ὅλον τὸ ὄροπέδιον, καὶ ὁ ἀνέσκαψα κατὰ τὴν βόρειον ἄκρην μέχρι τοῦ βράχου ἐφ' οὗ θεμελιοῦται (ἴδε πίνακα III). Ἐν τοῖς δύο ἐτι δυτικώτερον κειμένοις λόφοις οὐδὲν ἄλλο εὖρον ἢ τεμάχιά τινα ἀγγείων λίαν ἀρχαίων γεγανωμένων καὶ μελανῶν.

Ἐν Ὀρχομενῷ ἐδείχθησαν τῷ Πausανίᾳ¹ οἱ τάφοι τοῦ Μινύου καὶ Ἡσιόδου, δυνατὸν δὲ οὗτοι νὰ ταυτίζωνται πρὸς τοὺς εἰρημένους κωνοειδεῖς τύμβους τοὺς λεγομένους Μαγοῦλα· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ τύμβοι οὗτοι εἶνε πεφυτευμένοι μὲ ἀμπέλους, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχω τὴν πρὸς ἀνασκαφὴν ἀδειαν παρὰ τῶν κατόχων. Ὁ Περιηγητὴς (Pausanias) εἶδεν ἐνταῦθα προσέτι ἀξιοθέατον κρήνην² πρὸς ἣν κατέβαινον. Δὲν θὰ ἐβράδυνον νὰ ταυτίσω αὐτὴν ὡς τὴν λαμπρὰν πηγὴν τὴν κατὰ τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ Ὑπανθείου κειμένην 200 περίπου βήματα ὑπεράνω τοῦ θησαυροφυλακίου καθ' ὅτι φαίνονται ἐκεῖ ἐν τῷ βράχῳ τὰ ἴχνη τῶν πρὸς αὐτὴν κατιουσῶν βαθμίδων· ἐπειδὴ ὅμως ὁ Pausanias, χρῆται ἐνταῦθα τῇ λέξει «κρήνη» ἣν μεταχειρίζεται πάντοτε πρὸς ἐνδειξὴν τεχνητῆς διοχετεύσεως τοῦ ὕδατος ἀπὸ τινος φυσικῆς πηγῆς, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν «πηγὴν» τὴν φυσικὴν ἀλλαχοῦ ζητητέα εἶνε ἢ ὑπ' αὐτοῦ μνημονευομένη. Ὁ Pausanias εἶδεν εἰσέτι ἐνταῦθα ναὸν τοῦ Διονύσου ὅστις ὄλως ἠφάνισται· καὶ ἐν χαλκοῦν ἄγαλμα διὰ σιδηρᾶς ἀλύσεως βράχῳ τινὶ προσηρτημένον³. Ὡς ἦδετο, τὸ ἄγαλμα τοῦτο παρίστα φάσμα τι τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν παράδοσιν

¹ Πausanias, IX, 38.

² Πausanias, IX, 38.

³ Πausanias, IX, 38.

ἐλυμαίνετο τὴν γῆν· τοῖς Ὀρχομενίοις ἐν Δελφοῖς τοὺς χρησμοὺς λαμβάνουσιν ἐκέλευσεν ὁ θεὸς ἀνευρεῖν εἴ τι ἦν Ἀκταίωνος λοιπὸν κρύψαι γῆ. Ἐκέλευσε δὲ καὶ τοῦ εἰδώλου χαλκῆν ποιησαμένοις εἰκόνα πρὸς πέτρα σιδήρῳ δῆσαι· τοῦτο καὶ ὁ Πausanίας δεδεμένον τὸ ἄγαλμα εἶδεν, ἀφίνει δὲ ἡμᾶς ἐν ἀμφιβολία περὶ τῆς θέσεως τοῦ βράχου ἐφ' οὗ ἐστηρίζετο τὸ ἄγαλμα.

Ὁ καθηγητῆς Sayce ὑπέμνησέ με περὶ τοῦ ὀνόματος Ὀρχομενός ὅτι μόνον εἰς τὸν ἐνικὸν γίνεται χρῆσις αὐτοῦ, καθ' ἣν μία μόνη πόλις ὑπῆρχεν ἣτις ἦτο καὶ ἀκρόπολις καὶ πόλις. Δηλαδή οἱ ἀρχαῖοι Ὀρχομενιοὶ ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκ τούτου μία μόνον ἀποικία ὑπῆρχεν ἐν τῇ πόλει. Ἀλλὰ ἐν ἄλλοις ἐν τῷ πληθυντικῷ εὐχρήστοις ὀνόμασι πόλεων ὑπῆρχον δύο ἀποικίαι, ὡς λ. χ. ἐν τῇ Καδμείᾳ Θήβῃ, ὅπου ἡ μὲν ἄλλη πόλις, ἡ Καδμεία, ἦτο φοινικική, ἡ δὲ κάτω ἑλληνική· τοῦτο δὲ δύναται ἴσως νὰ ἐξηγήσῃ, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Sayce, τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὸ μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Ὀμήρου μόνον αἱ Ὑποθήβαι μετέσχον τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῶν Ἀθηνῶν, περὶ ὧν ὁ Ἐ. Κούρτιος ἐπειράθη ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ κάτω πόλις ἦν φοινικική. Ὡσαύτως τὰ Μέγαρα εἶνε ἡ φοινικική λέξις μαγούρο, εἰς ἣν αἱ Ἕλληνες ἔδωκαν τὸν ἰδιάζοντα αὐτῇ τύπον τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ. Τοῦτο φαίνεται τόσον σαφέστερον, καθ' ὅσον ἐν μέρος τῆς Καρχηδόνας ἐκαλεῖτο Μέγαρα, ὅπερ ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου ἐξελατινίσθη εἰς Μαγάλια, ὀνομάζοντος οὕτω τὰς οἰκίας τῆς Καρχηδόνας. Τοιοῦτό τι συμβαίνει πιθανῶς καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων, ὅσαι, ὡς αἱ Μυκῆναι, ἐν πληθυντικῷ ἀριθμῷ εἰσιν ἐν χρήσει.

Παρέχω ἐνταῦθα ἀκριβὲς ἀντίγραφον ἐπιγραφῆς ὑπαρχούσης ἐπὶ μαρμαρολίθου ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ τοίχου τῆς ἐκκλησίας τῆς Μονῆς· εἶνε δ' ἀξιοσημείωτος αὕτη καθότι φέρει τὴν χρονολογίαν τῆς ἐκκλησίας τῆς καθιερωμένης τοῖς Ἀποστόλοις Πέτρῳ καὶ Παύλῳ καὶ ἀποδεικνύει ὅτι αὕτη ὠκοδομήθη ἐν ἔτει 6382 ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἄρα ἐν ἔτει 874 μ. Χ.

ὑπότινος Λέοντος, ἔχοντος τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοσπαθαρίου ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Βασιλείου I, Λέοντος VI, καὶ Κωνσταντίνου VII.

Ἐκαληέργησεν τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Παύλου τοῦ ἀποστόλου Λέον ὁ παρεύφριμος βασιληκὸς πρωτοσπαθάριος, καὶ ἐπὶ τὸν ὑκιακὸν, ὑπὲρ λύτρου καὶ ἀφέσεος τὸν πολλῶν αὐτοῦ ἁμαρτηῶν, ἔτους ἀπὸ κτήσεος κόσμου ἑξακισχηλιοστὸ τριοκοσηοστῷ ὀγδοηκοστῷ B.

Δευτέρα ἐπιγραφή ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου τῆς ἐκκλησίας εὐρισκομένη, παριστᾷ τὸν ἀξιωματικὸν ἐκεῖνον ὡς ἰδρυτὴν τοῦ ἱεροῦ τούτου:

Ἐκαληέργησεν τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου τοῦ κωρυφίου τῶν ἀποστόλων Λέον ὁ παρεύφριμος βασιληκὸς Πρωτοσπαθάρης καὶ ἐπὶ τῶν ὑκιακῶν, ὑπὲρ λύτρου καὶ ἀφέσεος τὸν πολλῶν αὐτοῦ ἁμαρτηῶν, ἐπὶ Ἰγνατίου τοῦ ὑκουμενηκοῦ πατρῴρχου. Ἀμήν.

Ἡ ἐπομένη ἐπιγραφή, ἣτις ὡσαύτως ἐπικυροῖ τὸν πρωτοσπαθάριον Λέοντα ὡς ἰδρυτὴν τῆς ἐκκλησίας, εὐρίσκεται ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τοίχῳ μικρᾶς ἐκκλησίας συνηνωμένης μετὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Μονῆς.

Ἐπὶ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου καὶ Λέωντος τὸν θρωτάτον βασιλέων τὸν Ῥωμέων.

Παραγῆ θεοτόκε σὺν τῷ μορογενῆ σου ἰυῶ βοήθι τοῦ σοῦ δούλου Λέωντος βασιληκοῦ Πρωτοσπαθαρίου, καὶ ἐπὶ τὸν οἰκηκῶν σὺν τῷ συνεύρω καὶ τῆς φιλάτου τέκνυς αὐτοῦ, τοῦ ἐκ πόθου καὶ πῆστεος μεγίστις ἀναστίσαντος τὸν σὸν ἁγίων ναόν. Ἀμήν.

Καίτοι αἱ τρεῖς αὗται ἐπιγραφαὶ εἰσι δεδημοσιευμέναι ἐν τῷ Corpus Inscriptionum, οὐχ ἥττον παρέθηκα αὐτὰς ἐνταῦθα ὡς σπουδαίας διὰ δύο λόγους, πρῶτον μὲν διότι δεικνύουσιν ἡμῖν

πόσον ὀλίγον κατὰ τοὺς βάρβαρικοὺς ἐκείνους χρόνους, καθ' οὓς ὠκοδομήθη ἡ ἐκκλησία, ἐφρόντιζον περὶ ὀρθογραφίας καὶ δεύτερον διότι ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα πρὸ χιλίων ἐτῶν προὔφερετο ἀκριβέστατα ὡς σήμερον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· τὸ αὐτὸ δηλονότι ἀνταποδίδεται ἐνταῦθα διὰ τοῦ ε, τὸ ι διὰ τοῦ η, καὶ τὸ η διὰ τοῦ ι, τὸ οὐ διὰ τοῦ υ, τὸ οὐ διὰ τοῦ ω, καὶ τὸ ω διὰ τοῦ ο, τὸ υὶ διὰ τοῦ ιυ, τὸ εὶ διὰ τοῦ η ὡς καὶ διὰ τοῦ ι. Προσέτι ἐφίστημι τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν λέξεων, βοήθει (ἀντὶ βοήθει) τοῦ σοῦ δούλου, αἵτινες ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ ἐν τῇ νεοελληνικῇ διαφθορὰ περὶ τὴν χρῆσιν τῆς γενικῆς ἀντὶ τῆς δοτικῆς εὐρίσκετο ἐν τῇ ἡδὴ πρὸ χιλίων ἐτῶν προφερομένη ἐλληνικῇ γλώσσῃ. Ὅτι ὅμως κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὑπῆρχον ἄνδρες καλλιεργοῦντες τὰς ἐπιστήμας καὶ τὸν Ὅμηρον θαυμάζοντες, τοῦτο προκύπτει ἐξ ἐτέρας ἐπιγραφῆς ἐν ὀμηρικῷ ἐξαμέτρῳ καὶ γενομένης πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοῦ πρωτοσπαθαρίου, ὅστις φαίνεται ὡς οἰκοδομήσας τὴν ἐκκλησίαν ἐν ταῖς τρισὶ πρώταις. Ἡ ἐπιγραφή αὕτη εὐρίσκεται ἐπὶ μαρμαρολίθου συναρμοσθέντος ἐν τινὶ κίονι ὀπισθεν τῆς ἐκκλησίας ἱσταμένῳ. Παρατίθημι δὲ αὐτὴν ἐνταῦθα ὁμοίως ἐν προχείρῳ γραφῇ:

*Οὐ φθόνος οὐδὲ χρόνος περιμήκετος ἔργα καλύψει
Σῶν καμάτων, παράριστε, βυθῶ πολυχαρδέϊ λήθης,
Ἔργα ἐπεὶ βοῶσι καὶ οὐ λαλέοντά περ ἔμπης.
Καὶ τότε γὰρ τέμενος παραοίδιμον ἐξετέλεσας,
Μητρὸς ἀπειρογάμου, θεοδέγμονος ἰφιαράσσης,
Τερπνὸν ἀποστίλβον περικαλλέα πάντοθεν αἴγλην.
Χριστοῦ δ' ἐκατέρωθεν ἀποστόλω ἔστατον ἄμφω,
ᾠν Ῥώμης βῶλαξ ἱερὴν κόριν ἀμφικαλύπτει.
Ζώοις ἐν θαλιῇσι χρόνων ἐπ' ἀπείρονα κύκλα,
ᾠ πολύναιε Λέον Πρωτοσπαθάριε μέγιστε,
Γηθόμενος κτεάτεσσι καὶ ἐν τεκέεσσιν ἀρίστοις
Χῶρον ἐπικρατέων τε παλαιφάτου Ὀρχομένοιο.*

Ἐπὶ τῶν μαρμαρολίθων, οἵτινες εἶνε συναρμοσμένοι ἔσωθεν

καὶ ἔξωθεν τῶν τοίχων τῆς ἐκκλησίας, ὡς καὶ ἐν τοῖς τοίχοις τοῦ περιβόλου καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς παρακειμένοις, βλέπομεν πολυαρίθμους, λίαν ἐνδιαφερούσας ἐπιγραφάς, ὧν πᾶσαι, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, εἶνε ἐν τῇ βοιωτο-αἰολικῇ διαλέκτῳ, ἣτις διεφύλαξε τὸ δίγαμμα, καὶ διὰ τοῦτο φυσικῶς εἶνε σπουδαῖαι διὰ τὴν φιλολογίαν. Ἐφίστημι δὲ τὴν προσοχὴν ὅτι ἐν πάσαις ταῖς ἐπιγραφαῖς, ἐν αἷς γίνεται χρῆσις τοῦ διγάμματος, ὁ Ὀρχομενὸς ὀνομάζεται Ἐρχομενός. Ἡ ὀρθογραφία αὕτη ἀποδεικνύει ἡμῖν ὅτι τὰ νομίσματα ἅτινα φέρουσι τὸν τύπον βοιωτικῆς ἀσπίδος ἢ στάχυος σίτου καὶ στεφάνους ἐξ ἐλαίας μετὰ τῆς γραφῆς ΕΡΧΟ, ΕΡΧ, ΕΡ ἢ μόνον Ε ἀνήκουσιν εἰς τὸν Ὀρχομενόν. Ἐπὶ τεμαχίου ἐκ μέλανος γεγανωμένου πηλοῦ, ὅπερ ὡς λέγουσιν εὐρέθη ἐγγὺς τῆς Μονῆς ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή: ΜΟΙΓΕΝΟΙ, τὸ ὁποῖον πιθανῶς εἶνε τῶν Μακεδονικῶν χρόνων.

Με
Κωπά
νὸν σ
διὰ σ
ἀγγλι
ἀνώμα
τῶν 5
πυργον,
καὶ κα
3 μόνον
ἐλιγμόν
8 ἀγγλ
τῆ τοπο
χος λέγ
ὁ μακ
ἦσαν σ
Ἐν τῇ
τοσοῦτο
μάμαρ

Γ'

ΚΩΠΑΙ

Μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Sayce ἐπεσκεψάμην τὴν ἀρχαίαν πόλιν Κωπᾶς κειμένην ἐπὶ τῆς πάλαι μικρᾶς νήσου Γλαῖ, ἡ ὁποία νῦν συνδέεται μετὰ τῆς βορείου ὄχθης τῆς Κωπαίδος λίμνης διὰ στενοῦ ἰσθμοῦ, ἀπέχουσα ἀπὸ τοῦ Ὀρχομενοῦ μόνον 16 ἀγγλικά μίλια. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ὁδὸς ἄγει ἐπὶ βράχων λίαν ἀνώμαλος καὶ πλήρης πετρῶν, ἐχρειασθημεν οὐχὶ ὀλιγώτερον τῶν 5 ὥρῶν ὅπως φθάσωμεν ἐκεῖ. Διήλθομεν τὸ χωρίον Ξερό-
πυργον, κείμενον ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῶν ὀριζόντων τὰ ἔλη, καὶ κατ' εἰθεῖαν μὲν γραμμὴν ἀπέχον ἀπὸ τοῦ Ὀρχομενοῦ 3 μόνον ἀγγλικά μίλια βορειοανατολικῶς, ἀλλὰ διὰ τὸν μέγαν ἐλιγμὸν ἐν ἔδει νὰ ποιήσωμεν, ἀφιστάμενον αὐτοῦ πλέον τῶν 8 ἀγγλικῶν μιλίων. Ἀναμφιβόλως τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῆς ἀρχαίας πόλεως Τεγύρας περὶ ἧς ὁ Πλούταρχος λέγει ¹ ὅτι ἐκεῖτο ὑπεράνω τῶν ἐλῶν τοῦ Μέλανος ποταμοῦ οὐ μακρὰν τοῦ Ὀρχομενοῦ, ὅτι δὲ καὶ αἱ δύο αὗται πόλεις ἦσαν συνδεδεμέναι δι' ὁδοῦ διηκούσης διὰ μέσου τῶν ἐλῶν. Ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῶν Κωπῶν κεῖται τὸ χωρίον Τοπόλια, σχεδὸν τοσοῦτον ῥυπαρὸν ὅσον καὶ αἱ Θῆβαι. Ἄλλὰ τὰ ἐστιλβωμένα μάρμαρα ἅτινα βλέπομεν ἐνιαχοῦ ἐν τοῖς τοίχοις τῶν ἐλεεινῶν

¹ Βίος Πελοπίδου.

οίκιων μαρτυροῦσι τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς ἀρχαίας πόλεως. Ἐκ τινων ὀρυγμάτων γενομένων πρὸς ἴδρυσιν θεμελίων νέων οἰκιῶν ἐν Τοπολίσις κατεπίσθη ὅτι ἡ ἐπισώρευσις τοῦ χώματος αὐτόθι δὲν εἶνε ἀναξία λόγου, ὑπερβαίνουσα ἐνίοτε τὸ βάθος 12 ποδ. Τοῦτο εἶνε τοσοῦτο μᾶλλον ἀξιοσημειωτον, καθ' ὅσον τὸ νησίδιον ἀποτελεῖται ἐκ βράχου 50 πόδας περίπου ὑψηλοῦ, ὅστις καθ' ὅλας τὰς πλευράς αὐτοῦ καταφέρεται πρὸς τὴν λίμνην ὑπὸ γωνίαν 60 περίπου μοιρῶν. Ἀπὸ μαρμάρου κειμένου ἐν τῷ τόπῳ ἐνθα ἐστάθημεν, ἀντέγραψα τὴν ἐπομένην ἠκρωτηριασμένην ἐπιγραφὴν, ἣτις ὀφθαλμοφανῶς ἀνήκει εἰς τὸν μεσαιῶνα, καὶ μαρτυρεῖ ὅτι καθ' ὃν ἀνετίθετο χρόνον, ὑπῆρχεν εἰσέτι ἐκεῖ πόλις ὀνομαζομένη Κῶπαι.

ΠΟΛΙΣΚΩΠΑΙΩΝ
ΕΑΝΤΗΣΣΩΤΗΡΑ
ΕΝΕΡΓΕΤΗΝ

Ἐπὶ ἑτέρου λίθου ἐπίσης μεσαιωνικοῦ ὑπάρχει ἡ ἐξῆς:

ΛΝΣΩΝ
ΧΑΙΡΕ

Ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός, συνηρμοσμένης εἰς τὸν ἐξώτοιχον μικρᾶς τινος ἐγκαταλελειμμένης ἐκκλησίας, βλέπομεν τὸ ἀνάγλυφον μαχητοῦ ἐφίππου τροχάδην καλπάζοντος, τὸ δὲ ἱμάτιον αὐτοῦ τῷ ἀνέμῳ ἀναπεπταμένον· ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ εἶνε ἐσκεπασμένη ὑπὸ κυνῆς μετὰ εὐρείας προβολῆς, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα, ἀπὸ κεφαλῆς μέχρις ἰσχίων, κεκαλυμμένον ὑπὸ μεγάλης ἀσπίδος· ἀνωθεν τῆς γλυφῆς ταύτης ὑπάρχει ἐπιγραφὴ:

ΕΠΙΣΩΤΗΡΙΔΑ
ΗΡΩΙ

ἀνήγα
ἐκκλη
ἐπιγρ

Ε
δύο
καὶ
Αἰ

ἐπιβ
προστ
ὄνομα,

τὸ ἴδι
ἐκ τῆ
τῆ λί
αὐτῆ

τοικο
δοῦς
αὐτῶν
ἄς καὶ

Ἄνα
ἀνασκο
αὐτῆς,
αὐτῶν
ῥωμαῖκ
ῥωμαῖκ

¹ Στ
² Ἀρ
I, 7, 13,
³ IX,
ἠδιστα.

ἀνήκουσα εἰς τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους. Ἐν τῇ αὐτῇ παλαιᾷ ἐκκλησίᾳ εὐρίσκεται τετράγωνος μαρμάρινος κίων μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς:

ΟΜΟΛΩΙΧΟΣ

Εἰς τὸν ἐξώτοιχον τῆς νέας ἐν Τοπολίῳ ἐκκλησίας φαίνονται δύο μικραὶ ἐπιγραφαί, ἀλλ' ἀμφότεραι εἶνε λίαν ἐξηλειμμένα καὶ δυσανάγνωστοι.

Αἱ Κῶπαι ἔδωκαν τῇ Κωπαίδι λίμνη τὸ ὄνομα αὐτῶν· τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος¹, ὅστις μνημονεύων τῶν Κωπῶν προστίθησιν: «Ἐν τῇ ἀρχαιότητι δὲν ὑπῆρχε κοινὸν τῆς λίμνης ὄνομα, ἀλλ' ὠνομάζετο ἐκ πάσης παρακειμένης πόλεως κατὰ τὸ ἴδιον ἐκάστης ὄνομα, οἷον Κωπαῖς ἐκ τῶν Κωπῶν, Ἀλιαρτίς ἐκ τῆς Ἀλιάρτου καὶ οὕτω καθεξῆς· βραδύτερον ἐδόθη πάση τῇ λίμνῃ τὸ ἐπικρατῆσαν ὄνομα τῶν Κωπῶν, καθότι ἡ χώρα αὕτη σχηματίζει τὸν βαθύτερον ἐν τῇ λίμνῃ κόλπον.» Οἱ κάτοικοι τῶν Τοπολίῳ ἀπολαύουσιν ἀπὸ τῆς λίμνης τῆς ἐπικερδοῦς ἀλιείας τῶν ἔνεκα τοῦ μεγέθους καὶ τῆς λιπαρότητος αὐτῶν περιφῆμων² ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐγγέλεων τῆς Κωπαίδος, ἅς καὶ ὁ Παυσανίας ἐξ ἰδίας πείρας ἐπαινεῖ.³

Ἀναφέρω ἔτι τὴν ὑπὸ τῆς κυρίας Σχλιέμανν γενομένην ἀνασκαφὴν ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τῆς μονῆς καὶ πλησίον αὐτῆς, καθ' ἣν εὔρεν ἐξ βυζαντιακῶν τάφους καὶ κάτωθεν αὐτῶν ἄλλους κατὰ τὸ φαινόμενον ἀρχαιοτέρους, ἴσως δὲ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς, καθ' ὅσον ἐν αὐτοῖς εὐρέθησαν καὶ τινὰ ῥωμαϊκὰ πῆλινα. Πάντες ὁμως οἱ τάφοι οἱ ἄνω καὶ οἱ κάτω

¹ Στράβων IX, 411.

² Ἀριστοφάνους, Ἀχαρνῆς V, 880. Ὁμοίως Ἀρχέστρ. παρ' Ἀθηναίῳ I, 7, 13, Πολλ. I, 6.

³ IX, 24: αἱ δὲ ἐγγέλει αὐτόθι καὶ μεγέθει μέγιστα καὶ ἐσθίειν εἰσὶν ἠδισταί.

ἦσαν ὅλως ἄτεχνοι, συνιστάμενοι ἐκ δύο χονδρῶς κατεργασμένων
 λιθίνων πλακῶν μεταξύ τῶν ὁποίων ἐτίθετο ὁ νεκρός, καὶ ἐκ
 τρίτης πλακῆς δι' ἧς ἐσκεπάζετο. Οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν Σκρι-
 ποῦ βλέπουσι καθ' ὁδόν, 120 περίπου βήματα νοτίως τῆς μονῆς,
 ἐρείπιον ἀνῆκον εἰς λουτρὸν κατὰ τὸ φαινόμενον. Ἐν τῇ ἀρχαιό-
 τητι ἐξ ἀνάγκης ὑπῆρχε καλὴ ἀμαξιτὸς ὁδὸς μεταξύ Λεβαδείας
 καὶ Ὀρχομενοῦ, καθότι ἄλλως θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ μετακο-
 μισθῶσιν ἅπαντα τὰ πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ θησαυροφυλακίου
 χρησιμεύσαντα μάρμαρα διὰ τῆς ἐλώδους χώρας, διότι, ὡς ἤδη
 ἐρρέθη, τὰ μάρμαρα τεχῶτα ἐκόπησαν ἐν τῇ λατομίᾳ τῆς
 Λεβαδείας.

ΠΟ

Κ

Η

ΕΙ

Κ

ΚΟΔΩ

ΙΩΝ

ΔΑΜΙ

ΝΙΚΟ

ΔΑΟΜ

ΝΠΙΩ

ΣΙΛΛ

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

Ἐπί τεμαχίων μαρμαρίνων λίθων πλησίον τῆς τοποθεσίας
τοῦ ναοῦ τῶν Χαρίτων

ΓΙΟΜΟΔΩΡΟΣ ΝΙΚΩΝΟΣ ΤΑΠΡΟΘΥΡΑΡΑΚΗΤΩΣ
ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩ

Κ) ΔΑΛΛΙΣΤΟΚΛ

ΗΕΡΑΙΟΔΟΡΟΣ

ΛΙΟΞΕΝΙΣ

[ΔΑ] ΜΟΣΘΕΝΕΙΣ

ΔΑΜΑΣΣΙΣ

ΑΘΑΝΙΣ

ΔΑΜΟΦΙ

ΜΟΙ

ΗΓΡΙΟΔΟΡΟΣ

ΠΕΛΙ

ΕΠΑΡΙΣΣΤΟΔΙ

[Ξ] ΟΑΝΟΔΩΡΑ

ΛΙΤΩΥΩ

ΤΕΛΕΣΑΡΧΟΣ

ΚΑΙΣΕΝΝ[Α]

ΑΝΤΙΚΡΑΤΕΙΣΑΡΧΕΙΗΙΟΣΜΙΤΑ

ΑΡΤΑΜΙΔΙΕΙΛΕΙΘΥΗ

ΝΤΟΣΙ

Ἐπεράνω τῆς εισόδου
πρὸς τὴν Μονήν.

ΚΟΔΩΡΩΔΙ

ΙΩΝΟΣΑΘΑΝΙΑΣΚΟΥ + ΚΕΣΟΗΟΙΤΟΣ ΟΔΟΥΛΟ

ΔΑΜΙΚΟΥΛΟΣΕΡΜΑ

ΑΛΛΗΑΝΟΥΝΤΟΥΗΣΤ

ΝΙΚΟΦΑΝΕΙΣΕΥΑΡΧΙ

ΝΙΚΚΟΗΚΟΝΙΟΛΙ

ΔΑΟΝΙΚΩΝΑΛΕΥΑΝΙ

ΝΙΣΟΚΕ

ΝΠΙΩΙΩΝΟΣ ΑΡΧΕΛΑ

ΣΙΛΛΙΟΣ

ΔΑΜΩΝΕΥΑΡΙΔΑΟΔΡΞΑΣΚΗΙΑ
ΡΕΙΤΥΣΑΣΣΑΡΑΠΙΙΣΙΑΝΟΥΒΙ
ΠΙΩΝ ΠΩΩΩΩΩΩΩΩ ΩΡΩΔΙΚΕΑΡΧΩ

Εἰς τὸ φρέαρ

ΟΜΕΝΙ
ΠΥΘΩΝΟΣΙΕ
ΕΝΤΑΣΕΡΑΠΙΔΟ
ΟΝΤΟΣΝΟΥΜΗΝΙΟΥ

Ἐν Πετρομαγούλα

ΟΚΛΙΔΑΣ
Κ ΛΥ

Ἄνεστραμμένως ἐντετειχισμένον

ΙΙΙ ΔΑΜΑΓΡΙΩ
ΣΚΟΡΙΔΑΣΕΡ
ΟΓΕΝΙΟΣΑΝΤΙ
ΑΝΦΙΛΟΣΜΝΑΣΙΛΟΧΩ
ΑΙ ΙΜΩΦΙΛΛΕΙΛΟΥΣΙΘΙΩ
ΟΣΕΥΑΝΔΡΩΑΝΤΙΓΕΝΕΙΣΚΑ
ΙΟΣΕΤΕΑΡΧΟΣ ΛΑΑΡΧΩ
ΝΠΙΤΘΙΑΔΑΟΠΟΛΙΟΥΚΛΙ
ΒΙΟΤΩΕΥΡΟΥΛΟΧΟΣΑΘΑΝΙΧ
ΚΛΕΙΣΑΡΙΣΤΩΝΟΣ
ΣΜΙΛΤΙΑΟΔΙΩΝΧΑΡΙΚΛ
ΡΑΤΕΙΣΣΩΠΑΤΡΩ
ΕΞΑΚΕΣΤΩΚΛΕΙΣΝΙΚΩ
ΕΙΛΩΑΝΤΙΓΕΝΙΔΑ
ΟΣΕΥΕΙΟ

*Ανεστραμμένως έντετειχισμένον έντός του περιβόλου του κήπου.

ΩΝΟΣΕΥΤΟ ΙΟΝΟ

ΥΤ ΤΟΝ ΦΙΔΙΟΝ ΦΥΚΕΤΑΝ Ω

Ι ΣΙΟΣΚΗΜΕΙΣΕΙΜΕΝΜΕΙΘΕΝΙ

ΕΦΑΠ Τ ΕΣΤΗ ΗΔΕΚΑΤΙΣΚΑΤΑΔΟΥΛΙΑ

ΠΟΛΕΜΑΡΧΥΣΟΥΛΩΝΤΕΣΚΗ

ΣΟΥΝΕΔΡΥΔΑΜΙΩΝΘΩΤΟΝΑΔΙΚΙΑ

ΙΑΣΑΡΙΣΤΙΩΝΟΣ

ΛΙΧΙΔΑΟΠΟΛΕΜΑΡΧΙΟΝΤΩΝΣΑΩΝ [Δ]

ΝΟΣΚΛΙΩΔΑΦΝΗΩΚΗΤΙΜΩΜΕΝΕ

ΝΕΙΜΕΝΤΩΣΑΡΑΠΙΟΣ ΚΗΤΑΣΙΣΙΟΣ

ΝΑΜΕΙΔΕΕΦΑΠΤΕΣ ΤΗ ΗΔΕΚΑΤΙΣ

ΣΟΥΛΩΝΤΕΣΔΑΜΙΩΝΤΕΣ

ΙΚΙΟΝΤΑΓΑΡΕΙΑΝΤΗΚΛΕΙΩΦΙΛΥ

ΤΩΝ ΚΑΛΟΚΛΙΔΑΟΚΗΤΗΤΑ

ΝΕΝΙΚΗΚΟΤΕΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΧΑΡΙΤΗΣΙΟΙΣ

ΣΑΛΠΙΣΤΗΣ

[ΘΕ] ΟΦΡΑΣΤΟΣ ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΟΣ ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ

ΚΗΡΥΞ

ΝΙΚΟΤΕΛΗΣ ΚΑΠΩΝΟΣ ΘΕΣΠΙΕΥΣ

ΡΑΨΩΔΟΣ

ΜΕΝΤΩΡΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΥ ΗΡΑΚΛΕΩΤΗΣ

ΠΟΗΤΗΣ

ΔΙΟΓΕΝΗΣ ΛΕΩΝΙΔΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ ΑΠΟΔΑΦΝΗΣ

ΑΥΛΗΤΗΣ

ΕΡΓΕΑΣ ΕΡΓΕΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ ΑΠΟΔΑΦΝΗΣ

ΑΥΛΩΔΟΣ

ΑΡΙΣΤΩΝΑΡΙΣΤΩΝΟΣ ΘΗΒΑΙΟΣ

ΚΙΘΑΡΙΣΤΗΣ

ΦΑΝΙΑΣΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΦΑΝΙΑΔΙΟ
 ΛΕΥΣΑΠΟΚΥΜΗΣ
 ΚΙΘΑΡΩΔΟΣ
 ΚΑΛΛΩΝΠΥΘΩΝΟΣ ΟΠΟΥΝΤΙΟΣ
 ΤΡΑΓΩΙΔΟΣ
 ΝΙΚΟΤΕΛΗΣ ΚΑΠΩΝΟΣ ΘΕΣΠΙΕΥΣ
 ΚΩΜΩΙΔΟΣ
 ΝΙΚΟΣΤΡΑΤΟΣ ΦΙΛΟΣΤΡΑΤΟΥ ΘΗΒΑΙΟΣ [ΠΟΗΤΗΣ]
 ΟΙΔΕΕΝΙΚΩΝ ΤΟΝ ΝΕΜΗΤΟΝΑΓΩΝΑ [ΤΩΝ]
 ΟΜΟΛΩΙΩΝ
 ΑΝΔΡΑΣ ΑΥΛΗΤΑΣ
 ΕΡΓΕΑΣ ΕΡΓΕΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ ΑΠΟΔΑΦΝΗΣ
 ΠΑΙΔΑΣ [ΑΥΛΗΤΑΣ]
 ΕΡΓΕΑΣ ΕΡΓΕΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ ΑΠΟΔΑΦΝΗΣ
 ΠΑΙΔΑΣ ΗΓΕΜΟΝΑΣ
 ΚΑΛΛΩΝ ΠΥΘΩΝ [ΟΣ] ^{ἐξηλειμμένον}
 ΑΝΔΡΑΣ [ΗΓΕΜΟΝΑΣ]
 ΚΑΛΛΩΝ ΠΥΘΩΝΟΣ ΟΠΟΥΝΤΙΟΣ
 ΤΡΑΓΩΙΔΟΣ
 ΗΡΟΔΟΤΟΣ ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ ΒΟΙΩΤΗΣ
 ΚΩΜΩΙΔΟΣ
 ΝΙΚΟΣΤΡΑΤΟΣ ΦΙΛΟΣΤΡΑΤΟΥ ΘΗΒΑΙΟΣ
 ΤΑΞΙΝΙΚΙΑ
 ΕΡΓΕΑΣ ΕΡΓΕΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ ΑΠΟΔΑΦΝΗΣ

Ἐπὶ τεμαχίων μαρμαρίνου λίθου, ἅτινα εὐρέθησαν ἐν τῇ
 εἰσόδῳ τοῦ θησαυροφυλακίου.

ΩΝ
 ΑΡΑΣ

ΕΡΜΑ
 ΤΟΥ

ΕΙΩΗΡΗ
 ΤΕΛΕΙΑ

ΑΝΙΑΔΙΟ

ΤΙΟΣ

ΕΥΣ

ΟΣ [ΠΟΗΤΗΣ]
ΙΑ [ΤΩΝ]

ΠΟΔΑΦΝΗΣ

ΠΟΔΑΦΝΗΣ

ΟΣ

ΩΤΗΣ

ΘΗΒΑΙΟΣ

ΠΟΔΑΦΝΗΣ

ησαν εν τη

ΕΙΩΗΡΗ
ΤΕΛΕΙΑ

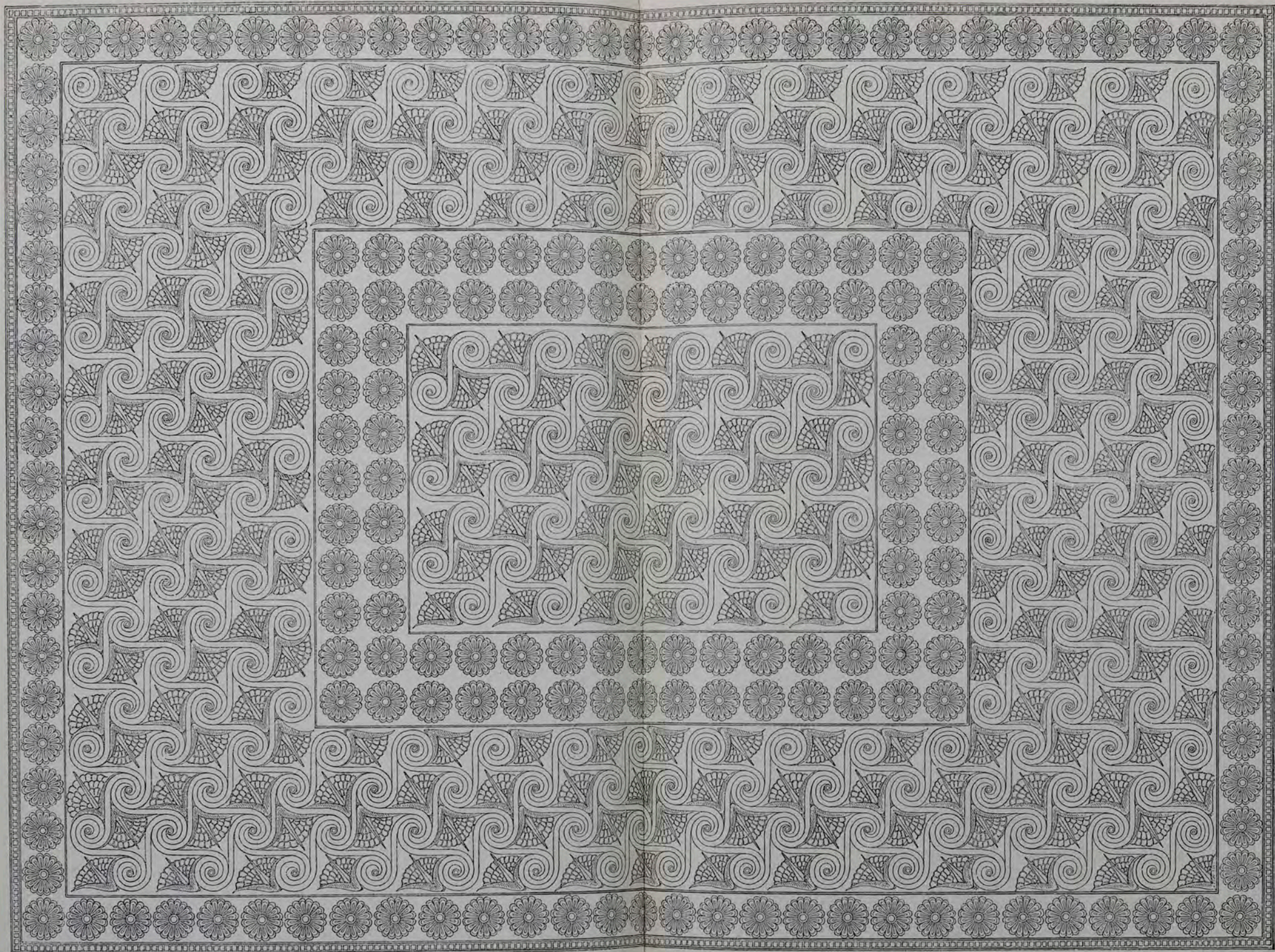
3 - B', 471.

Η ΓΛΥΦΗ ΤΗΣ ΟΡΟΦΗΣ ΤΟΥ ΘΑΛΛΑΜΟΥ.

Κλίμαξ 1 : 15.

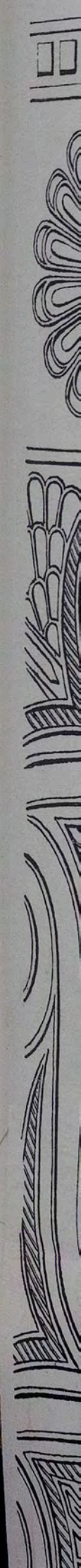
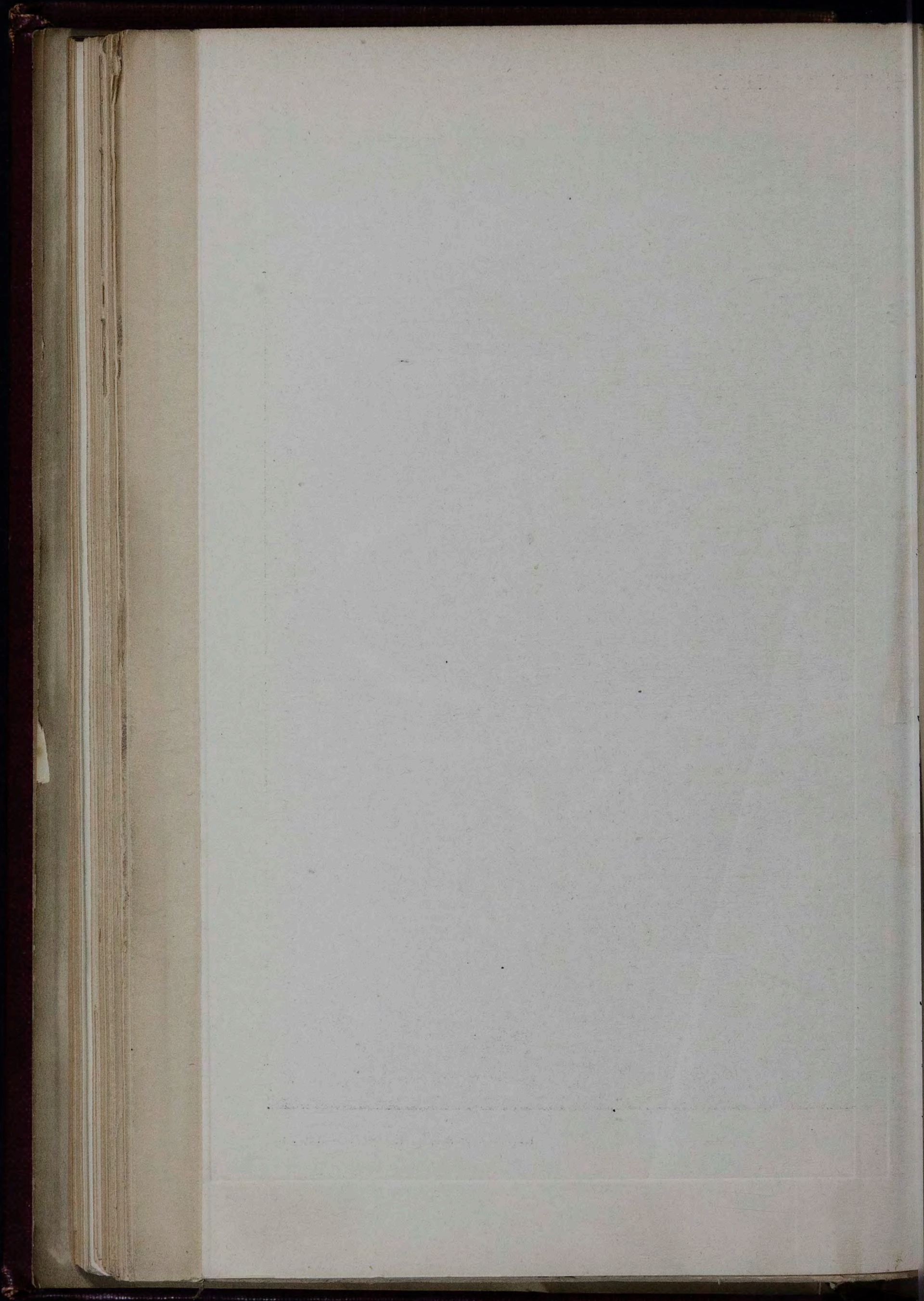
I.

ΣΧΛΙΕΜΑΝ 'Ορχομενός.

Καταστήματα 'Ανδρέου Κορομηλά ἐν Ἀθήναις.

ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΓΛΥΦΗΣ ΤΗΣ ΟΡΟΦΗΣ ΤΟΥ ΘΑΛΑΜΟΥ.

Κλίμαξ 1:3.

II.

ΣΧΙΕΜΑΝ, 'Ορχομενός.

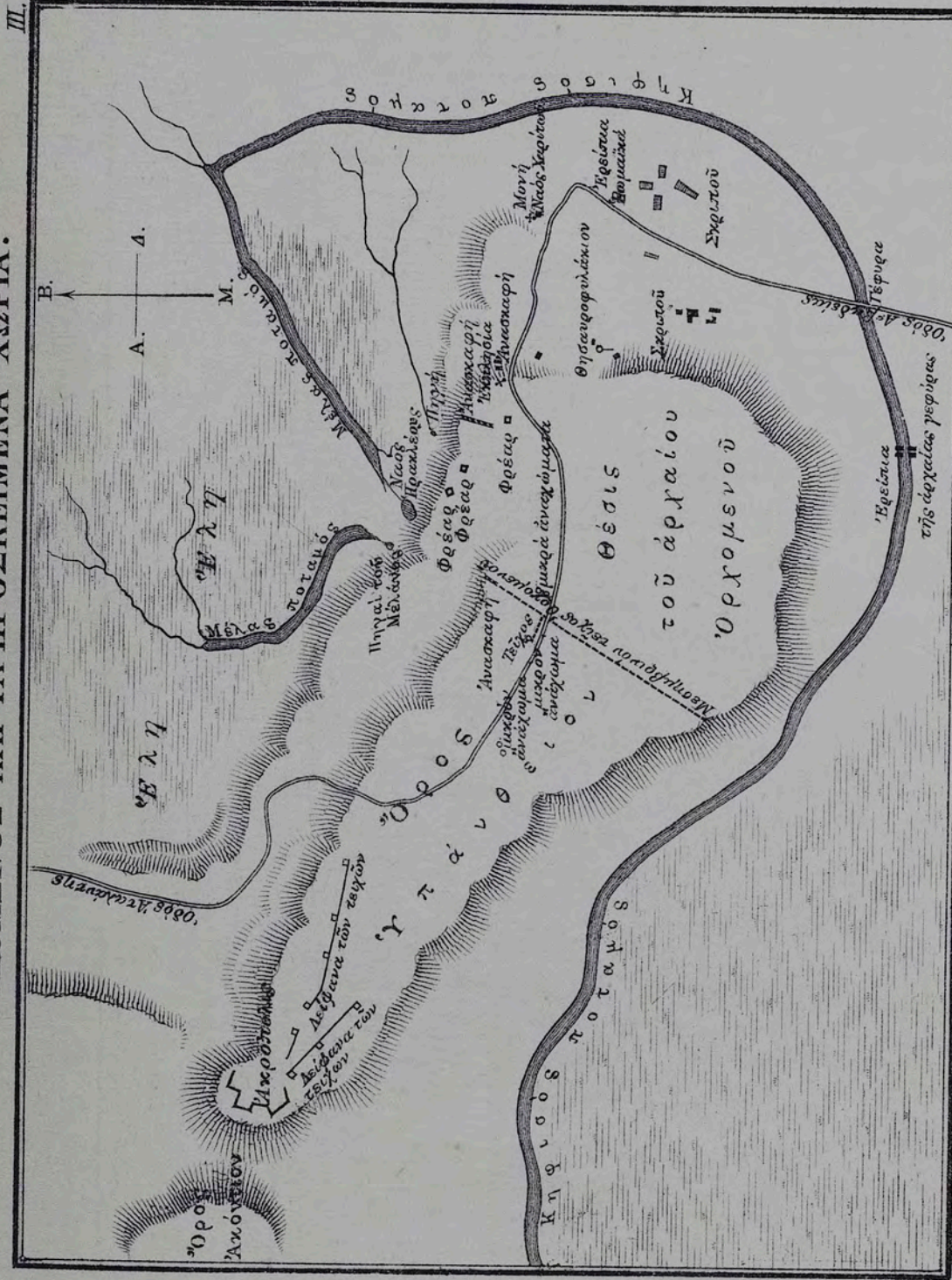
Καταστήματα 'Ανδρέου Κορομηλά ἐν 'Αθήναις.

ΟΡΧΟΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΚΕΙΜΕΝΑ ΧΩΡΙΑ.

ΣΧΗΜΑΤΑ, Ὀρχομενός.

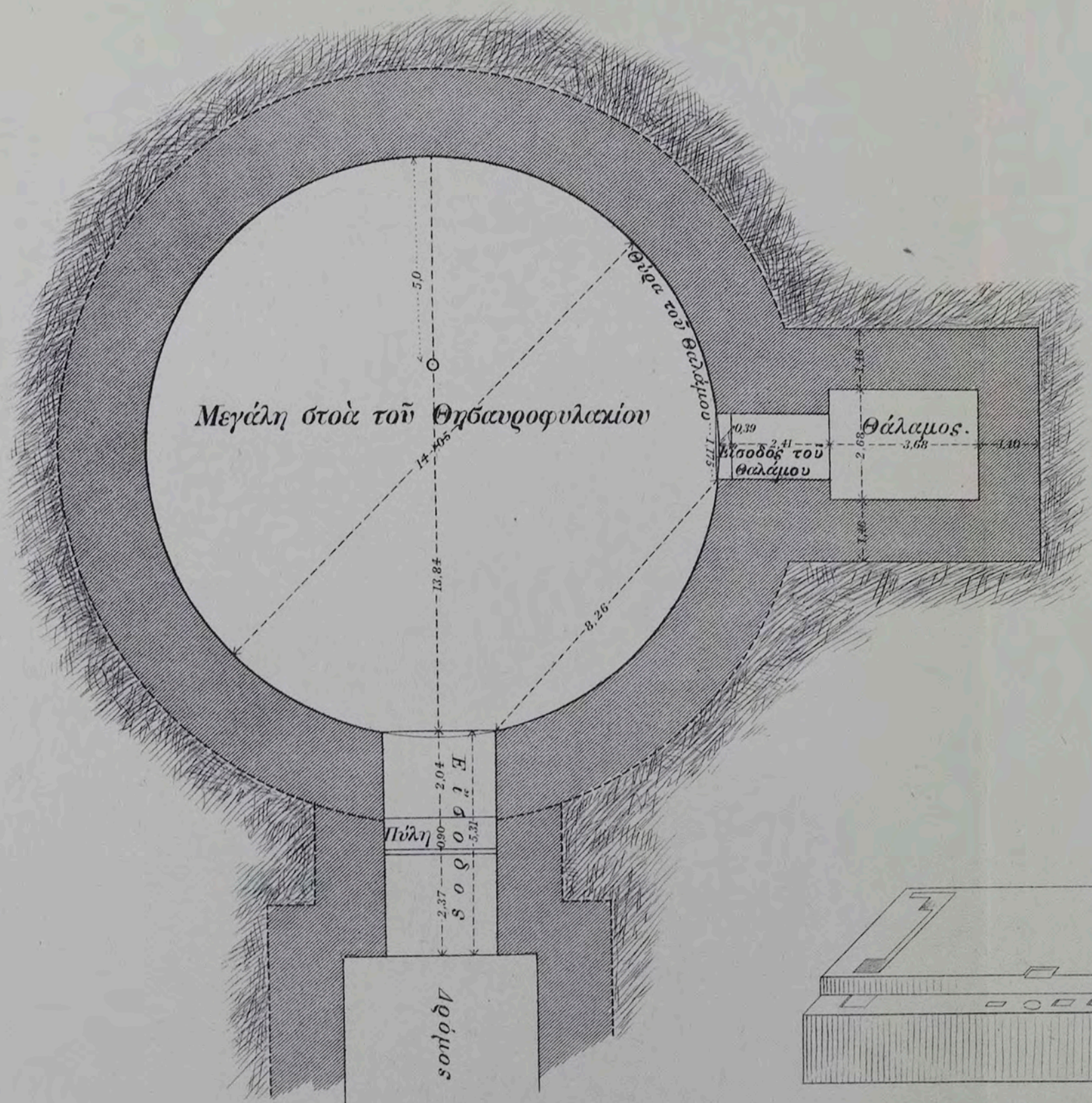
Καταστήματα Ἀνδρέου Κορομηλά ἐν Ἀθήναις.

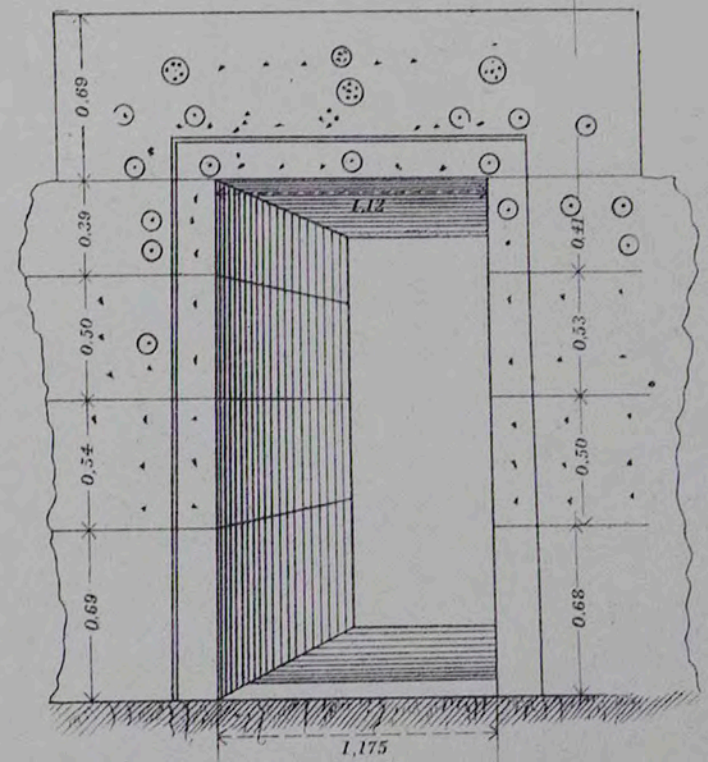

IV.

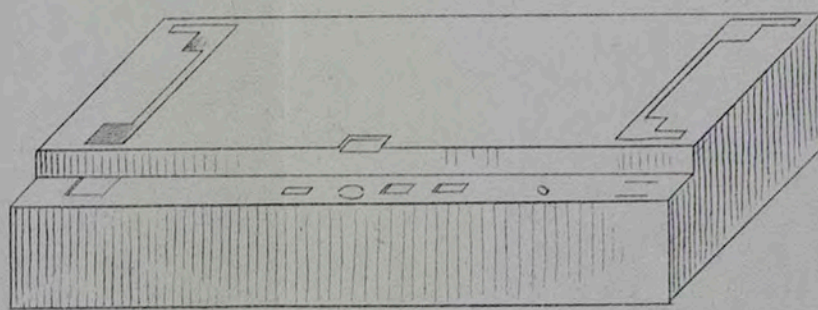
Σχέδιον τοῦ Θησαυροφυλακίου τοῦ Μινύου
Κλίμαξ 1:200

V.

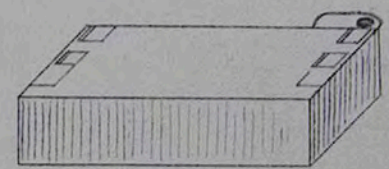
Θύρα τοῦ θαλάμου
Κλίμαξ 1:50

VI.

Οὐδὸς τῆς πύλης
Κλίμαξ 1:50

VII.

Οὐδὸς τῆς θύρας
τοῦ θαλάμου
Κλίμαξ 1:50

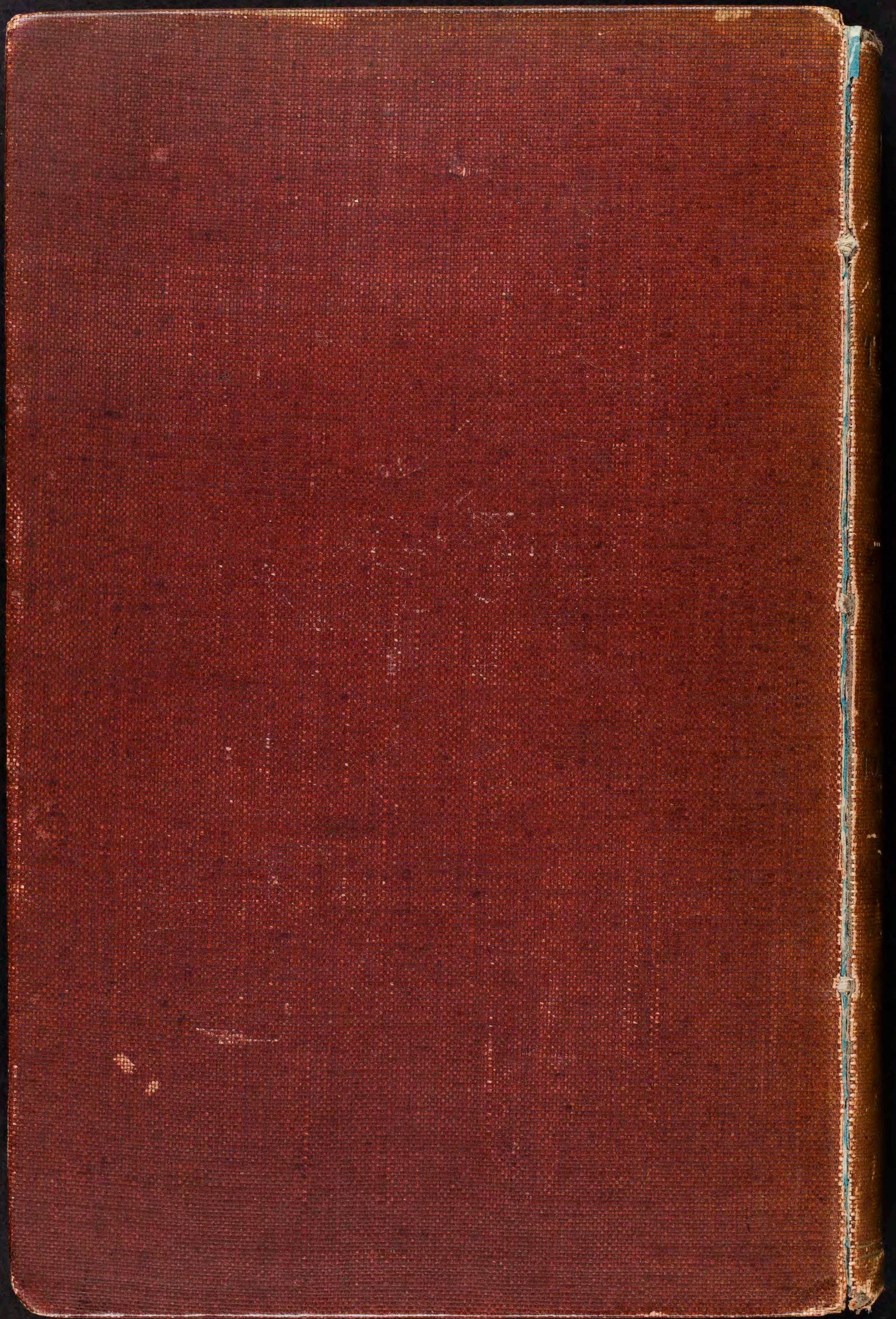
1 5 0 1 2 3 4 5 Κλίμαξ V, VI, VII, = 1:50

1 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 20 Κλίμαξ IV = 1:200

ST.30

TRACTS

71.

TOPOGRAPHY

Digital ColorChecker® SG

gmb
GRETAGMACBETH

0 1 2 3 4 5 6 mm